

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

PIJUS DOMANTAS PETROŠIUS

II kurso studentas

**JAV DĖMESYS KAIP ONTOLOGINIO SAUGUMO ŠALTINIS: LIETUVOS
KINIJS ATŽVILGIU VYKDOMOS VERTYBINĖS UŽSIENIO POLITIKOS
ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: prof. Dovilė Jakniūnaitė

Vilnius, 2023

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „**JAV dėmesys kaip ontologinio saugumo šaltinis: Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomos vertybinės užsienio politikos analizė**“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Pijus Domantas Petrošius

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Petrošius P. D. JAV dėmesys kaip ontologinio saugumo šaltinis: Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomos vertybinės užsienio politikos analizė: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė prof. Dovilė Jakniūnaitė – V., 2023 – 90 p.

Reikšminiai žodžiai: Lietuva, užsienio politika, vertybinė užsienio politika, JAV dėmesys, ontologinis saugumas, socialinės tapatybės teorija, veikimas prieš Kiniją, sprendimų priėmėjai, biografinis naratyvas, ontologinis nesaugumas, išorės aplinkos pokyčiai, pusiau struktūruoti interviu.

Šiame magistro darbe nagrinėjama, kodėl Lietuva, kaip maža valstybė ir būdama ryškiai asimetriniame pajėgumų santykiyje, nusprendė vykdyti vertybinę užsienio politiką, nukreiptą didžiosios galios Kinijos kryptimi. Tyrime manoma, kad šią dinamiką paaiškinti leidžia gilinamasis į Lietuvos ontologinio saugumo metmenis, dėmesį kreipiant „buvimo gerais amerikiečių draugais“ statuso reikšmei, suteikiančiai Lietuvos sprendimų priėmėjams ontologinį saugumą. Todėl darbe keliamą hipotezę, kad Lietuvos sprendimų priėmėjai, siekdami ontologinio saugumo, vykdo vertybinę užsienio politiką, kad pritrauktų amerikiečių dėmesį. Tyrimas atliekamas pagal „modernistinio konstruktyvizmo“ tyrimo metodologinius reikalavimus, derinant diskurso analizės ir proceso sekimo metodikas. Taikant diskurso analizę, išnagrinėta „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reikšmė Lietuvos biografiniame naratyve. Po to testuojamas iš ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų prielaidų sudarytas priežastinis „ontologinio nesaugumo“ mechanizmas, kurio empirinė analizė atliekama 2020-2022 m. laikotarpyje.

Turinys

Įvadas	6
Literatūros apžvalga.....	10
Teorinis modelis	14
Ontologinio saugumo teorija.....	15
Socialinės tapatybės teorija ir statuso siekimas tarptautinėje arenoje	17
Teorinio modelio apibendrinimas	19
„Buvimas gerais amerikiečių draugais“ Lietuvos biografiniame naratyve.....	24
Nuo nepriklausomybės pradžios su JAV susiformavusios rutinos	24
„Buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijos Lietuvos užsienio politikos diskurse	28
Apibendrinimas: nuo rutinų iki poreikio pritraukti amerikiečių dėmesį institucionalizavimo.....	32
„Ontologinio nesaugumo“ priežastinis mechanizmas Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomoje vertybinėje užsienio politikoje.....	33
Pirmoji mechanizmo dalis: nerimas dėl pokyčių išorės aplinkoje	35
Antroji mechanizmo dalis: ieškoma sričių, kuriose galima įtvirtinti save gerais amerikiečių draugais.....	42
Išvados.....	50
Literatūros ir šaltinių sąrašas	53
Priedas nr.1	64
Priedas nr.2.....	65
Summary	88

Ivadas

Tėvynės Sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) 2020 m. Seimo rinkimų programoje buvo galima išvysti ambicingą formuluotę – „įgyvendinsime vertybėmis grįstą geopolitiką“.¹ Analogiškas vertybinis sentimentas taip pat buvo aptinkamas ir Laisvės partijos rinkiminėje programoje.² Tais pačiais metais TS-LKD, Liberalų sąjūdžiui ir Laisvės partijai laimėjus parlamento rinkimus ir suformavus valdančiąją daugumą, vertybinio dėmens atsiradimas Lietuvos užsienio politikoje virto į mažoms valstybėms nebūdingą aktyvizmą tarptautinėje arenoje - vedamas vertybinės maksimos, Vilnius ėmė vykdyti politiką, nukreiptą prieš didžiąją galią Kiniją. Taip 2021 m. Lietuva išstojo iš 17+1 bendradarbiavimo formato su Kinija bei nusprendė atidaryti Taivano atstovybę. Abu veiksmai buvo neigiamai sutikti Pekine, kuris Vilniaus atžvilgiu ėmė taikyti ekonominio ir politinio spaudimo priemones.

Prieš Kiniją nukreipto vertybinio veikimo išryškėjimas Lietuvos sprendimų priėmėjų elgesyje žymi pokytį nusistovėjusiose šalies praktikose. Iki 2021 m. Lietuvos veikimas tarptautinėje arenoje didžia dalimi apsiribojo trimis vektoriais: Rusijos grėsmės kėlimu, parama JAV iniciatyvoms ir eurointegracijos palaikymu Rytų kaimynystėje.³ Analogiškai Kinijos, ar tuo labiau Taivano, klausimai buvo išskirtinai nustumti į Vilniaus užsienio politikos formuotojų darbotvarkių paraštes. Šią dinamiką galima paaiškinti mažoms valstybėms būdingu rūpinimusi savo išlikimu anarchiškoje tarptautinių santykių sistemoje, kreipiant dėmesį į kaimynystės problemas. Pasak Baldur Thorhallsson, tokia politika priimama dėl kiekybinių charakteristikų – mažo populiacijos dydžio, ribotos ekonomikos ir iš to atsirandančių mažų karinių ir diplomatinų pajėgumų – skatinančių mažas valstybes nuolat ieškoti užuovėjos šliejantis prie didžiųjų valstybių ar jungiantis į tarptautines organizacijas.⁴ Vis dėlto mažų valstybių veiksmus per šią „saugumo kaip išlikimo“ prizmę interpretuojančios didžiosios tarptautinių santykių teorijos – tokios kaip neorealizmas ir neoliberalizmas – susiduria su sunkumais aiškinant Lietuvos Kinijos atžvilgiu nukreiptą vertybinę užsienio politiką.

Neorealistų įsitikinimu, mažos valstybės, kaip Lietuva, dėl anarchinės tarptautinių santykių sanklodos turėtų nuolaidžiauti didžiosioms galioms tikintis sumažinti paskatas daugiau pajėgumų

¹ TS-LKD, „TS-LKD programa“, 64, žiūrėta 2022 m. vasario 18 d., <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2020/12/TS-LKD-rinkim%C5%B3-programa.pdf>.

² Laisvės Partija, „Laisvės partijos 2020 metų Seimo rinkimų programa: pasiūlymai Lietuvos proveržiui“, 138, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://www.laisvespartija.lt/wp-content/uploads/2020/06/Laisv%C4%97s-partijos-2020-m.-Seimo-rinkim%C5%B3-programa.pdf>.

³ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. IX-907 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2002 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=rivwzvpyg> (žiūrėta 2023 vasario 15 d.).

⁴ Baldur Thorhallsson, „Studying small states: A review“ *Small States & Territories* 1, No. 1 (2018): 26.

turinčioms valstybėms prieš jas vykdyti agresyvią politiką⁵ arba jungtis į sistemos hegemono vedamus aljansus, sekant paskui didžiąją galią (angl. *bandwagon*).⁶ Todėl neorealistai nesitikėtų iš Lietuvos aktyvių veiksmų prieš Kiniją būnant ryškiame asimetrinių pajėgumų santykiyje – jų logikoje tai nėra racionali skaičiavimu grįsta politika. Priešiško veikimo būtų tikimasi nebent aljansų formatuose, kuriose būtų sekama paskui kitas didžiąsias ar vidutines galias. Tačiau XVIII Vyriausybė Kinijos grėsminimo atžvilgiu buvo pirmūnė Europoje, o Lietuvos partneriai, išskyrus JAV, prieš Pekiną aktyviai neveikė nei NATO,⁷ nei Europos Sąjungoje.⁸

Atitinkamai neoliberalizmo teorinės variacijos taip pat negali pateikti įtikinamo paaiškinimo Lietuvos vertybinės užsienio politikos atvejo keliamiems nežinomiesiems. Neoliberalų požiūriu, valstybės savo saugumą tarptautinėje arenoje didina kurdamos abipusiškai naudingus tarpusavio priklausomybės ryšius, kurie įtvirtinami institucinėse praktikose. Taip, David Baldwin nuomone, liberalioje interpretacijoje viliamasi įveikti anarchinę tarptautinių santykių būklę.⁹ Nors iki 2020 m. Lietuvos prekybos su Kinija apimtys nebuvo ypatingai didelės¹⁰, tačiau kaip viena iš globalios ekonomikos ašių Kinija turi didelį potencialą daryti poveikį Lietuvai antrinėmis sankcijomis. Lygiai taip pat kol kas nėra aišku, ar Taivano investicijos ir orientavimasis į kitas Azijos šalis leis kompensuoti Lietuvos verslui augančius barjerus bandant patekti į Kinijos rinką. Todėl žvelgiant iš pirmo žvilgsnio, prieš Kiniją nukreipta Vilniaus užsienio politika, bent jau šiuo metu, nedidina valstybės fizinio saugumo – atsiranda pavojus, kad užsitrauksime daugiau pajėgumų turinčios didžiosios galios nemalonę, o vykdoma politika kol kas nurodo tik neaiškia ekonominės gerovės viziją. Įvertinus šiuos iššūkius, darbe keliamas probleminis klausimas: **kodėl Lietuvos sprendimu priėmėjai vykdo Kinijos atžvilgiu nukreiptą vertybinę užsienio politiką?**

Brent Steele pastebi, kad valstybės nėra išskirtinai suinteresuotos savo fizinio saugumo užtikrinimu - jų priimamuose sprendimuose taip pat figūruoja ontologinio saugumo klausimai.¹¹ Kitaip tariant, valstybės nori apsaugoti ne tik savo fizinę egzistenciją, bet taip pat siekia patvirtinti

⁵ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances* (Cornell: Cornell University Press, 1987), 19-21.

⁶ Živilė Marija Vaicekauskaitė, „Security strategies of small states in a changing world“ *Journal on Baltic Security* 3, No. 2 (2017): 10-11.

⁷ Lili Bayer, „NATO’s looming fault line: China“, *The Politico*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://www.politico.eu/article/nato-looming-fault-line-china/>.

⁸ Mindaugas Laukagalis ir Justina Ilkevičiūtė, „‘What have you done?’ Why the EU is slow to shield Lithuania from Chinese pressure“, *LRT*, žiūrėta 2023 sausio 25 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1596044/what-have-you-done-why-the-eu-is-slow-to-shield-lithuania-from-chinese-pressure>.

⁹ David A. Baldwin, „Neoliberalism, neorealism, and world politics.“ kn. *Realism Reader*, sud. Colin Elman ir Michael A. Jensen (London and New York: Routledge, 2014), 313-319.

¹⁰ Tomas Janeliūnas ir Raigirdas Boruta, „Lithuania’s Confrontation with China Over Taiwan: Lessons from a Small Country“, *Global Taiwan Institute*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://globaltaiwan.org/2022/07/lithuanias-confrontation-with-china-over-taiwan-lessons-from-a-small-country/>.

¹¹ Brent J. Steele, *Ontological security in international relations: Self-identity and the IR state*. (London and New York: Routledge, 2008), 3.

apie save turimą suvokimą, kylantį iš santykių su kitomis valstybėmis. Pasak Jennifer Mitzen, dėl to stengiamasi išlaikyti su savo „svarbiais kitais“ susiformavusias rutinas ir jas įgalinančią socialinę aplinką.¹² Analogiškai, kintant socialinėje aplinkoje įtvirtintoms rutinoms, valstybės patiria ontologinį nesaugumą, pasireiškiantį sprendimų priėmėjams kylančiu nerimu, kai socialinė aplinka, kurioje randasi valstybė, nebeatitinka turimo tapatybinio naratyvo. Tai skatina valstybes bandyti atkurti rutinas, leidžiančias turėti stabilų savęs suvokimą, net jei tai kelia fizinio saugumo grėsmių. Dėl šių priežasčių Simon Frankel Pratt teigia, kad ontologinio saugumo prieiga suteikia galimybę užsienio politikos tyrėjams nauju žvilgsniu pažvelgti į priežastis, kodėl valstybės priima iš pažiūros brangius ir pavojingus sprendimus, kuriuos sunkiai paaiškina racionali skaičiavimu besiremiančios teorijos.¹³

Būtent todėl šiame magistro darbe į Lietuvos vertybinę užsienio politiką ketinama pažvelgti iš identiteto apsaugos perspektyvos, ontologinio saugumo prieigą papildant socialinės tapatybės teoriją nagrinėjančios literatūros įžvalgomis. Alexander Wendt nuomone, valstybės turi daugybę tapatybių, kurios struktūruoja jų socialinį pasaulį.¹⁴ Lietuvos atžvilgiu galima aptikti dvi nuo nepriklausomybės pradžios susiformavusias tapatybės dimensijas – „antirusiškąją“ ir „euroatlantinę“. „Antirusiškoji“ tapatybės dalis formuojama negatyvios identifikacijos santykyje, kuriame Rusija suvokiama kaip „Kitas“, nuo kurio reikia atsiriboti. Priešingai „antirusiškajai“, „euroatlantinę“ Lietuvos tapatybę atsiranda iš pozityvaus santykio su euroatlantine erdve ir Vakaraais, į kuriuos norima būti panašiais.¹⁵ Kaip teigia Jacques Hymans, individams, o kartu ir valstybėms, priklausymas konkrečioms grupėms leidžia apibrėžti save ir turėti pozityvią savivertę.¹⁶ Lietuvos atveju priklausymas Vakarams sudaro galimybę vienu metu atsiriboti nuo Rusijos bei padidinti savo savivertę priklausant euroatlantinei erdvei. Šis tapatybinis poreikis, naudojant Deborah Welch Larson ir Alexei Shevchenko terminologiją¹⁷, nuo nepriklausomybės pradžios skatino Lietuvos sprendimų priėmėjus vykdyti socialinio mobilumo strategiją, perimant Vakarų praktikas ir vertybes, už tai tikintis kilti Vakarų socialinėje hierarchijoje ir gauti JAV dėmesį.

¹² Jennifer Mitzen, „Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma“ *European Journal of International Relations* 12, No. 3 (2006): 341-370.

¹³ Simon Frankel Pratt, „A relational view of ontological security in international relations“ *International Studies Quarterly* 61, No. 1 (2017): 80.

¹⁴ Alexander Wendt, „Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics“ *International Organization* 46, No. 2 (1992): 398.

¹⁵ Dovilė Jakniūnaitė, „Baltijos valstybės ir Rusija: liminali dvišalių santykių būseną“ *Politologija* 3, No. 71 (2013): 38.

¹⁶ Jacques EC Hymans, „Applying social identity theory to the study of international politics: a caution and an agenda“ *Annual meeting of the International Studies Association, New Orleans* (2002): 5.

¹⁷ Deborah Welch Larson ir Alexei Shevchenko. „Status seekers: Chinese and Russian responses to US primacy“ *International Security* 34, No. 4 (2010): 71-72.

Kaip pastebi Siavash Chavoshi ir Mohammad reza Saeidabadi, mažos valstybės, pasiekdamos patikimo hegemono partnerio statusą, kartu su šiuo statusu įgauna ir ontologinį saugumą – stabilų žinojimą apie save ir savo vietą pasaulyje.¹⁸ Šis žinojimas įtvirtinamas biografiniuose naratyvuose, kurie leidžia valstybėms funkcionuoti tarptautinėje sistemoje. Kaip teigia Jelena Subotic, valstybės, siekdamos suvokti savo elgesį tarptautinėje sistemoje ir norėdamos savo veiksams suteikti prasmę, konstruoja autobiografinius tapatybės naratyvus apie save ir savo praeitį.¹⁹ Vadinas, valstybių veiksmai turi sutapti su biografiniu naratyvu, suteikiančiu prasmę vykdomai politikai ir užtikrinančiu praktikų tęstinumą. Todėl darbe manoma, kad ilgainiui su JAV susiformavusios rutinos turėtų atsispindėti Lietuvos biografiniame naratyve per savo statuso kategorijas - „buvimo gerais amerikiečių draugais“ - reprezentacijas.

Nepaisant to, pastaraisiais metais buvo galima įžvelgti slopstantį amerikiečių dėmesį Europos reikalams, vis mažiau akcentuojant Rusijos grėsmę, ir orientavimąsi link Kinijos.²⁰ Šiame magistro darbe manoma, kad tokia dinamika Lietuvos sprendimų priėmėjams kelia ontologinį nesaugumą, kurį bandoma spręsti reprodukuojant rutinas, kuriomis sprendimų priėmėjai amerikiečiams tikisi patvirtinti Lietuvos buvimą gera amerikiečių partnere. Atitinkamai tai skatina priimti socialinio kūrybiškumo strategiją ir vykdyti prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką, taip parodant, kad Lietuva gali teikti naudą JAV už euroatlantinės erdvės ribų. Dėl šių priežasčių magistro darbe keliama hipotezė: **Lietuvos sprendimų priėmėjai, siekdami ontologinio saugumo, vykdo vertybinę užsienio politiką, kad pritrauktų amerikiečių dėmesį.**

Tyrimu nebandoma pasiekti vienintelio paaiškinimo Lietuvos vertybinei užsienio politikai. Tačiau norima atkreipti dėmesį į atvejį, kai tapatybinio saugumo poreikiai daro įtaką mažos valstybės veikimui prieš didžiąją galią. Todėl šio magistro darbo tikslas - **ištirti, kaip ontologinio saugumo poreikis skatina Lietuvos sprendimų priėmėjus vykdyti Kinijos atžvilgiu nukreiptą vertybinę užsienio politiką.** Tikslui pasiekti keliami keturi uždaviniai:

- Remiantis ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės literatūra, suformuluoti ir apibrėžti teorinį modelį, leidžiantį analizuoti Lietuvos vertybinę užsienio politiką.
- Įvertinti „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reikšmę Lietuvos biografiniame naratyve.

¹⁸ Siavash Chavoshi ir Mohammad reza Saeidabadi, „The struggle for recognition, ontological security and the case of China as a rising power“ *International Politics Reviews* 9 (2021): 398.

¹⁹ Jelena Subotic, „Narrative, ontological security, and foreign policy change“ *Foreign Policy Analysis* 12, No. 4 (2016): 614.

²⁰ War on the Rocks, „East Asia First, Europe Second: Picking Regions in U.S. Grand Strategy“, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://warontherocks.com/2019/08/east-asia-first-europe-second-picking-regions-in-u-s-grand-strategy/>.

- Išanalizuoti Kinijos atžvilgiu vertybinę užsienio politiką vykdančių Lietuvos sprendimų priėmėjų retoriką, įvertinant, ar pokyčiai išorės aplinkoje kėlė nerimą sprendimų priėmėjams.
- Įvertinti Lietuvos sprendimų priėmėjų prieš Kiniją vykdomą vertybinę užsienio politiką, išanalizuojant, ar pasitelkdami šią politiką Lietuvos sprendimų priėmėjai vykdė socialinio kūrybiškumo strategiją 2020-2022 m. laikotarpyje.

Darbe pirmiausia bus apžvelgti mokslininkų darbai apie šalių vykdomą vertybinę užsienio politiką, atskleidžiant įgyvendinamo tyrimo naujumą ir aktualumą santykyje su akademinė literatūra. Vėliau pristatoma ontologinio saugumo teorinė prieiga, ją papildant socialinės tapatybės teorijos įžvalgomis. Tada aprašoma „modernistinio konstruktyvizmo“ tyrimo metodologinė prieiga. Tiriamojame dalyje, pagal metodologinės prieigos reikalavimus, atliekama surinktų empirinių duomenų analizė. Galiausiai, pateikiamos išvados, kuriose aptariami tyrimo rezultatai.

Literatūros apžvalga

Lietuvos veikimas prieš Kiniją yra galvosūkis didžiosioms tarptautinių santykių teorijoms. Tuo tarpu Vilniaus deklaruojama vertybinės užsienio politikos mantra dar labiau sutirština vaizdą, nes antikiniška politika įreminama moralinių kategorijų fone. Todėl, kaip pastebi Jay Vazquez, nagrinėti vertybinę užsienio politiką tampa sudėtinga, nes nėra aišku, kokią vietą užsienio politikos sprendimų priežastiniame ryšyje užima moralė.²¹ Dėl šios priežasties literatūros apžvalgoje pirmiausia bus pristatomi konceptualiniai vertybinės užsienio politikos aiškinimai, kurie leis atskleisti akademiniam lauke dominuojantį požiūrį į mažų valstybių moralinį veikimą tarptautiniuose santykiuose. Po to, siekiant geriau įkontekstinti nagrinėjamą Lietuvos vertybinės užsienio politikos atvejį, bus ieškoma paralelių su tyrimais, analizuojančiais mažų valstybių aktyvizmą. Galiausiai bus pažvelgiama į analizes, bandančias įsigilinti į Lietuvos vertybinę užsienio politiką.

Vertybinės užsienio politikos reiškinį nagrinėjančių tyrimų atžvilgiu reikia pastebėti, kad šiuose darbuose dominuoja dėmesys didžiųjų galių veiksams tarptautinėje arenoje.²² Dauguma šioje srityje parašytų akademinio darbo nagrinėja po Šaltojo karo išaugusį Vakarų aktyvizmą, vedamą vertybinių

²¹ John A. Vasquez, „Ethics, foreign policy, and liberal wars: The role of restraint in moral decision making“ *International Studies Perspectives* 6, No. 3 (2005): 307.

²² Mervyn Frost, „Putting the world to rights: Britain's ethical foreign policy“ *Cambridge Review of International Affairs* 12, No. 2 (1999): 80-89; David Chandler ir Volker Heins, *Rethinking Ethical Foreign Policy* (London and New York: Routledge, 2006); Chih-Hann Chang, *Ethical foreign policy?: US humanitarian interventions* (London and New York: Routledge, 2016); David Chandler, „Rhetoric without responsibility: the attraction of ‘ethical’ foreign policy“ *The British Journal of Politics and International Relations* 5, No. 3 (2003): 295-316; Dan Bulley, „The politics of ethical foreign policy: A responsibility to protect whom?“ *European Journal of International Relations* 16, No. 3 (2010): 441-461.

įsitikinimų. Natūraliai tai skatina prioretizuoti humanitarinių intervencijų problematiką, o pagrindiniais užsienio politikos analizių objektais tampa anglosaksų valstybės – JAV ir Jungtinė Karalystė - turinčios daugiausiai pajėgumų imtis tokių veiksmų. Komentuodamas susidariusią situaciją akademinėje literatūroje, Chris Brown teigia, kad didžiosioms galioms dėl savo turimų pajėgumų „populiariojoje sąmonėje“ taikomi aukštesni reikalavimai veikti tarptautinės bendruomenės labui.²³ Taigi nagrinėjamų atvejų specifika formuoja kontekstą, kuriame nelieka daug vietos mažoms valstybėms, neturinčioms demografinių, ekonominių ar karinių pajėgumų.

Nors vadinamojoje „populiariojoje sąmonėje“ iš mažų valstybių nelaukiama vertybinio veikimo, nereiškia, kad joms vertybiniai pasirinkimai yra svetimi. Mažų valstybių elgesį tarptautinėje arenoje nagrinėjanti literatūra atskleidžia, kad ribotus pajėgumus turinčios šalys taip pat gali aktyviai veikti užsienio politikoje įgarsinant vertybinius klausimus. Pavyzdžiui, Christine Ingebritsen teigia, kad mažos valstybės, kaip Skandinavijos šalys, tarptautinėse institucijose užima normų kūrėjų roles, keliant vertybinius klausimus apie darnaus vystymosi praktikas, taikų konfliktų sprendimą ir globalios nelygybės sprendimų ieškojimą.²⁴ Tuo tarpu William C. Wohlforth *et al.* tokio pobūdžio mažų valstybių aktyvizmą nagrinėja iš socialinės tapatybių teorijos prizmės. Pasak šių autorių, mažų valstybių bandymai užsiimti normų antrepreneryste ar taikos palaikymo iniciatyvomis turėtų būti interpretuojami kaip veiksmai, kuriais siekiama geros valstybės statuso.²⁵ Taip mažos valstybės bando apeiti savo kiekybinius apribojimus viliantis gauti didžiųjų galių pripažinimą.

Kaip galima matyti, mažų valstybių literatūroje vertybiniai užsienio politikos sprendimai interpretuojami per statuso siekimo prizmę, potencialiais veiklos barais įvardinant veikimą tarptautiniuose formatuose arba taikos palaikymo iniciatyvų kėlimą. Lietuvos užsienio politikos atžvilgiu toks vertybinis veikimas labiausiai pasimato Rytų kaimynystėje. Lietuvos kaimynystės politiką nagrinėjantys autoriai pastebi, kad tokia politika yra iššaukta idėjinių veiksnių, kurie skatina Vilnių posovietinėje erdvėje kelti demokratizacijos idealus. Pavyzdžiui, Gražina Miniotaitė, nagrinėdama „Europos normatyvinės galios“ diskurso sąsają su Lietuvos užsienio politika, teigia, kad Vilnius posovietinėje erdvėje veikia save suvokdamas aktyviu europietišku vertybių ambasadoriumi, atliekančiu civilizuojančią funkciją.²⁶ Panašią minties vagą savo analizėje plėtoja Česlovas Laurinavičius, Raimundas Lopata ir Vladas Sirutavičius. Šie autoriai atkreipia dėmesį, kad

²³ Chris Brown, „Do great powers have great responsibilities? Great powers and moral agency“ *Global Society* 18, No. 1 (2004): 6.

²⁴ Christine Ingebritsen, „Norm entrepreneurs: Scandinavia's role in world politics“ *Cooperation and Conflict* 37, No. 1 (2002): 20.

²⁵ William C. Wohlforth *et al.*, „Moral authority and status in International Relations: Good states and the social dimension of status seeking“ *Review of International Studies* 44, No. 3 (2018): 530-536.

²⁶ Gražina Miniotaitė, „Europos normatyvinė galia“ ir Lietuvos užsienio politika“ *Politologija* 3, No. 43 (2006): 10.

nepriklausomos Lietuvos užsienio politikos doktrina apima demokratijos ir tautų apsisprendimo principų sklaidą. Atitinkamai, priėmus minėtas vertybines prielaidas, Vilniuje ėmė išivyrauti vertybinis purizmas, kuriam veikiant Rusija dėl savo autoritarizmo imta traktuoti kaip blogis savaime.²⁷

Vis dėlto Giedrius Česnakas siūlo nepamiršti, kad greta idėjinių principų, Lietuvos užsienio politikoje taip pat dominuoja stiprus *realpolitik* elementas. Konkrečiai, posovietinėje erdvėje ne visoms regiono valstybėms keliami vienodi demokratizacijos tikslai. Autorius savo argumentą įkontekstina pažymėdamas, kad Baltarusijos demokratizavimas yra neatsiejamas Lietuvos sprendimų priėmėjų tikslas, tačiau Azerbaidžano demokratijos problemos politikų darbotvarkėje iš esmės yra visiškai ignoruojamos.²⁸ Panašų pragmatinį nacionalinio saugumo interesą Rytų partnerystės formavime išvelgia ir Inga Stanytė-Toločkienė. Tyrėja pabrėžia, kad Ukrainos, Sakartvelo ir Moldovos nepriklausomybė nuo Rusijos ir jų suartėjimas su euroatlantinėmis struktūromis Vilniuje suvokiamas kaip geriausias šių šalių suvereniteto išsaugojimo garantas.²⁹ Taigi šių autorių išvalgos leidžia manyti, kad net ir ryškų idėjinį komponentą turinti Lietuvos kaimynystės politika taip pat yra vedama racionalaus intereso, apibrėžiamo per poreikį turėti saugumo sferą, kurioje būtų gerbiamos demokratijos vertybės, taip dar labiau atsiribojant nuo pagrindinės grėsmės – Rusijos.

Žvelgiant į Lietuvos prieš Kiniją vykdomą vertybinę užsienio politiką, galima teigti, kad šis atvejis sunkiai pasiduoda akademinėje literatūroje atrandamiems mažų valstybių elgesio aiškinimams. Užsienio autorių tyrimuose apskritai nemanoma, kad mažos valstybės būtų bravūriškai linkusios veikti prieš didžiąsias galias. Tuo tarpu Lietuvos tyrėjų atliktos analizės nenumatytu potencialo veikimui prieš Pekiną, kadangi manoma, jog Vilnius vertybiškai veikia posovietinėje erdvėje, o plėtojamomis iniciatyvomis siekiama atitolinti Rytų kaimynystės šalis nuo istorinio „Kito“ – Rusijos. Kinijos atveju vertybinis veikimas peržengia tiek posovietinės erdvės ribas, tiek neturi aiškaus intereso, kylančio iš poreikio padidinti valstybės fizinį saugumą.

Nepaisant to, B. Steele, nagrinėdamas Britanijos reakciją į Amerikos pilietinį karą, pažymi, kad moralinis veikimas tarptautinėje politikoje gali atsirasti iš valstybių poreikio įtvirtinti turimą supratimą apie save, kuris nebūtinai telpa į klasikinius racionalaus paskaičiavimo rėmus.³⁰ Panašia

²⁷ Česlovas Laurinavičius, Raimundas Lopata ir Vladas Sirutavičius, „Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų?“ *Politologija* 54, No. 2 (2009): 99-100.

²⁸ Giedrius Česnakas, „Lietuvos užsienio politika: Rytų vektorius,“ kn. *Lietuva globalioje erdvėje: metinė apžvalga 2013–2014 m.*, sud. Gerda Jakštaitė et al. (Kaunas: Versus Aureus, 2014): 54.

²⁹ Inga Stanytė-Toločkienė, „Lietuva ir ES Rytų politika: tarp permainių ir tęstinumo,“ kn. *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004-2014*, sud. Dovilė Jakniūnaitė (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015): 315-316.

³⁰ Brent J. Steele, „Ontological security and the power of self-identity: British neutrality and the American Civil War“ *Review of International Studies* 31, No. 3 (2005): 529.

minties gija mąsto ir In Young Min, kuris, apjungdamas socialinės tapatybės ir ontologinio saugumo teorijas, pažymi, kad antrinės tarptautinės sistemos valstybės siekia statuso imituodamos sistemos hegemoną, perimant jo tapatybę ir normas. Toks pasirinkimas ilgajame laikotarpyje suformuoja prisirišimo prie hegemono rutinas, suteikiančias valstybei ontologinį saugumą.³¹ Taip B. Steele ir I. Y. Min tyrimai leidžia manyti, kad potencialų atsakymą Lietuvos vertybinei užsienio politikai galėtų pateikti ontologinio saugumo teorinė prieiga, kuri praplėstų racionalių paskaičiavimų grindžiamų aiškinimų ribotumus.

Lietuvos akademinis laukas nepasižymi ontologinio saugumo analizių gausa. Vienais iš nedaugelio šią teorinę prieigą naudojančių darbų galima įvardinti Vytauto Isodos ir Agnės Januševskos tyrimus. V. Isodos tyrimas iš esmės koncentruojasi į nacionalinio saugumo dimensiją ir per daug nesigilina į užsienio politikos peripetijas apsiribodamas bendrinių Lietuvos ontologinio saugumo kontūrų apibrėžimu.³² Atitinkamai A. Januševska, atlikdama Indijos užsienio politikos analizę, ontologinio saugumo teoriją naudoja kaip analitinę žiūros tašką, leidžiantį nagrinėti Indijos identifikavimąsi ir jos vykdomą užsienio politiką.³³ Lietuvos užsienio politikos analizės tyrimų, analizuojančių emocinę sprendimų priėmėjų būseną, taip pat nėra ypatingai daug. Tokio pobūdžio tyrimu galima įvardinti Beno Brunalo darbą, nagrinėjantį baimės emociją Lietuvos užsienio politikoje.³⁴ Todėl ontologinio saugumo prieiga, pabrėžianti nerimo svarbą sprendimų priėmimo procese, taip pat galėtų prisidėti prie emocijų dėmens išryškavimo Vilniaus užsienio politikos tyrimuose.

Apibendrinant konceptualiai į vertybinę užsienio politiką žvelgiančioje literatūroje mažoms valstybės dėl jų pajėgumų trūkumo neskiriamas dėmesys. Todėl iš jų nelaukiama moralinio veikimo. Situacija kiek kitokia mažų valstybių elgesį nagrinėjančiuose tyrimuose, kuriuose pabrėžiama, kad siekiamas socialinio statuso šio tipo valstybės palaiko vertybines iniciatyvas arba kelia vertybinius klausimus tarptautinėje arenoje. Nepaisant to, šiuose tyrimuose nėra išsiplečiama ties konkrečiomis statuso siekimo rutinomis, prie kurių gali prisirišti mažos valstybės. Paaiškinti šią dinamiką būtų galima pasitelkiant ontologinio saugumo prieigą. Nors ontologinio saugumo prieiga nėra ypatingai nagrinėjama Lietuvos užsienio politikos tyrimuose, ji galėtų suteikti naują žiūros kampą Vilniaus

³¹ In Young Min, „Seeking status and ontological security in hierarchy: Korea in the historical East Asian order“ *International Relations of the Asia-Pacific* (2022). 2-5.

³² Vytautas Isoda, „Visuomenės ontologinio saugumo samprata: Lietuvos nacionalinio saugumo ontologinė dimensija“ *Visuomenės saugumas tvariai plėtrai* 18 (2017): 8-21.

³³ Agnė Januševska, „Indijos vieta tarptautinėje arenoje: ontologinio saugumo perspektyva“ *Politologija* 4, No. 68 (2012): 65-105.

³⁴ Benas Brunalas, „Baimės koncepcija ir emocijos Lietuvos užsienio politikoje“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* 14 (2016): 169-208.

prieš Kiniją nukreipto vertybinio veikimo atžvilgiu ir praturtintų egzistuojančią Vilniaus vertybinės užsienio politikos analizės sritį, kurioje kreipiamas dėmesys į posovietinės erdvės problematiką. Visa tai skatina manyti, kad ontologinio saugumo teorine prizme grindžiama Lietuvos vertybinio veikimo prieš Kiniją analizė yra prasminga ir gali suteikti naujų įžvalgų aiškinant mažų valstybių ir didžiųjų galių sąveiką.

Teorinis modelis

Šiame darbe naudojama ontologinio saugumo teorinė prieiga, kuri akcentuoja valstybių poreikį apsaugoti turimą subjektyvų supratimą apie save, įgalinantį ir motyvuojantį veikimą tarptautinėje politikoje. Christopher Browning pažymi, kad ontologinis saugumas yra neatsiejamas nuo intersubjektyvumo ir pripažinimo dinamikos.³⁵ Dėl to valstybės privalo nuolat artikuliuoti teiginius apie savo tapatybę, kuriuos turi pripažinti kiti tarptautinės sistemos veikėjai.

Nepaisant to, ontologinio saugumo literatūra susiduria su konceptualinio dviprasmiškumo iššūkiu, kurį Ayşe Zarakol įvardina kaip šio pobūdžio tyrimų „veikėjo-struktūros“ dilemą. Autorės manymu, ontologinio saugumo teorinę prieigą naudojantys tyrėjai iki galo neatsako į klausimą, iš kur kyla nerimas, sukeliantis ontologinį nesaugumą – ar jis atsiranda iš tarptautinėje aplinkoje vykstančios sąveikos tarp valstybių, ar kyla iš pačios valstybės neužtikrintumo apie savo tapatybę?³⁶ Šiame darbe ontologinio nesaugumo priežastiniam ryšiui siekiama suteikti daugiau aiškumo, pasitelkiant socialinės tapatybės teoriją, leidžiančią analizuoti valstybių statuso klausimus. Ali Bilgic ir Jordan Pilcher žodžiais tariant, „statusas tarptautinėje hierarchijoje nėra tiesiog užsienio politikos tikslas – tai taip pat būdas pasiekti ontologinį saugumą“.³⁷ Dėl šios priežasties darbe nemanoma, kad į išorės aplinkos ar vidaus politikos dinamiką orientuoti ontologinio saugumo aiškinimai turėtų būti suvokiami kaip vienas kitam fundamentaliai priešiški. Kaip teigia Maria Malksoo, tam, kad valstybės užsitikrintų savo subjektyvaus suvokimo tęstinumą – kitaip tariant, ontologinį saugumą - turimam suvokimui reikia išorės aplinkos veikėjų patvirtinimo, kylančio iš jų suteikiamos intersubjektyvios paramos ir pripažinimo.³⁸ Atitinkamai tarptautinėje arenoje gautas statusas gali būti laikomas kaip valstybės ontologinio saugumo šaltinis, patvirtinantis turimą supratimą apie save. Dėl šios priežasties konstruojant darbo teorinį modelį, leidžiantį nagrinėti Lietuvos prieš Kiniją vykdomos vertybinės

³⁵ Christopher Browning, „Ethics and ontological security,“ kn. *Ethical Security Studies: A New Research Agenda*, sud. Jonna Nyman ir Anthony Burke, (London and New York: Routledge, 2016), 165.

³⁶ Ayşe Zarakol, „Ontological (in) security and state denial of historical crimes: Turkey and Japan“ *International Relations* 24, No. 1 (2010): 6.

³⁷ Ali Bilgic ir Jordan Pilcher, „Desires, fantasies and hierarchies: Postcolonial status anxiety through ontological security“ *Alternatives* 48, No. 1 (2023): 8.

³⁸ Maria Malksoo, „The transitional justice and foreign policy nexus: the inefficient causation of state ontological security-seeking“ *International Studies Review* 21, No. 3 (2019): 380-381.

užsienio politikos galvosūki, atrodo logiška į analizę įtraukti socialinės tapatybės teorijos prielaidas, suteikiančias galimybę analizuoti valstybių statuso ir išorės veikėjų dėmesio pritraukimo klausimus.

Ontologinio saugumo teorija

Tarptautiniuose santykiuose naudojamą ontologinio saugumo interpretaciją suformulavo sociologas Anthony Giddens. Autorius, kreipdamas dėmesį konkrečioms individo problemoms, ontologinį saugumą apibrėžė kaip žmogaus sugebėjimą tikėti socialiniais naratyvais ir rutinomis, įtvirtinančiomis ir sąlygojančiomis asmens turimą supratimą apie savo tapatybę.³⁹ Kaip pastebi Chris Rossdale, tai reiškia, kad ontologinis saugumas pasiekiamas įtvirtinant rutinomis virstančias praktikas, kurių formavimas lydimas naratyvo, suteikiančio asmeniui stabilų supratimą apie save.⁴⁰

Į užsienio politikos analizės sritį sociologinę A. Giddens koncepciją perkeliantys autoriai savo darbuose atsiremia į keturias viena su kita glaudžiai susijusias sąvokas – nerimą, biografinį naratyvą, rutinas ir kritines situacijas. Kaip teigia Felix Berenskoetter, ontologinio saugumo siekiantys veikėjai sukuria nerimą mažinančius mechanizmus – biografinį naratyvą ir rutinas – bandydami išvengti ontologinio nesaugumo, kuris yra neatsiejama žmogaus prigimties dalis.⁴¹ Skirtingai nei baimė, nerimas neturi referentinio objekto, todėl, Nina Krickel-Choi įsitikinimu, nerimo jausmas apima laiko dimensiją. Dėl to nerimą jaučiantys veikėjai nežino, ką kiti ketina daryti, arba neturi žinių apie tai, kas gali įvykti ateityje. Atitinkamai tai generuoja neužtikrintumą apie savo tapatybės jausmą ir vietą pasaulyje.⁴²

Žvelgiant į nerimą mažinti turinčius mechanizmus, B. Steele teigia, kad biografinis naratyvas apima istoriją arba istorijas, kuriose tapatybinis savęs suvokimas yra reflektuojamas.⁴³ Todėl, pasak C. Browning, ontologinio saugumo radimuisi reikia biografinio naratyvo apie savo tapatybę, kuris įrėmintų ją konkrečiame laike ir erdvėje bei santykyje su kitomis svarbiomis tapatybėmis ar veikėjais. Taip stabilus biografinis naratyvas individui suteikia pažinimo sistemą, per kurią galima suprasti, surikiuoti ir apdoroti kasdienius įvykius, sąveikas ir santykius.⁴⁴ Siekiant užtikrinti stabilų valstybės biografinį naratyvą, konkrečios naratyvo reikšmės turi būti reprodukuojamos ir atkartojamos

³⁹ Anthony Giddens, *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. (Stanford: Stanford University Press, 1991), 54-58.

⁴⁰ Chris Rossdale, „Enclosing critique: the limits of ontological security“ *International Political Sociology* 9, No. 4 (2015): 372.

⁴¹ Felix Berenskoetter, „Parameters of a national biography“ *European Journal of International Relations* 20, No. 1 (2014): 270.

⁴² Nina C. Krickel-Choi, „The concept of anxiety in ontological security studies“ *International Studies Review* 24, No. 3 (2022): 6-7.

⁴³ Steele, *Ontological security*, 10.

⁴⁴ Christopher S. Browning, „Brexit, existential anxiety and ontological (in) security“ *European Security* 27, No. 3 (2018): 339.

praktikoje, o atliekami veiksmai turi būti savaimė interpretuojami kaip kasdienės rutinos. Būtent todėl J. Mitzen teigia, kad bandant išvengti nežinomybės, tarptautiniuose santykiuose veikiančios veikėjos su jais „svarbiais kitais“ siekia įtvirtinti nuspėjamas rutinas, suteikiančias kognityvinę ir elgesio užtikrintumą.⁴⁵

Kritinių situacijų metu šios institucionalizuotos rutinos yra sudrumstamos. Pasak C. Browning, tokio tipo situacijos iššaukia socialines krizes, kurios sutrikdo kasdienes rutinas, tapatybes, pasitikėjimo struktūras ir socialinio stabilumo pojūtį, o tai kelia iššūkių įsitvirtinusiems įsitikinimams ir įprastam veikimui.⁴⁶ F. Berenskoetter ir Bastian Giegerich teigia, kad tokiais atvejais vyriausybės politikai dažniausiai nusprendžia kritinius įvykius įreminti kaip iššūkių jų turimai tvarkos idėjai, o reaguojant į kintančias aplinkybes priimami sprendimai turi būti pozicionuojami kaip bandymai atkurti ankstesnę tvarką.⁴⁷ Kaip pažymi J. Mitzen, vieni veikėjai žvelgia į rutinas refleksyviai, todėl pasikeitus rutinas išlaikančioms aplinkybėms, gali prisitaikyti prie kintančio konteksto, efektyviai susitvarkant su nežinomybe, kylančia iš vykstančių pokyčių. Tačiau kai kurie veikėjai yra ypatingai prisirišę prie rutinų, dėl to net ir laikinas rutinų sudrumstimas gali būti interpretuojamas kaip grėsmingas reiškinys, į kurį reikia reaguoti atkuriant anksčiau vykdytas praktikas.⁴⁸ Šios dinamikos pavyzdžiu Filip Ejdas įvardina 2008 m. Kosovo vienašališką nepriklausomybės paskelbimą, kuris Serbijos elito mąstyme prilygo kritinei situacijai, pakeitusiai esamą tvarkos suvokimą ir sudrumstusiai turėtas prisirišimo prie Kosovo rutinas, ir dėl to sukėlusiai ontologinį nesaugumą.⁴⁹

Šiame magistro darbe ontologinio saugumo prieigos atžvilgiu priimamas vidurio kelio požiūris, pabrėžiantis išorės aplinkoje susiformavusių rutinų svarbą sprendimų priėmėjų ontologiniam saugumui bei atkreipiantis dėmesį į valstybės viduje generuojamo ir išlaikomo biografinio naratyvo svarbą. Todėl darbe atsiremama į Trine Flockhart modelį, apjungiantį „vidaus“ ir „išorės“ ontologinio saugumo aiškinimus. T. Flockhart, remdamasi socialinės psichologijos literatūra, kreipia dėmesį grynai į individą, kuris akademikės logikoje suvokiamas kaip ontologinį saugumą maksimizuoti siekiantis veikėjas. Pasak autorės, ontologinį saugumą maksimizuoti siekiantys veikėjai vykdo viena su kita glaudžiai susijusias „buvimo“ ir „darymo“ strategijas. „Buvimo strategija“ apima tapatybės ir naratyvo dimensiją, o „darymo strategija“ atsižvelgia į sąryšį tarp

⁴⁵ Mitzen, 342.

⁴⁶ Browning, *Brexit, existential anxiety*, 340.

⁴⁷ Felix Berenskoetter ir Bastian Giegerich, „From NATO to ESDP: A social constructivist analysis of German strategic adjustment after the end of the Cold War“ *Security Studies* 19, No. 3 (2010): 421.

⁴⁸ Mitzen, 350.

⁴⁹ Filip Ejdas, „Critical situations, fundamental questions and ontological insecurity in world politics“ *Journal of International Relations and Development* 21, No. 4 (2018): 883-908.

praktikos ir veiksmo.⁵⁰ Kitaip tariant, „buvimo strategijos“ reikia stabilios tapatybės ir biografinio tęstinumo užtikrinimui, konstruojant turimą tapatumą įtvirtinančius naratyvus. Atitinkamai, „darymo strategija“ siekiama reprodukuoti naratyvų reikšmes per konkrečias rutinizuotas praktikas. Todėl, kaip pastebi Jason Young, dėmesys individui, kaip ontologinio saugumo siekiančiam veikėjui, leidžia nagrinėti valstybės viduje egzistuojančias kolektyvines tapatybes, darančias poveikį rutinizuotiems valstybių santykiams tarptautinėje erdvėje, kuriuos stengiasi išlaikyti užsienio politikos formuotojai, kad užsitikrintų savęs suvokimą.⁵¹ Toks pasirinkimas darbui suteikia aiškesnį priežastinį ryšį ontologinio saugumo siekimui ir sudaro galimybę įtraukti socialinės tapatybės bei statuso literatūros įžvalgas, kurios bus aptartos kitame teorinio modelio skyrelyje.

Socialinės tapatybės teorija ir statuso siekimas tarptautinėje arenoje

Socialinės tapatybės teorijos pradininko Henri Tajfel įsitikinimu, individo suvokimas apie save kyla iš jo turimų žinių apie priklausymą socialinei grupei, kuriai jaučiami pozityvūs jausmai.⁵² Tuo pačiu, D. W. Larson nuomone, nuo modernybės žmonės vis labiau ėmė identifikuotis su savo valstybe ir gauti pasitenkinimą iš jos pasiekimų.⁵³ Dėl šios priežasties socialinės tapatybės teorija užsienio politikos analizėje pasitelkiama kaip įrankis nagrinėti valstybių bandymus pasiekti geresnę poziciją tarptautinėje hierarchijoje, įgaunant trokštamą statusą. Analogiškai pasiektas valstybės statusas gali jos sprendimų priėmėjams suteikti ontologinį saugumą, nes taip būtų patvirtinamas apie save turimas suvokimas. Tokiame kontekste didžiosios galios mažai valstybei teikiamas dėmesys gali tapti statuso kategorija, suteikiančia savivertę ir žinojimą apie save sprendimų priėmėjams.

Kaip pastebi Peter Vigo Jakobsen, Jens Ringsmose ir Hakon Lunde Saxi, tarptautinėje politikoje prestižas ir statusas yra pasiekiamas, kai valstybės gauna pagarbą, susižavėjimą ar savivertę, kurią joms sistemoje suteikia kitų valstybių ar institucijų atstovai.⁵⁴ Taip, pasak Lana Wylie, valstybės turimas tarptautinis statusas gali tapti „tikslu savaime“, gaunant intersubjektyvų ir socialinį pripažinimą apie savo turimą tapatybę.⁵⁵ Todėl valstybės priima konkrečias tapatybės valdymo strategijas, kurios leidžia joms ne tik kilti tarptautinėje hierarchijoje, bet taip pat įgalina valstybes pasiekti labiau pozityvią ir savitą socialinę tapatybę. D. W. Larson ir A. Shevchenko įvardina tris

⁵⁰ Trine Flockhart, „The problem of change in constructivist theory: Ontological security seeking and agent motivation“ *Review of International Studies* 42, No. 5 (2016): 815-816.

⁵¹ Jason Young, „Seeking ontological security through the rise of China: New Zealand as a small trading nation“ *The Pacific Review* 30, No. 4 (2017): 515-516.

⁵² Henri Tajfel, „Social psychology of intergroup relations“ *Annual Review of Psychology* 33, No. 1 (1982): 24.

⁵³ Deborah Welch Larson, „Social identity theory: Status and identity in international relations“ *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017): 2.

⁵⁴ Peter Vigo Jakobsen, Jens Ringsmose ir Håkon Lunde Saxi, „Prestige-seeking small states: Danish and Norwegian military contributions to US-led operations“ *European Journal of International Security* 3, No. 2 (2018): 261.

⁵⁵ Lana Wylie, „Valuing reputation and prestige: Canadian foreign policy and the international criminal court“ *American Review of Canadian Studies*, 39, No. 2 (2009): 113-114.

tokio pobūdžio tapatybės valdymo strategijas: socialinį mobilumą, socialinę konkurenciją ir socialinį kūrybiškumą.⁵⁶ Socialinio mobilumo strategija apima žemesnį statusą turinčių valstybių bandymą paklusti elito grupės normoms, taip viliantis patekti į aukštesnį statusą suteikiančią grupę. Socialinės konkurencijos strategijos imamasi, kai žemesnį statusą turinčios valstybės siekia pasiekti vienodą arba aukštesnį statusą už dominuojančią elito grupę, kuri nenori įsileisti naujų narių. Galiausiai socialinio kūrybiškumo strategija taikoma tada, kai valstybės nebando pakeisti egzistuojančios tarptautinės statuso hierarchijos, tačiau stengiasi pasiekti pranašumą skirtingoje valstybių klasifikavimo sistemoje.

Socialinio mobilumo strategijos praktiniu pavyzdžiu galima įvardinti nepriklausomybę atgavusių posovietinių valstybių bandymus patekti į ES, perimant jos normas ir vykdant patekimui į Bendriją reikalingas reformas. Socialinė konkurencija dažniausiai vyksta tarp daug pajėgumų turinčių valstybių, kurios nenori užleisti savo dominuojančios statuso kategorijos. Pavyzdžiui, Šaltojo karo laikotarpiu tarp SSRS ir JAV vykusias branduolinio ginklavimosi varžybas galima apibūdinti, kaip Kremliaus bandymą gauti Vašingtono pripažinimą SSRS buvimui lygiaverčiu JAV konkurentu. Tuo tarpu Emel Parlar Dal ir Samiratu Dipama įsitikinimu, socialinis kūrybiškumas gali būti pasiekiamas atrandant naują probleminę sritį, kurioje valstybė gali parodyti aukštesnei grupei būdingas pozityvias charakteristikas, kurios leistų įgauti prestižą tarptautinėje arenoje.⁵⁷ Šios strategijos pavyzdžiu galima laikyti Estijos bandymą save pozicionuoti kaip skaitmeninių sprendimų pirmūnę ES.

Nepaisant to, J. Hymans atkreipia dėmesį, kad taikant socialinės tapatybės teoriją tarptautiniuose santykiuose, reikia pasitelkti papildomas teorines prieigas, kurios leistų įrėminti tyrime nagrinėjamą problemą.⁵⁸ Viena iš tokių prieigų gali būti ontologinio saugumo teorija. Tanya Narozhna nuomone, jaučiant ontologinį nesaugumą, pasitelkiamos tapatybės valdymo strategijos, kuriomis bandoma gauti „svarbių kitų“ pripažinimą apie save turimo biografinio naratyvo reikšmes.⁵⁹ Toks T. Narozhna požiūris į ontologinį saugumą persidengia su T. Flockhart ontologinio saugumo maksimizavimo logika. T. Flockhart manymu, individo socialinė tapatybė yra įtvirtinama ir artikuluojama konkrečiuose naratyvuose, kuriuose atsispindi reikšmės, suteikiančios individui savivertę, garbę ir pasididžiavimą. Atitinkamai šio naratyvo reikšmės rutinizuojamos per praktikas, kurios leidžia individui įgauti stabilumo ir pasitikėjimo jausmą bei iš to kylantį ontologinį saugumą.⁶⁰ Šį jausmą

⁵⁶ Larson ir Shevchenko, 71-75.

⁵⁷ Emel Parlar Dal ir Samiratu Dipama, „G20 rising powers’ status seeking through social creativity: The case of South-South development cooperation“ *South African Journal of International Affairs* 26, No. 4 (2019): 668-669.

⁵⁸ Hymans, 18.

⁵⁹ Tanya Narozhna, „Misrecognition, ontological security and state foreign policy: the case of post-Soviet Russia“ *Australian Journal of International Affairs* 76, No. 1 (2022): 81-85.

⁶⁰ Flockhart, 813-818.

kaip tik ir gali suteikti įgaunamas valstybės statusas tarptautinėje arenoje, kuris, pasak Steven Ward, tampa valstybės tapatybinio naratyvo dedamąja, suteikiančia supratimą apie save, tačiau tuo pačiu keliančia poreikį atlikti veiksmus, leidžiančius patvirtinti savo statusą, gaunant kitų valstybių pripažinimą.⁶¹

Lietuvos atveju JAV Lietuvai teikiamą dėmesį galima interpretuoti kaip statuso kategoriją, kuri turėtų būti įtvirtinama Lietuvos biografiniame naratyve, „užprogramuojant“ poreikį bandyti reprodukuoti rutinas, kurios leistų išlaikyti JAV dėmesį. Pasak Amir Lupovici, žinojimas, kad turimos biografinio reikšmės pasireiškia realybėje suteikia ontologinį saugumą, kylantį iš suvokimo, kad valstybės elgesys atitinka jos praeitį.⁶² Tokiame kontekste žinojimas, kad JAV Lietuvai teikia dėmesį, suteikiantį statusą Vakarų socialinėje hierarchijoje, turėtų tapti svarbiu pasididžiavimo šaltiniu, laiduojančiu ontologinį saugumą Lietuvos sprendimų priėmėjams ir skatinančiu išlaikyti išorės aplinkoje su savo „svarbiu kitu“ susiformavusias rutinas. Tai leidžia manyti, kad ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų apjungimas yra pagrįstas, o ontologinio saugumo teorijos prielaidų pasitelkimas, aiškinant statuso siekimo politiką gali suteikti papildomą žiūros kampą apie atvejus, kada valstybės renkasi konkrečią tapatybės valdymo strategiją.

Teorinio modelio apibendrinimas

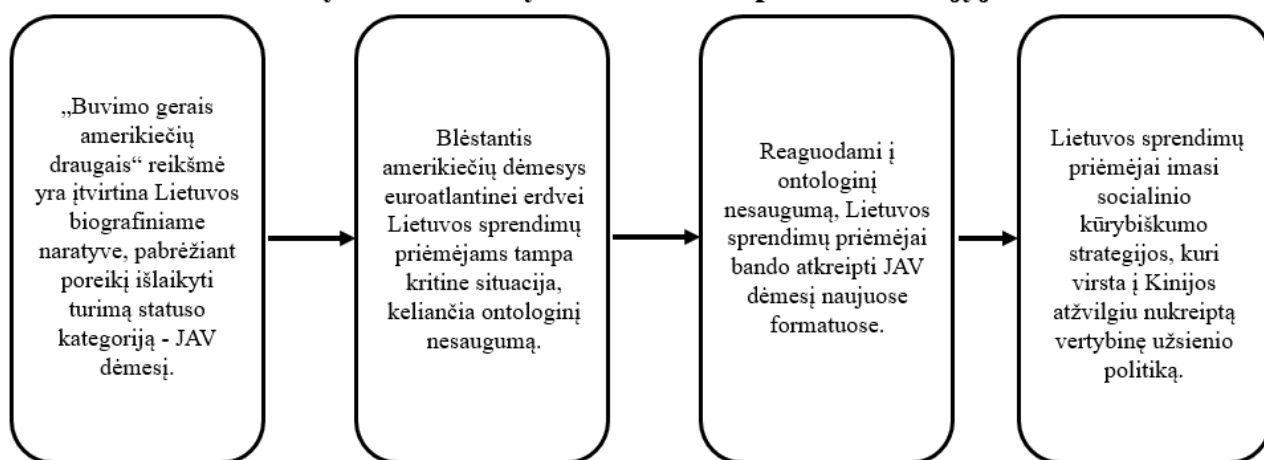
Apžvelgus ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų išvalgas, galima įvardinti priežastinę logiką, kylančią iš šių abiejų teorijų apjungimo. Pažymėtina, kad darbe A. Zarakol įvardintos ontologinio saugumo „veikėjo-struktūros“ dilemos atžvilgiu labiau atsiduriama veikėjo pusėje, nors ir bandoma atsižvelgti į struktūros veiksnį. Būtent individai, tame tarpe ir sprendimų priėmėjai, jaučia poreikį turėti pozityvų savęs suvokimą, kurį leidžia pasiekti konkrečių socialinių tapatybių priėmimas, kylantis iš stipraus identifikavimosi su savo socialine grupe. Kadangi valstybė gali būti interpretuojama kaip socialinė grupė, jos statusas ir prestižas tarptautinėje arenoje piliečiams padidina savivertę. Tačiau valstybei norint įgauti norimą statusą, jai reikia kitų tarptautinių santykių veikėjų, su kuriais išorės aplinkoje suformuojamos statuso pripažinimo rutinos. Ilgainiui išorės aplinkos rutinos tampa biografinio naratyvo sudedamąja dalimi. Atitinkamai su „svarbiais kitais“ susiformavusioms valstybės statuso rutinoms biografiniame naratyve priskiriamos konkrečios reikšmės, kurios tuo pačiu metu prisideda prie individų tapatybinio savęs suvokimo. Tai skatina sprendimų priėmėjus reprodukuoti praktikas su savo valstybės „svarbiais kitais“, kurios patvirtintų biografiniame naratyve įtvirtintą statuso kategoriją. Išorės aplinkoje kintant rutinomis su „svarbiais

⁶¹ Steven Ward, „Status, stratified rights, and accommodation in international relations“ *Journal of Global Security Studies* 5, No. 1 (2020): 164.

⁶² Amir Lupovici, *The Power of Deterrence* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 65.

kitais“, šie pokyčiai sprendimų priėmėjų gali būti interpretuojami kaip kritinės situacijos, sukeliančios nerimo ir neužtikrintumo jausmus, ir iš to atsirandanti ontologinė nesaugumą. Galiausiai ontologinę nesaugumą jaučiantys sprendimų priėmėjai jį sprendžia priimdami vieną iš trijų tapatybės valdymo strategijų - socialinio mobilumo, socialinės konkurencijos arba socialinio kūrybiškumo - kuriomis bandoma atkurti anksčiau turėtas rutinas, vėl susigrąžinant savo valstybės su jos „svarbiu kitu“ turimas ir statusą suteikiančias rutinas, taip atgaunant ontologinę saugumą.

Teorinio modelio priežastinė logika Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomos vertybinės užsienio politikos atvejuje

Sudaryta autoriaus

Metodologija

Magistro darbe naudojama A. Lupovici suformuluota metodologinė prieiga „modernistinio konstruktyvizmo“ tyrimams. Įvesdamas šią prieigą, autorius siekė išpildyti Emanuel Adler konstruktyvistinei užsienio politikos analizei keltą „vidurio kelio“ ambiciją, išlaikant dėmesį sąveikai tarp materialaus pasaulio ir idėjinių veiksmų.⁶³ Todėl A. Lupovici teigia, kad „modernistiniai konstruktyvizmo“ tyrimai turi tuo pačiu metu identifikuoti tiek priežastinius mechanizmus, tiek jų radimąsi įgalinančius santykius (angl. *constitutive relationships*). Tai reiškia, kad „modernistinių konstruktyvizmo“ tyrimų prieigoje siūloma derinti interpretacinius ir kokybinius analizės metodus, kurie leistų pateikti visapusišką ir pagrįstą nagrinėjamo reiškimo aiškinimą.⁶⁴ Konkrečiai, A. Lupovici užsienio politikos analizėje siūlo pasitelkti diskurso analizės, proceso sekimo ir kontrafaktinės analizės metodus.

⁶³ Emanuel Adler, „Seizing the middle ground: Constructivism in world politics“ *European Journal of International Relations* 3, No. 3 (1997): 330.

⁶⁴ Amir Lupovici, „Constructivist methods: a plea and manifesto for pluralism“ *Review of International Studies* 35, No. 1 (2009): 197-199.

A. Lupovici pristatytos metodologinės prieigos taikymas nagrinėjant prieš Kiniją nukreiptą Vilniaus vertybinį veikimą atrodo prasmingas. Pirmiausia todėl, nes darbe siekiama nustatyti ir įvertinti sąlygas, kurioms veikiant Lietuvos sprendimų priėmėjams tapo priimtina vykdyti vertybinę užsienio politiką, pasižyminčią ryškiai antikiniška dimensija. Todėl visapusiškas tiriama analizės objekto suvokimas, kurį pasiūlo A. Lupovici prieiga, magistro darbe yra naudingas. Antra, siekiant suteikti ontologinio saugumo priežastiniam ryšiui daugiau aiškumo, darbe buvo sudarytas teorinis modelis, apjungiantis ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų prielaidas. Teorinio modelio priežastinė logika diktuoja poreikį, visų pirma, įvertinti Lietuvos biografinį naratyvą, jame atskleidžiant „buvimo gerais amerikiečių draugais“ tapatybines reprezentacijas. Šį tikslą pasiekti leistų diskurso analizės metodas, kurį taikant būtų įvertinamas kontekstas, sudaręs terpę atsirasti ontologinio nesaugumo priežastiniam mechanizmui. Atitinkamai proceso sekimo metodo taikymas konkrečiame atvejuje sudarytų galimybę ištestuoti darbe numanomą priežastinį ryšį – mažėjantis amerikiečių dėmesys Europos reikalams (priežastis) Lietuvių sprendimų priėmėjams sukelia ontologinį nesaugumą, kuris malšinamas vykdant prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką (pasekmė), bandant atkreipti JAV dėmesį į save.

Nepaisant to, A. Lupovici pažymi, kad jo pristatoma metodologija turėtų būti suvokiama kaip siekiamybė arba idealus tipas.⁶⁵ Nuosekliai ja sekti reiktų kiek įmanoma labiau, tačiau tai automatiškai nereiškia, kad nagrinėjamame atvejuje reikia pasitelkti visus tris siūlomus analizės metodus. Todėl magistro darbe nebus atliekama kontrafaktinė analizė numatomam priežastiniam ryšiui. Toks pasirinkimas motyvuojamas tuo, jog alternatyvūs aiškinimai nagrinėjamam Lietuvos vertybinės užsienio politikos atvejui buvo pateikti ir įvertinti darbo įvade ir literatūros apžvalgoje.

Atliekant biografinio naratyvo analizę, bus apžvelgiamos nuo nepriklausomybės pradžios su JAV išorės aplinkoje susiformavusios rutinos, po to pažvelgiama į Lietuvos užsienio politikos oficialųjį diskursą, įtvirtinantį konkrečias reikšmes susiformavusioms rutinoms. Darbe Lietuvos užsienio politikos diskursas suvokiamas kaip ženklų sistema (angl. *signification system*), kuri struktūruoja ir konstruoja veikėjų socialinės realybės suvokimą. Pasak Jennifer Milliken, diskursai leidžia asmenims atskirti ir identifikuoti dalykus, suteikiant jiems savaime suprantamas savybes ir įreminant juos santykyje su kitais objektais.⁶⁶ Šio požiūrio priėmimas tinka biografinio naratyvo analizei, kurioje būtų atskleidžiamos „gerų amerikiečių draugų“ reikšmės reprezentacijos. Anita L. Wenden pastebi, kad konkrečios reikšmės yra reprezentuojamos diskurse, pasitelkiant lingvistines priemones, kaip

⁶⁵ *Ibid*, 218.

⁶⁶ Jennifer Milliken, „The study of discourse in international relations: A critique of research and methods“ *European Journal of International Relations* 5, No. 2 (1999): 231.

pasiskaidymus (angl. *utterances*), nulemiančias būdą, kuriuo žmonės mąsto apie konkretų objektą, įvykį ar situaciją.⁶⁷ Todėl atliekant biografinio naratyvo analizę, reikės atrasti pasikartojančias reprezentacijas, kurios pabrėžtų poreikį bendradarbiauti su JAV, akcentuotą būtinybę plėtoti strateginę partnerystę, teigtų poreikį būti matomais / aktualiais / svarbiais / patikimais partneriais, ragintų prisidėti prie euroatlantinės erdvės išlaikymo ir kūrimo, o bendradarbiavimas su JAV turėtų būti įreminamas teigiamas charakteristikas turinčių žodžių fone, kas rodytų didžiavimąsi buvimu svarbiais JAV partneriais. Kadangi biografinis naratyvas apima valstybės praeities, dabarties ir ateities projekcijas, dėl to darbe bus kreipiamas dėmesys oficialiam šalies užsienio politikos diskursui, gilinantis į nuo nepriklausomybės pradžios išleistus politikos dokumentus, numatančius strateginę šalies kryptį. Taip pat bus pasitelkiamos Seimo posėdžių stenogramos, kuriose nagrinėjami bendradarbiavimo su JAV ar veikimo NATO formate klausimai. Analizėje dėmesys irgi bus kreipiamas į Lietuvos prezidentų pareiškimus. Be to, geriau įkontekstinti atrandamas reprezentacijas bus pasitelkiama antrinė literatūra, kurioje narpliojamos Lietuvos tapatybės dimensijos.

Išnagrinėjus „gerų amerikiečių draugų“ tapatybines reprezentacijas Lietuvos biografiniame naratyve, atliekama proceso sekimo analizė, kurioje bus nagrinėjamas priežastinis „ontologinio nesaugumo“ mechanizmas. Magistro darbe pasitelkiami Derek Beach ir Rasmus Pedersen pasiūlyti analizės žingsniai, kuriais vadovaujantis tiriamame atvejuje įvertinamas iš teorijos kylantis priežastinis mechanizmas. Pasak D. Beach ir R. Pedersen, tyrėjams, taikantiems proceso sekimo metodiką, kiekvienoje mechanizmo dalyje reikia įvardinti veikiančius veikėjus ir jų užsiimamas veiklas – tai konceptualizacijos žingsnis. Po to, kiekvienai mechanizmo daliai privaloma sugalvoti galimus empirinius pėdsakus, kurie turėtų būti atrandami atliekant konkrečios mechanizmo dalies analizę.⁶⁸

„Ontologinio nesaugumo“ priežastinis mechanizmas:

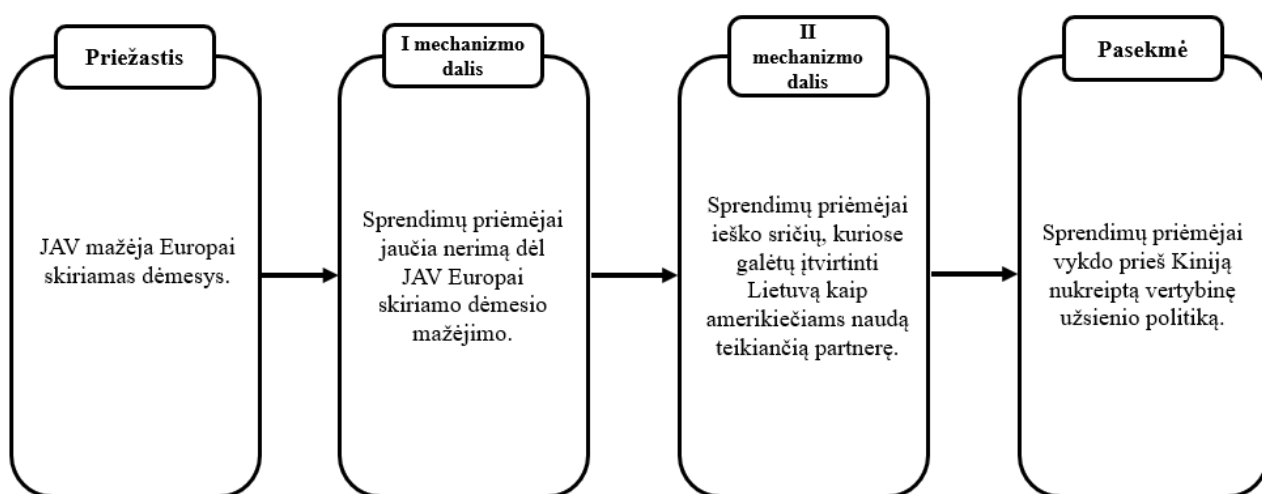
- **Pirmoji dalis:** Sprendimų priėmėjai jaučia nerimą dėl JAV Europai skiriamo dėmesio mažėjimo. Šioje mechanizmo dalyje reiktų atrasti, kad 1) sprendimų priėmėjai mano, jog JAV mažėja euroatlantinės erdvės svarba; 2) šis pokytis turėtų būti suvokiamas kaip kritinis momentas Lietuvos saugumo kontekste; 3) politikų retorikoje turėtų pasireikšti neužtikrintumą, nežinomybę dėl valstybės ateities pabrėžiantys žodžiai ar įvaizdžiai.

⁶⁷ Anita L. Wenden, „The politics of representation: A critical discourse analysis of an Aljazeera special report“ *International Journal of Peace Studies* 10, No. 2 (2005): 90.

⁶⁸ Derek Beach ir Rasmus Brun Pedersen, *Process-tracing Methods: Foundations and Guidelines* (Michigan: University of Michigan Press, 2019), 56-58.

- **Antroji dalis:** Sprendimų priėmėjai ieško sričių, kuriose galėtų įtvirtinti Lietuvą kaip amerikiečiams naudą teikiančią partnerę. Mechanizmo dalyje reikia atrasti, kad 1) reaguojant į JAV reorientaciją nuo Europos, sprendimų priėmėjai svarsto apie būdus, kurie leistų pritraukti amerikiečių dėmesį; 2) sprendimų priėmėjai turi akcentuoti, jog amerikiečių dėmesį pritraukti nebepakanka būti gerais JAV partneriais išskirtinai euroatlantinėse struktūrose; 3) nauja sritimi, kuri leistų pritraukti JAV dėmesį, turėtų būti suvokiamas vertybinis veikimas prieš Kiniją.

„Ontologinio nesaugumo“ priežastinis mechanizmas

Sudaryta autoriaus

Priežastinio mechanizmo empirinei analizei pasirenkamas 2020-2022 m. laikotarpis. Šio atvejo atskaitos taškas yra 2020 metai, žymintys 2020 m. Seimo rinkimų kampanijos pradžią. Toks pasirinkimas motyvuojamas tuo, kad rinkimų kampanijos metu politinės partijos artikuliuojo užsienio politikos kryptis, kurių turėtų imtis Lietuva. Tiriamojo atvejo ribos baigiasi 2022 m. gruodį. Nors prasidėjus karui Ukrainoje, Lietuvos viešąją erdvę dominavo Rusijos keliamos fizinio saugumo grėsmės, vertybinė užsienio politika vis tiek išliko diskusijų objektu. Toks pasirinkimas atrodo tikslingas, nes nors svarbiausi Lietuvos vertybinės užsienio politikos sprendimai buvo atlikti 2021 m., tačiau diskusijos apie priimtų sprendimų pasekmes daugiau ar mažiau vyko net ir karo Ukrainoje kontekste. Analizės duomenimis taps pirminiai (4 pusiau struktūruoti interviu su sprendimų priėmėjais, politikų kalbos ir pasisakymai) ir antriniai (analitinės publikacijos, žiniasklaidos pranešimai) šaltiniai. Atliktuose interviu išlaikomas respondentų anonimiškumas, o patys respondentai sutiko, kad interviu medžiaga būtų naudojama tyrimui. Klausimai respondentams buvo formuluojami remiantis darbo teoriniu modeliu. Sudaryto klausimyno šablonas, kurio pagrindu buvo atliekami pusiau struktūruoti interviu, pateiktas priede nr.1. Interviu su sprendimų priėmėjais transkripcijos pateikiamos priede nr.2.

„Buvimas gerais amerikiečių draugais“ Lietuvos biografiniame naratyve

Kaip jau minėta, šiame darbe biografinis naratyvas suprantamas kaip valstybės tapatybinis naratyvas, įrėminantis jos praeitį laike, erdvėje ir santykyje su jai svarbiais veikėjais. Pasak G. Miniotaitės, kiekvienos valstybės istorijoje yra jos identitetą pagrindžiančio naratyvo įsitvirtinimo laikotarpis, kurio metu formuojasi naujos metaforos ir patį valstybės veikimą stabilizuojančios taisyklės.⁶⁹ Kaip pastebi Kęstutis Paulauskas, Lietuvos tapatybinėje plotmėje figūruoja du reikšmingi veikėjai – Rusija ir JAV.⁷⁰ Todėl, pirmiausia, atliekant Lietuvos biografinio naratyvo analizę bus pažvelgiama į Lietuvos rutinas, kurios formavosi su vienu iš „svarbiųjų kitų“ JAV nuo nepriklausomybės pradžios. Po to bus atliekama Lietuvos užsienio politikos diskurso analizė, nagrinėjant, kokia forma išorės aplinkoje susiformavusios rutinos „nugulė“ į oficialųjį Lietuvos užsienio politikos diskursą, įvertinant „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijas.

Nuo nepriklausomybės pradžios su JAV susiformavusios rutinos

1991 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos politinis elitas aiškiai išreiškė siekiamybę sugrįžti į Vakarų, iš kurių šalis buvo išplėsta dėl dešimtmečius trukusios sovietų okupacijos. Pasak Lauryno Jonavičiaus, šis tikslas formavo šalies užsienio politikos darbotvarkę iki pat 2004 m., kai buvo sėkmingai įstota į NATO ir ES struktūras.⁷¹ Tuo tarpu oficialiuose valstybės dokumentuose „grįžimo į Vakarų“ momentas dar labiau išryškėjo santykyje su posovietine erdve, su kuria nenorėta asocijuotis. Pavyzdžiui, 1992 m. priimtas Konstitucinis aktas dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas aiškiai įtvirtino dalyvavimą posovietinėje erdvėje Rusijos kuriamose institucijose kaip priešišką Lietuvos nepriklausomybės siekiams.⁷² Iš esmės „grįžimo į Vakarų“ tikslą galima prilyginti statuso siekimo kategorijai, kuri apėmė poreikį gauti kitų Vakarų valstybių pripažinimą, patvirtinantį, jog Lietuva iš tikrųjų tapo Vakarų dalimi. Akivaizdu, kad tokia kontekste dėl savo turimų ribotų pajėgumų iš naujo pasaulio žemėlapyje atsiradusiai valstybei tarptautinėje arenoje būtų sunkiai pavykę pasiekti savo tikslus, neturint paramos iš tarptautinės sistemos hegemono. Po Šaltojo karo pabaigos būtent JAV buvo vienintelė valstybė, turėjusi pakankamai galios, ambicijų ir valios formuoti naujos pasaulio tvarkos pamatus. Todėl be JAV

⁶⁹ Gražina Miniotaitė, „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* 3 (2005): 86.

⁷⁰ Kęstutis Paulauskas, *Kieno saugumas? Kuri tapatybė?: kritinės saugumo stadijos ir Lietuvos užsienio politika* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010), 154.

⁷¹ Laurynas Jonavičius, „Geopolitical projections of new Lithuanian foreign policy“ *Lithuanian Foreign Policy Review* 17 (2006): 17.

⁷² Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, *Konstitucinis aktas dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į posovietinės Rytų sąjungas*, Vilnius, 1992 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2149?ifwid=-> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

palaikymo „grįžimo į Vakarus“ tikslas būtų sunkiai pasiektas, o veikiant kitoms aplinkybėms, galėjo išsipildyti parlamentaro Algirdo Griciaus 1993 m. įgarsintas susirūpinimas, jog „NATO plėtos riba gali sustoti ties Lietuva ir kitomis Baltijos valstybėmis“.⁷³

Vis dėlto pažymėtina, kad viso Šaltojo karo metu ir net iki jo JAV buvo bene labiausiai Lietuvos okupacijos problematiką kėlusios valstybės. 1940 m. JAV priėmė valstybės sekretoriaus Benjamin Summer Welles parengtą deklaraciją, kuria JAV paskelbė nepripažįstančios Baltijos valstybių okupacijos. Lygiagrečiai Europoje į Baltijos valstybių okupacijos klausimą nenorėta gilintis dėl pragmatinių sumetimų. Šiuo atveju iliustratyvūs Prancūzijos ir Švedijos pavyzdžiai. Paryžius, sulaukęs Maskvos spaudimo, uždarė visas šalyje veikusias Baltijos šalių diplomatinės atstovybes. Tuo tarpu Stokholmas vadovavosi prielaida, kad „Baltijos valstybės nustojo egzistuoti ir daugiau nebeegzistuos“, todėl pripažino sovietų okupaciją kaip teisėtą.⁷⁴ Panašūs veiksmai iš Vašingtono nebuvo padaryti viso Šaltojo karo laikotarpiu. Pasak Andris Banka, Šaltojo karo laikotarpiu kaip tik JAV Valstybės departamente plevėsavo Lietuvos, Latvijos ir Estijos nacionalinės vėliavos, o amerikiečių kartografijoje buvo pabrėžiama, kad JAV Vyriausybė nepripažįsta Baltijos valstybių įtraukimo į SSRS.⁷⁵ Todėl galima teigti, kad JAV užsienio politikos sprendimai jau Šaltojo karo laikotarpiu formavo praktikas, kurios Lietuvos sprendimų priėmėjų kolektyvinėje atmintyje siejasi su patikimų partnerių, atsižvelgiančių į Lietuvos problemas, kategorijomis. Panašią išvadą pateikia ir Raimundas Lopata, teigdamas, kad „JAV buvo lemiantis veiksnys Lietuvos valstybei atkurti ir iki šiol išlieka pagrindinė Lietuvos saviveiksmiškumo garantija“.⁷⁶

„Amerikiečių kaip Lietuvos veiksmiškumą garantuojančių draugų“ momentas dar labiau išryškėjo pasibaigus Šaltajam karui. Ronald Asmus ir Alexandr Vondra pastebi, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybėse įvykus komunistinius režimus nuvertusioms revoliucijoms, šių šalių piliečiai susidūrė su iššūkiu, kylančiu iš Vakarų Europos. Kadangi šių šalių sostinės buvo priešišškai nusiteikusios buvusio posovietinio bloko valstybių priėmimui į europines ir transatlantines institucijas.⁷⁷ Kaip atskleidžia deklasifikuoti Vokietijos užsienio reikalų ministerijos dokumentai, 1991 m. Vokietijos kancleris Helmut Kohl iš principo neigiamai vertino Lietuvos valstybingumo regimybę, manydamas, kad Lietuva ir kitos Baltijos valstybės turėtų palaukti dar 10 metų SSRS

⁷³ Lietuvos Respublikos Seimas, *Penkiasdešimt devintasis posėdis*, Vilnius, 1993 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.237058> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

⁷⁴ Andris Banka, „The Roots and Resilience of Pro-Americanism in the Baltics“ *The Washington Quarterly* 45, No. 2 (2022): 17.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Raimundas Lopata, „Kodėl mums, lietuviams, reikalinga Amerika?“, Lietuvos Rytas, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2011/09/06/news/kodel-mums-lietuviams-reikalinga-amerika--4353915>.

⁷⁷ Ronald D. Asmus ir Alexandr Vondra, „The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe“ *Cambridge Review of International Affairs* 18, No. 2 (2005): 208.

sudėtyje, o net ir atgavus nepriklausomybę, išlaikyti neutralitetą ir negalvoti apie narystę NATO ar tuometinėje Europos Ekonominėje Bendrijoje. Tuo tarpu tais pačiais metais Vokietijos užsienio reikalų ministras bandė įtikinti amerikiečius NATO plėtros į Rytus nenaudingumu.⁷⁸ Panašų neigiamą sentimentą Baltijos valstybių atžvilgiu Vakarų Europoje išvelgia ir M. Malksoo. Šios autorės teigimu, vakarų europiečiai nepriklausomybę atgavusias Baltijos šalis matė kaip antraeiles posovietines valstybes, kurioms priskirtos nacionalistų, autoritarų ir ksenofobų kategorijos.⁷⁹ Analogiškai tokio požiūrio priėmimas Baltijos valstybes pavertė „Kitais“ Vakarų Europos normatyviniams idealams ir sudarė sąlygas nesunkiai priimti itin pragmatišką požiūrį, skatinantį atsižvelgti į Rusijos interesų sferas ir palikti Baltijos valstybes už potencialios NATO plėtros erdvės. Būtent todėl prie Lietuvos „grįžimo į Vakarus“ ženkliai prisidėjo pokyčiai pačiose JAV, kuriose po Šaltojo karo pabaigos buvo nuspręsta reformuluoti pačią NATO veikimo logiką. Kaip pažymi Karin M. Fierke ir Antje Wiener, 90-ųjų antroje pusėje Vašingtono politiniame elite Aljansą imta traktuoti ne tiek kaip valstybių suvereniteto gynybos projektą, kiek kaip stabilumo garantą ir nesutarimų malšinimo priemonę, užtikrinančią JAV galios buvimą Senajame žemyne.⁸⁰

Šis pasiryžimas tęsti NATO plėtrą atsispindi ir JAV prezidentų pareiškimuose. 1994 m. tuometinis JAV prezidentas Bill Clinton teigė: „Naujų narių priėmimas į NATO yra nebe „ar“, bet „kada“ ir „kaip“ klausimas.“⁸¹ Tuo tarpu 1996 m. B. Clinton dar kartą patvirtino, kad „NATO bus atviras visoms Europos besikuriančioms demokratijoms – jokia valstybė nebus automatiškai neįtraukta ir jokia valstybė už NATO ribų neturės veto“.⁸² Toks griežtas amerikiečių pasisakymas prieš naujų pilkųjų zonų kūrimą Europoje, siūlytą Vakarų Europos lyderių, dar kartą įtvirtino praktikas, kurios suponuoja JAV vaidmenį kaip Lietuvos suvereniteto sergėtojos ir gynėjos. R. Asmus ir A. Vondra netgi išvelgia sąsają tarp amerikiečių vedamos NATO plėtros ir pokyčių Vakarų Europos požiūryje į Vidurio ir Rytų Europos eurointegracijos įmanomumą. Pasak jų, pagreitį įgaunantis NATO plėtros procesas tuo pačiu metu didino spaudimą Europos Sąjungai (ES) analogiškai vykdyti savo plėtros procesus, išlaikant tokio pat masto ambiciją kaip ir amerikiečiai.⁸³ Tuo tarpu „JAV kaip Lietuvos gynėjos“ momentas dar labiau išryškėja prezidento George W. Bush

⁷⁸ Klaus Wiegrefe, „Newly Released Documents Shed Fresh Light on NATO's Eastward Expansion“, Spiegel International, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.spiegel.de/international/germany/bonn-moscow-ties-newly-released-documents-shed-fresh-light-on-nato-s-eastward-expansion-a-5a362292-dfe6-4355-b90f-10d635d7d664?s=03>.

⁷⁹ Maria Mälksoo, „Enabling NATO enlargement: changing constructions of the Baltic States“ *Trames* 8, No. 3 (2004): 289-290.

⁸⁰ Karin M. Fierke ir Antje Wiener, „Constructing institutional interests: EU and NATO enlargement“ *Journal of European Public Policy* 6, No. 5 (1999): 735.

⁸¹ William J. Clinton, „Address to the Polish Parliament in Warsaw“, The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-polish-parliament-warsaw>.

⁸² William J. Clinton, „Transcript of the Remarks by President W. J. Clinton To People Of Detroit“, NATO, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.nato.int/docu/speech/1996/s961022a.htm>.

⁸³ Asmus ir Vondra, 208-9.

retorikoje. 2001 m. G. W. Bush deklaravo: „Kai planuojame NATO plėtrą, jokia valstybė netaps pėstininke kitų darbotvarkėse. Mes neleisime išmainyti laisvų Europos žmonių likimų. Daugiau jokių Miunchenų. Daugiau jokių Jaltų.“⁸⁴ Tą patį vertybinį įsipareigojimą, kurį Ainius Lašas vadina amerikiečių „pasiryžimu ištaisyti Antrojo pasaulinio karo istorinę neteisybę“⁸⁵, G. W. Bush atkartojė po metų Vilniuje, įgarsindamas garsiąją tezę: „Bet kas, kas pasirinks Lietuvą kaip savo priešą, taip pat taps Jungtinių Amerikos Valstijų priešū.“⁸⁶

Šiuo atveju palaikymą Baltijos valstybių „grįžimui į Vakarų“ išreiškianti JAV prezidentų retorika buvo lydima ir konkrečių veiksmų. 1993 m. B. Clinton administracija ženkliai prisidėjo prie Rusijos karių išvedimo iš Lietuvos.⁸⁷ Atitinkamai prezidentaujant B. Clinton JAV su Baltijos valstybėmis 1998 m. pasirašė Partnerystės chartiją, kurioje aiškiai įvardinta, kad Vašingtono nuolatinis interesas yra Baltijos šalių nepriklausomybė, ir įtvirtintas amerikiečių pasiryžimas visapusiškai palaikyti Lietuvos, Latvijos ir Estijos pastangas integruotis į NATO ir ES.⁸⁸ Tuo tarpu 2004 m. prezidentaujant G. W. Bush Lietuva tapo visateise NATO nare.

Pažymėtina ir tai, kad greta palaikymo „grįžimui į Vakarų“ amerikiečiai taip pat buvo labiau linkę įsiklausyti į Lietuvos saugumo problemas ir pripažinti Vilnių lygiateisiu savo partneriu. Pasak M. Malksoo, įstojus į Europos Sąjungą, Baltijos valstybės susidūrė su tapatybinės plotmės dilema – „jos buvo Europoje, bet nebuvo Europa“. Šį įsivaizdavimą dar labiau sustiprino pastovus ES didžiųjų valstybių, kaip Vokietijos ir Prancūzijos, neįsiklausymas į Lietuvos keliamą susirūpinimą apie šalies pagrindinį tapatybinį „Kitą“ ir didžiausią egzistencinę grėsmę – Rusiją.⁸⁹ Berlyne ir Paryžiuje neretai buvo galvojama, kad Rusijos klausimą ir Vladimiro Putino veikimo specifiką jos supranta geriau nei Baltijos šalys. Šią neigiamą Lietuvos sprendimų priėmėjų patirtį gerai iliustruoja konservatoriaus Andriaus Kubiliaus mintys: „Europoje vis dar dominuoja tai, ką geriausiai simbolizuoja buvęs Vokietijos kancleris G. Šrioderis, tai yra perdėtos politinės investicijos į tariamo taikaus sugyvenimo

⁸⁴ George W. Bush, „Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University“, The White House: President George W. Bush, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010615-1.html>.

⁸⁵ Ainius Lašas, „Restituting victims: EU and NATO enlargements through the lenses of collective guilt“ *Journal of European Public Policy* 15, No. 1 (2008): 107-108.

⁸⁶ Kęstutis Girmius, „Lithuania: Bush Welcomes Baltic Nation To NATO, Saying Long Night Of Fear Is Over“, Radio Free Europe, 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.rferl.org/a/1101471.html>.

⁸⁷ William J. Clinton, „Memorandum on Withdrawal of Russian Armed Forces From Lithuania, Latvia, and Estonia“, The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/memorandum-withdrawal-russian-armed-forces-from-lithuania-latvia-and-estonia>.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Seimas, *Seimo rezoliucijos „Dėl JAV, Estijos, Latvijos ir Lietuvos Partnerystės chartijos“ projektas*, Vilnius, 1998 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.49854?fwid=uinlipb8q> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

⁸⁹ Maria Mälksoo, „From existential politics towards normal politics? The Baltic states in the enlarged Europe“ *Security Dialogue* 37, No. 3 (2006): 281.

su Rusija perspektyvą.⁹⁰ Tuo labiau, po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos Dovilė Jakniūnaitė pastebi Vilniuje dar labiau sustiprėjusį nepasitenkinimą Europos naivumu santykiuose su Rusija, Vakarų Europos sostinėms per daug nesiryžtant suvokti Rusijos keliamos grėsmės masto.⁹¹ Analogiškai po 2014 m. Lietuvoje vis labiau akcentuota su NATO, o kartu ir su JAV (kuri *de facto* yra NATO saugumo garantijų pagrindas), turimų praktikų svarba. Justino Lingevičiaus atliktas tyrimas atskleidžia, kad nuo 2014 m. Lietuvos sprendimų priėmėjai NATO neretai matė kaip veikėją, suvokiantį šalies regiono specifiką skirtingai nei partneriai ES ir įsiklausantį į tai, ką Vilnius turi pasakyti Rusijos atžvilgiu.⁹² Tokiame kontekste JAV su Lietuva vystytos praktikos, ilgainiui virtusios į dvišalių santykių rutinas tapo integralia Lietuvos veikimo tarptautinėje arenoje dalimi – amerikiečiai ne tik padėjo Lietuvai „grįžti į Vakarus“, tačiau „grįžus į juos“, buvo labiausiai linkę atsižvelgti į Lietuvai rūpinimą Rusijos problema, kai to ne visada buvo linkę daryti partneriai Europoje.

„Buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijos Lietuvos užsienio politikos diskurse

Kaip galima matyti, išorės aplinkoje su JAV susiformavusios praktikos ilgainiui virto į Vašingtono ir Vilniaus dvišalių santykių užsienio politikos rutinas, įgalinusias Lietuvos „grįžimą į Vakarus“. Nepaisant to, norint įvertinti, ar su amerikiečiais egzistuojančios rutinos Lietuvos sprendimų priėmėjams suteikia ontologinį saugumą, taip pat dera pažvelgti į oficialųjį Vilniaus užsienio politikos diskursą, kuriame reikia įvertinti „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijas.

Ryškiausias Amerikos reprezentacijas Lietuvos strateginiuose dokumentuose galima rasti nacionalinėse saugumo strategijose, kuriose nustatomi šalies nacionaliniai interesai ir jų įgyvendinimo priemonės. Visose penkiose nacionalinio saugumo strategijose vienokia ar kitokia forma skiriamas dėmesys JAV, iš esmės santykius su Vašingtonu įvardinant per strateginės partnerystės prizmę. 2002⁹³ ir 2005⁹⁴ m. strategijose šis įvardinimas atliekamas referuojant į 1998 m. Baltijos Chartija tarp JAV ir Baltijos valstybių įtvirtintas amerikiečių kaip Lietuvos saugumo teikėjų praktikas ir iš to atsirandantį įsitikinimą, kad JAV privalo būti pagrindine Europos, tame tarpe ir

⁹⁰ Andrius Kubilius, „Rusijos sulaikymo strategija“, TS-LKD, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/05/Andrius-Kubilius.-Rusijos-sulaikymo-strategija-2007.pdf>.

⁹¹ Dovilė Jakniūnaitė, „Invested in Ukraine: The struggle of Lithuania against Russia over the future of Europe,“ kn. *Neighbourhood Perceptions of the Ukraine Crisis: From the Soviet Union into Eurasia?*, sud. Gerhard Besier ir Katarzyna Stoklosa (London and New York: Routledge, 2016), 125-126.

⁹² Justinas Lingevičius, „Identity discourse within a geopolitical crisis: The case of Lithuania“ *POLITIKON: The IAPSS Journal of Political Science* 44 (2020): 35-36.

⁹³ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nacionalinio saugumo strategija 2002 m.*

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. X-91 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2005, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249438?jfwid=> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

Lietuvos, saugumo partnere. Tokį 2000-ųjų pradžioje vyravusį požiūrį gerai atspindi dviejų parlamentarų pasisakymai Seime, sprendžiant Lietuvos karių siuntimo į Iraką klausimą. Kalbėdamas Seime, krikdemas Kazys Bobelis aiškino: „Vienintelė pasaulio valstybė, kuri per 50 metų gina Lietuvos interesus, yra Jungtinės Amerikos Valstijos.“⁹⁵ K. Bobelio pasisakymu dar kartą atsiremiamą į sprendimų priėmėjų kolektyvinėje atmintyje įsirežusį Šaltojo karo metais JAV iš esmės nesvyravusį Baltijos valstybių palaikymą, tarsi skatinantį Lietuvą pasitikėti amerikiečiais ir jų iniciatyvomis pasaulio politikoje. Atitinkamai K. Bobelio istorinę analogiją to meto realijoms įkontekstino Algimantas Matulevičius. Jo įsitikinimu: „[...] nebūtų mūsų kvietimo į NATO, matyt, mes dar toli stovėtume ir nuo Europos Sąjungos slenksčio, jeigu vis dėlto mūsų žygio už laisvę ir apskritai valstybingumą neremtų Jungtinės Amerikos Valstijos.“⁹⁶ Taip dar kartą pakartojamas įsitikinimas, kad Lietuvos kelią grįžimui į Vakarų garantavo uoli amerikiečių parama, kurią reikia ir toliau stengtis išlaikyti. Nagrinėdamas to laikmečio realijas, Valentinas Beržiūnas mano, kad tuometinį Lietuvos užsienio politikos formuotojų proamerikietišumą nulėmė supratimas apie būtinybę turėti užtarėją ir nuolat stengtis išlaikyti jo dėmesį sau.⁹⁷ Būtent tokiu „draugu“ atgavusiai nepriklausomybę Lietuvai ir tapo JAV, kuri nebijojo teikti paramą Vilniui bandant išpildyti integracijos į euroatlantinę erdvę siekiamybę, o tai buvo vertinama sprendimų priėmėjų tarpe.

Žvelgiant į 2012⁹⁸, 2017⁹⁹ ir 2021¹⁰⁰ m. nacionalinio saugumo strategijas, matyti, kad formuluojant šiuos strateginius dokumentus jau atsisakoma referavimo į JAV ir Baltijos valstybių Partnerystės chartiją. Galima manyti, kad tapus NATO nare, Partnerystės chartijoje numatomas amerikiečių palaikymas Baltijos valstybėms suvokiamas kaip savaiminis reiškinys ir patenkantis po NATO kolektyvinės gynybos 5-u straipsniu. Tačiau vis tiek išlaikomas fokusas ties dvišalių santykių su JAV stiprinimu plačiame spektre sričių, pradedant politinėmis ir baigiant bendradarbiavimu tarptautinėse organizacijose. Pažymėtina, kad po Krymo įvykių 2017 m. ir 2021 m. nacionalinio saugumo strategijose į Ameriką pradedama žiūrėti ryškiai akcentuojant karinio saugumo užtikrintojos dėmenį, teigiant, kad amerikiečių karinis buvimas Senajame žemyne Lietuvoje ir regione būtinas,

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Seimas, *Devintasis (355) posėdis*, Vilnius, 2003 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.207475> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Valentinas Beržiūnas, „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“ (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), 100.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XI-2131 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2012 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428981?jfwid=> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIII-202 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2017 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4c80a722e2fa11e6be918a531b2126ab?jfwid=> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIV-795 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2021 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=124aazcfpq&actualEditionId=zDQFzPCLKi&documentId=TAIS.167925&category=TAD> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

apsisaugant nuo Rusijos keliamų pavojų. Galima teigti, kad toks nacionalinio saugumo strategijose vyraujantis požiūris yra savotiškas vedinys iš 2007 m. A. Kubiliaus pristatytos Rusijos sulaikymo strategijos. Šioje strategijoje deklaruota tezė, kurią iš esmės galima laikyti Lietuvos užsienio politikos mantra: „Kuo daugiau Europoje bus Amerikos, tuo mažiau Europoje bus Rusijos“.¹⁰¹ Visa tai leidžia teigti, kad ir vėlesnėse nacionalinio saugumo strategijose toliau matomą JAV prilyginimą Rusijos įtaką užkardančiam veikėjui galima sieti su Lietuvos politinio elito amerikiečių įsivaizdavimu, priskiriančiu JAV Lietuvos interesų gynėjos kategoriją.

Greta to, sprendimų priėmėjų retorikoje atsikartoja pasitikėjimo „Lietuvą išklausančiais amerikiečiais“ motyvas. 2016 m. Seime diskutuojant strateginės partnerystės su JAV klausimu, konservatorius Laurynas Kasčiūnas prisiminė tarptautinį kontekstą 2008 m. B. Obamai mąstant apie perkrovimo politiką su Rusija: „Tada buvę Vidurio ir Rytų Europos šalių vadovai [...] parašė bendrą laišką Amerikos prezidentui [...] sakydami, kad šitas regionas yra vis dar geopolitiškai jautrus, kad jis nėra toks saugus, kaip Europos regionai, ir kad į tai turi būti atkreiptas dėmesys. Ir tai suveikė.“¹⁰² Lygiagrečiai tame pačiame posėdyje Egidijus Vareikis darė aliuzijas į Woodrow Wilson deklaraciją, teigiant, kad nuo nepriklausomybės pradžios JAV rūpinosi mažomis valstybėmis kaip Lietuva. Todėl, pasak jo, „stipri Amerika yra viena iš didžiųjų Lietuvos nepriklausomybės garantijų“.¹⁰³ Panašų džiugesį dėl JAV saugumo garantijų 2014 m. buvo galima išgirsti ir iš prezidentės Dalios Grybauskaitės, teigusios, kad Rusijos agresijos akivaizdoje Lietuva liko ne viena nenuspėjamoje kaimynystėje, o „JAV ištesėjo savo duotą žodį rūpintis Baltijos šalių nepriklausomybe, suverenumu ir teritoriniu vientisumu“.¹⁰⁴ Kaip galima matyti, sprendimų priėmėjų reprezentacijose JAV apibrėžiama kaip patikima partnerė ir Lietuvos saugumą užtikrinantis draugas. Analogiškai tokios reprezentacijos kuria poreikį ieškoti būdų, kurie leistų Lietuvai patvirtinti savo buvimą „gerais amerikiečių draugais“.

Pažymėtina, kad poreikis parodyti buvimą „gerais amerikiečių draugais“ buvo suformuluotas jau 2004 m. sprendimų priėmėjams mąstant apie tai, kokią tolimesnę kryptį turėtų įgauti Lietuvos užsienio politika po įstojimo į NATO ir ES. Kaip teigė tuometinis krašto apsaugos ministras Linas Linkevčius, „Vilnius privalo griebtis aktyvios darbotvarkės, kad išlaikytų JAV suinteresuotą ir įsitraukusią“.¹⁰⁵ Veikiausiai buvimas iniciatyviais ir aktyviais užsienio politikoje, ypatingai palaikant

¹⁰¹ Kubilius.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.5 stenograma*, Vilnius, 2016 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b67c0ce0ad5411e68987e8320e9a5185> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2014>.

¹⁰⁵ Linas Linkevicius, „Life After Enlargement“ *Baltic Defence Review* 9, No. 1 (2003): 105.

Rytų kaimynystėje esančių šalių kaip Ukraina, Sakartvelas ir Moldova euroatlantinės ambicijas, Vilniuje buvo suvokiamas kaip Lietuvos matomumą, o kartu ir statusą, Vašingtone stiprinanti priemonė. Žinoma, šiuo atveju taip pat galima paminėti Lietuvos rodytą palaikymą JAV Irako karo metu¹⁰⁶ ar išitraukimą į Afganistano konfliktą NATO tarptautinių saugumo paramos pajėgų kontekste kaip bandymus, kuriais bandyta patvirtinti buvimą gerais amerikiečių draugais. Tačiau abejus minėtus atvejus labiau reiktų suprasti, kaip veikimą aljansų formate, sekant paskui JAV, kurios prisiėmė didžiausius šių misijų įgyvendinimo kaštus ir nustatė darbotvarkę savo sąjungininkams. Tuo tarpu užsiimant iniciatyvomis Rytų kaimynystėje, atrodo, jog norėta parodyti savo išskirtinumą ir turimas kompetencijas, taip dar labiau išsiskiriant iš bendro JAV partnerių konteksto.

Šis veikimas Rytų kaimynystės kryptimi buvo aiškiai įtvirtintas 2004 m. Seimo rezoliucijoje, kurioje teigta, kad būdama visateise NATO nare Lietuvos Respublika sieks „toliau plėsti saugumo ir stabilumo zoną Europoje ir jos kaimynystėje“ bei „rems NATO „atvirų durų“ politiką“. Tuo pačiu rezoliucijoje priduriama, kad tai bus daroma tam, kad Lietuva taptų matoma ir įtakinga euroatlantinės bendruomenės valstybe.¹⁰⁷ Kaip buvo galima matyti anksčiau, veikimas NATO dažnu atveju apima su JAV susiformavusias rutinas, kuriomis amerikiečiai pripažįsta Vilniaus turimą tapatumą apie save, o pačioje Lietuvoje amerikiečiams priskiriamos „Lietuvos gynėjų“ charakteristikos. Todėl lygiai taip pat veikiant Rytų kaimynystėje buvo bandoma numatyti tai, kas būtų aktualu amerikiečiams. Kaip pastebi Vaidotas Urbelis, tuo metu Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio Europos valstybėse, manyta, kad konsolidavus demokratiją, iš jų Vašingtone laukiama kito žingsnio prisidedant prie demokratijos sklaidos į kitus regionus.¹⁰⁸ Panašu, kad veikiant šiam suvokimui, Rytų kaimynystės politika tapo sritis, kurioje vystant socialinio kūrybiškumo taktiką, t. y. bandant atrasti naujas sritis, kuriose būtų galima išlaikyti amerikiečių dėmesį, bandyta parodyti savo buvimą „gerais amerikiečių draugais“. Tokia dinamika leidžia teigti, kad veikimą Rytų partnerystėje galima suprasti ne tik per įprastą saugumo didinimo prizmę, t. y. plečiant euroatlantinę erdvę, kartu didinamas ir Lietuvos saugumas, nes „apsistatoma“ demokratiškomis ir vakarietiškomis Rytų kaimynystės valstybėmis, kurios leidžia atitolinti Rusijos grėsmę, bet taip pat kaip bandymą Vašingtonui parodyti savo kompetencijas ir turimą Rytų kaimynystės šalių ekspertizę, kylant Vakarų socialinėje hierarchijoje.

¹⁰⁶ Mihaela Gherghisan, „Vilnius 10 sign letter on Iraq“, EUObserver, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://euobserver.com/eu-political/9269>.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio, saugumo ir gynybos politikos nuoseklumo ir tęstinumo 2016–2020 metais*, Vilnius, 2016 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8c780b0ab7711e68987e8320e9a5185> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).

¹⁰⁸ Vaidotas Urbelis, *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje* (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005), 64.

Šis noras gana ryškiai matėsi prezidentaujant Valdui Adamkui. Kaip pažymi Linas Kojala ir Vilius Ivanauskas, tuo metu JAV vertino ir pripažino Lietuvos veikimą Rytų kaimynystėje, o Vilnius buvo laikomas geru sąjungininku, turinčiu reikiamą regioninę ekspertizę. Apie tai byloja faktas, kad amerikiečiai prašydavo Vilnių pateikti situacijos Rytų kaimynystėje apžvalgas ir norėdavo gauti Vilniaus rekomendacijas svarbiais regiono politikos klausimais.¹⁰⁹ Panašiai, 2014 m. prasidėjus konfliktui Ukrainoje, regiono saugumo problemų suvokimas leido Lietuvai būti matomai Amerikoje, parodant savo buvimą „gera amerikiečių drauge“. Aušra Park ir Gerda Jakštaitė-Confortola atkreipia dėmesį, kad bekompromisis Vilniaus Kijevui reiškiamas palaikymas, akcentuojant europinių vertybių ir normų gynybą Rusijos agresijos akivaizdoje, leido išsiskirti iš bendro Europos konteksto ir buvo palankiai sutiktas Vašingtone.¹¹⁰ Analogišką teigiamą savęs suvokimą buvo galima matyti ir 2015 m. Dalios Grybauskaitės metinėje kalboje: „Šiandien mus vertina už tiesų žodį, už paramą, už atsakingą požiūrį.“¹¹¹ Taip tarsi teigiama, kad amerikiečiai ir kiti Lietuvos sąjungininkai vertina Vilnių už ryžtingumą ir nebijojimą imtis iniciatyvos sunkiais momentais, o tai, galima suprasti, leidžia Lietuvos sprendimų priėmėjams jaustis užtikrintiems, žinant, kad amerikiečiai vertina ir mato Lietuvą kaip gerus draugus ir naudingus partnerius.

Apibendrinimas: nuo rutinų iki poreikio pritraukti amerikiečių dėmesį institucionalizavimo

Apžvelgiant Lietuvos biografinio naratyvo specifiką ir joje pasireiškiančias „buvimo gerais amerikiečių draugais“ reprezentacijas, galima teigti, kad nuo nepriklausomybės pradžios tarp JAV ir Lietuvos formavosi praktikos, ilgainiui virtusios į rutinas, kuriomis buvo patvirtintas Lietuvos tapatybinis suvokimas apie save – „noras grįžti į Vakarus“. Kaip parodė su JAV turimų Lietuvos rutinų apžvalga, Vašingtonas buvo viena pagrindinių jėgų, sudariusių palankias sąlygas Vilniaus „grįžimui į Vakarus“. Būtent JAV buvo linkusi tęsti euroatlantinės plėtros procesus į Rytus, kai tam skeptiškumą reiškė kitos Europos sostinės. Taip pat „sugrįžus į Vakarus“, Lietuvai rūpimo tapatybinio „Kito“ – Rusijos – atžvilgiu amerikiečiai buvo daug labiau linkę išklaudyti Vilniaus nuogastavimus ir suteikti pripažinimą jų turimoms baimėms, susijusioms su Rusijos veikimu tarptautinėje arenoje, nei partneriai Europoje. Dėl to oficialiajame Lietuvos užsienio politikos diskurse amerikiečiai vaizduoti kaip patikimiausi Lietuvos partneriai, saugumo teikėjai ir didžiausi Lietuvos suvereniteto gynėjai.

¹⁰⁹ Linas Kojala ir Vilius Ivanauskas, „Lithuanian Eastern policy 2004-2014: the role theory approach“ *Lithuanian Foreign Policy Review* 32 (2014): 59.

¹¹⁰ Aušra Park ir Gerda Jakštaitė-Confortola, „Small state status-seeking: Lithuania’s foreign policy status aspirations“ *Europe-Asia Studies* 73, No. 7 (2021): 1292.

¹¹¹ Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015>.

Analogiškai tokios reprezentacijos kartu suponuoja poreikį sprendimų priėmėjams Lietuvą pozicionuoti „gera amerikiečių drauge“, o ši tapatybinė reikšmė Lietuvos biografiniame naratyve iš esmės įtvirtinama kaip statuso siekimo kategorija. Tai yra, buvimas gerais amerikiečių draugais ne tik patvirtina Lietuvos sėkmingą įsitraukimą į Vakarų bendruomenę, į kurią šaliai duris atvėrė JAV parama, matomumas ir girdimumas Amerikoje Lietuvos sprendimų priėmėjų tarpe suvokiamas kaip pozityvią saviidentifikaciją suteikiantis reiškinys, nes taip patvirtinamas žinojimas, kad Lietuva yra svarbi savo sergėtojui ir labiausiai į jos saugumo rūpesčius pasiruošusiam įsiklausyti tarptautinių santykių veikėjui. Gavus pripažinimą šiam statuso poreikiui, randasi ontologinis saugumas, sprendimų priėmėjams suteikiantis užtikrintumą, kad Lietuva turi užtarėją, reikalui esant pasiruošusį ją apginti. Atitinkamai tai „užprogramuoja“ poreikį sprendimų priėmėjams ieškoti būdų, kurie leistų Lietuvai patvirtinti šį savo statusą ir būti naudinga bei matoma Vašingtone. Kaip rodo Lietuvos strateginiai dokumentai ir Vilniaus užsienio politikos praktika, istoriškai „buvimą gerais amerikiečių draugais“ siekta įrodyti Rytų kaimynystėje, bandant plėsti euroatlantinę erdvę į Rytus.

„Ontologinio nesaugumo“ priežastinis mechanizmas Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomoje vertybinėje užsienio politikoje

Nors amerikiečių dėmesį galima įvardinti Lietuvos sprendimų priėmėjų ontologinio saugumo garantu, patvirtinančiu „gerų amerikiečių draugų“ saviidentifikaciją, per pastarąjį dešimtmetį pačiame Vašingtone galima išvelgti procesus, kuriais bandoma permąstyti JAV rolę pasaulyje. Konkrečiai tariant, Vašingtone vis labiau ryškėja noras atsisakyti veikimo pagal formulę, įgarsintą JAV prezidento George H. W. Bush: „[...] turime kurti naują pasaulio erą, laisvą nuo terorizmo grėsmių, stipresnę siekiant teisingumo ir labiau saugią užtikrintai siekiant taikos“.¹¹² Kaip buvo galima matyti, būtent veikiant tokiam mąstymui, JAV su nepriklausomybę atgavusia Lietuva ir suformavo išorės aplinkos rutinas, leidusias amerikiečius laikyti Lietuvos gynėjais ir užtarėjais. Šį suvokimą natūraliai patvirtino patys amerikiečiai, kurie buvo pasiryžę lyderiauti formuojant tarptautinę sistemą po Šaltojo karo, prisiimant „pasaulio policininko“ rolę.

Vis dėlto nuo 2010-ųjų JAV galima išvelgti mažėjančią norą būti „pasaulio policininke“, galinčia nesunkiai išlaikyti liberalios tarptautinės tvarkos funkcionalumą, šią tvarką suprantant, pagal John Ikenberry, kaip erdvę, kuri organizuojama aplink atviras rinkas, daugiašalias institucijas, kooperatyvias saugumo partnerystes ir demokratinį solidarumą tarp partnerių, užtikrinamą ir

¹¹² George H. W. Bush, „Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit“, George H.W. Bush Presidential Library & Museum, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/2217>.

išlaikomą JAV hegemoninės lyderystės.¹¹³ Pavyzdžiui, Barack Obama prezidentavimo laikotarpiu Vašingtone suformuluota pasyvios lyderystės (angl. *leading from behind*) koncepcija, raginant savo sąjungininkus dalintis saugumo ir tvarkos palaikymo įsipareigojimais. Greta šio proceso, B. Obama valdymo laikotarpiu vis ryškiau pradėjo matytis amerikiečių orientavimasis link Azijos-Ramiojo vandenyno regiono, didesnę dėmesį kreipiant Kinijos augimui ir permetant vis daugiau resursų į Aziją iš Europos ir Vidurio Rytų.¹¹⁴ Tačiau jis nebuvo toks ryškus, koks buvo prie Donald Trump administracijos – Vašingtonas su Pekinu dar nebuvo atviroje konfrontacijoje, o pati Kinija vis dar bandė save pozicionuoti kaip augančią atsakingą globalios tarptautinės sistemos jėgą ir nebuvo linkusi atvirai imtis agresyvios „vilko-kario“ diplomatijos.¹¹⁵ Tuo pačiu pažymėtina, kad amerikiečių noras atsisakyti „pasaulio policininkės“ etiketės matosi ir visuomenės nuomonės apklausose. 2016 m. 57% amerikiečių teigė, kad JAV turėtų tvarkytis su savo problemomis, leidžiant kitoms šalims pačioms spręsti savo problemas.¹¹⁶ Tuo tarpu 2020 m. ryškiai matėsi mažėjantis amerikiečių noras būti pasaulio hegemonine lydere, 68% amerikiečių teigiant, kad jie norėtų, jog tarptautinėje arenoje JAV dalintųsi lyderystės role.¹¹⁷

Analogiškai B. Obama pasyvios lyderystės koncepciją D. Trump administracija pakeitė agresyviu ginčijimusi su sąjungininkais Europoje dėl transatlantinių santykių naudos ir atviru konkuravimu su Kinija. Nepaisant to, šiuo atveju reikia atkreipti dėmesį, kad reaguojant į nuo 2014 m. prasidėjusią Rusijos agresiją Ukrainoje, Vašingtonas vis tiek kreipė dėmesį Kremliaus keliamoms grėsmėms. Vienu iš pavyzdžių galima įvardinti padidintą amerikiečių karių buvimą Senajame žemyne NATO priešakinių pajėgų bataliono kovinių grupių formate¹¹⁸, taip dar kartą patvirtinant su Vilniumi susiformavusias Lietuvos suvereniteto gynėjos rutinas. Tiesa, panašu, kad pačiame Vašingtone iki karo Ukrainoje dominavo įsivaizdavimas, kad Rusija yra trumpojo / vidutinio laikotarpio problema, neturinti sugebėjimų paveikti globalių procesų. Kaip pastebi Jeffrey Mankoff, toks mąstymas skatina Vašingtono politikos formuotojus Rusiją interpretuoti kaip silpstančią galią ir trumpalaikį kliuvinį, trukdantį efektyviai reaguoti į Kinijos keliamas problemas.¹¹⁹ Taip galima suvokti, kad Europos saugumo problemos nelaikomos prioritetinėmis Vašingtone, o iš pačių JAV tarsi sklinda požiūris,

¹¹³ John G. Ikenberry, „The end of liberal international order?“ *International Affairs* 94, No. 1 (2018): 7-23.

¹¹⁴ Christian Nünlist, „The legacy of Obama’s Foreign policy“ *CSS Analyses in Security Policy* 188 (2016): 1-2.

¹¹⁵ Amitai Etzioni, „Is China a responsible stakeholder?“ *International Affairs* 87, No. 3 (2011): 539-553.

¹¹⁶ Pew Research Center, „Public Uncertain, Divided Over America’s Place in the World“, 2016, žiūrėta 2023 gegužės 3 d., <https://www.pewresearch.org/politics/2016/05/05/public-uncertain-divided-over-americas-place-in-the-world/>.

¹¹⁷ Dina Smeltz et al., „Divided We Stand: Democrats and Republicans Diverge on US Foreign Policy“, The Chicago Council on Global Affairs, 10, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., https://globalaffairs.org/sites/default/files/2020-12/report_2020ccs_americandivided_0.pdf.

¹¹⁸ Sara Bjerg Moller ir Sten Rynning, „Revitalizing Transatlantic Relations: NATO 2030 and Beyond“ *The Washington Quarterly* 44, No. 1 (2021): 179-180.

¹¹⁹ Jeffrey Mankoff, „Russia in the Era of Great Power Competition“ *The Washington Quarterly* 44, No. 3 (2021): 107.

kad orientavimasis į Kiniją tik dar labiau stiprės ateityje. Šis sentimentas irgi jaučiamas iš 46-ojo JAV prezidento Joe Biden, kuris nors ir ėmė vartoti partneriams Europoje draugiškesnę retoriką, tačiau toliau sėkmingai tęsia jau prie B. Obama prasidėjusį amerikiečių dėmesio kreipimą link Azijos žemyno, Europos saugumo problemas matant trumpojo / vidutinio laikotarpio kategorijomis. Galiausiai Vašingtone besiformuojantį konsensumą Kinijos atžvilgiu gerai iliustruoja Baltųjų rūmų spaudos sekretorės Jean Psaki žodžiai: „Esame rimtoje konkurencijoje su Kinija. Strateginė konkurencija su Kinija yra XXI amžiaus skiriamasis bruožas.“¹²⁰ Visa tai leidžia teigti, kad iki karo Ukrainoje pradžios amerikiečių dėmesys krypo nuo Europos, o pačioje Amerikoje galima matyti vis ryškiau pasireiškiantį norą nuo globalios pasaulio tvarkos formavimo atsisukti į save, mažinant įsitraukimą pasaulio politikoje.

Toks tarptautinis kontekstas keičia išorės aplinkoje įsitvirtinusias rutinas tarp JAV ir Lietuvos bei duoda pradžią ontologinio nesaugumo priežastiniam mechanizmui, kurio veikimas nagrinėjamame atvejuje manoma, jog įgalino Lietuvos sprendimų priėmėjus vykdyti prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką. Pirmojoje mechanizmo dalyje bus pažvelgiama, ar sprendimų priėmėjai jaučia nerimą dėl JAV Europai skiriamo dėmesio mažėjimo. Antrojoje mechanizmo dalyje bus įvertinama, ar sprendimų priėmėjai ieško sričių, kuriose galėtų iš naujo save įtvirtinti kaip amerikiečiams naudą teikiančius partnerius.

Pirmoji mechanizmo dalis: nerimas dėl pokyčių išorės aplinkoje

2020 m. Seimo rinkimus laimėjus TS-LKD, kuri po to kartu su Liberalų sąjūdžiu ir Laisvės partija suformavo XVIII Vyriausybę, naujosios valdžios pristatytuose dokumentuose, kuriuose nagrinėjami užsienio politikos klausimai, galima ir toliau išvelgti norą išlaikyti su JAV susiformavusias „amerikiečių kaip Lietuvos gynėjų ir išklaustytojų“ rutinas. Pavyzdžiui, 2020 m. gruodį Seimo priimtoje rezoliucijoje dėl užsienio ir Europos politikos ilgalaikių gairių bei tęstinumo konstatuojama, kad „JAV yra nepakeičiama Lietuvos Respublikos sąjungininkė“.¹²¹ Analogiškas įsitikinimas po mėnesio atkartotas kitoje Seimo rezoliucijoje, kurioje nubrėžtos gairės Lietuvos-JAV strateginės partnerystės plėtojimui. Priimtoje rezoliucijoje deklaruota, kad „JAV yra svarbiausia strateginė partnerė ir sąjungininkė užtikrinant Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių saugumą, stabilumą ir

¹²⁰ Jen Psaki, „Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki, January 25, 2021“, The White House, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/01/25/press-briefing-by-press-secretary-jen-psaki-january-25-2021/>.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio ir Europos politikos ilgalaikių gairių bei tęstinumo*, Vilnius, 2020 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a609e6303b9311eb8c97e01ffe050e1c> (žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d.).

gerovę“.¹²² Galiausiai Seime vyravusias proamerikietiškas nuotaikas gerai apibendrina Užsienio reikalų komiteto pirmininko Žygimanto Pavilionio žodžiai, priimant rezoliuciją dėl strateginės partnerystės su JAV: „[...] Amerikos vaidmuo Baltijos regione, susiduriančiame su vis didėjančiomis grėsmėmis, yra kol kas niekaip nepamainomas. Tai yra esminis mūsų saugumo ir gynybos ramstis, be kurio mes negalėtume apsaugoti šiuo metu savo valstybės.“¹²³

Vis dėlto tame pačiame Seimo posėdyje buvo galima išvysti susirūpinimo ir neužtikrintumo požymių sprendimų priėmėjų retorikoje svarstant, ar JAV vis dar turi pakankamai valios išlikti lyderiaujančia pasaulio valstybe. Pavyzdžiui, liberalas Eugenijus Gentvilas buvo susimąstęs, kad „pastaruosius keletą metų Jungtinės Valstijos sąmoningai kai kuriose sferose atsisako pasaulinės lyderystės“.¹²⁴ Nors parlamentaro pasisakymas išsakytas komentuoju JAV vienašališko veikimo tarptautinėse institucijose apraiškas, lydymas pasirašytų tarptautinių susitarimų nesilaikymo, tačiau jau šiame komentare galima išvelgti politikos formuotojų mąstyme pasireiškiančias abejones dėl tolimesnio JAV veikimo tarptautinėje arenoje. Konkrečiai, didžiausiu neužtikrintumo šaltiniu galima įvardinti Vašingtone pasireiškiantį nenorą ir toliau besąlygiškai užtikrinti pačių amerikiečių Vakaruose įtvirtintos tarptautinės tvarkos išlaikymą. Iliustratyviu pavyzdžiu sprendimų priėmėjų mąstyme tampa skubotas Amerikos karių išvedimas iš Afganistano, iš anksto neinformuojant partnerių Europoje. Kalbintas sprendimų priėmėjas nr.3, paklaustas, ar iki karo Ukrainoje pradžios išvelgė mažėjantį JAV dėmesį Europos saugumo problemoms, atsakė: „[...] nesakyčiau, kad buvo jaučiamas mažėjantis dėmesys Europos saugumo problemoms. Daugiau nerimo signalų kėlė pats amerikiečių pasitraukimas iš Afganistano. [...] Skubotas JAV pasitraukimas iš Afganistano žymėjo, kad pasaulyje JAV rolė mažėja ir jos pačios nebenori daugiau būti „pasauliniu policininku“, kuris išlaiko visą tarptautinę tvarką.“¹²⁵ Šiuo atveju atsiremama į amerikiečių karių buvimą rytiniame NATO flange kaip faktą, įrodantį, jog Europa vis dar aktuali Vašingtonui. Tačiau tuo pačiu iš atsakymo pasimato susirūpinimas, kad rutinos, kuriomis JAV buvo visą Vakarų tarptautinę sistemą išlaikantis veikėjas, kinta – amerikiečiai vis labiau pradeda skaičiuoti savo turimus resursus, o sąjungininkams pradedami kelti vis aukštesni reikalavimai.

Panašias nuotaikas galima išvysti ir užsienio reikalų viceministro Manto Adomėno, kuris viešojoje erdvėje neretai įvardinamas vienu iš Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomos užsienio politikos

¹²² Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl strateginės Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų partnerystės įtvirtinimo*, Vilnius, 2021 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/22ed955150f411eba1f8b445a2cb2bc7> (žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d.).

¹²³ Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio Nr. 24 stenograma*, Vilnius, 2021 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8758a3414fff11eba1f8b445a2cb2bc7> (žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d.).

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Interviu su sprendimų priėmėju nr.3, Vilnius, 2023 m. balandžio 7 d.

architektų, retorikoje. 2022 m. sausį komentuodamas J. Biden administracijos užsienio politiką ir situaciją tarptautinėje politikoje, viceministras tikino: „Pasitraukimą iš Afganistano ir norą sumažinti dėmesį Rusijai Rytų Europoje traktuočiau kaip norą turėti švarų darbatalį, ant kurio būtų galima spręsti didžiausią mūsų laikų tektoninį uždavinį.“¹²⁶ Viceministro įvardinimu „tektoniniu uždaviniu“ referuojama į ryškėjančią pasaulio politikos trajektoriją, kuria JAV juda link konkuravimo su Kinija, į antrą planą nustumiant Rusijos keliamus pavojus. Atitinkamai tai tarsi skatina Lietuvos užsienio politikos formuotojus suvokti, kad vis labiau pasimatančioje galingiausių pasaulio valstybių konkurencijoje Europa gali tapti antraeilium veikėju. Kaip teigė sprendimų priėmėjas nr.2, paklaustas apie JAV traukimąsi iš Europos: „Žiūrint ilgalaikėje perspektyvoje [...] dėl konfrontacijos su Kinija, tai resursai bus permetami į Vakarų krantą, o ne Rytų. Tai dėmesys Kinijai bus vis didesnis.“¹²⁷ „Vakarų ir Rytų kranto“ analogiją reiktų suvokti kaip amerikiečių dėmesio ir turimų pajėgumų permetimą iš rytinio NATO flango link kitapus Atlanto vykstančių iššūkių, kuriuos gali kelti Pekino veikimas. Tuo tarpu to paties klausimo paklaustas sprendimų priėmėjas nr.1 konstatuoja: „J. Bidenas jau instituciškai ėmėsi įforminti, kad JAV viena ar kita forma atsitraukinėja iš Europos, Vidurio Rytų ir pagrindinį akcentą deda Azijoje.“¹²⁸ Šiuose pasisakymuose galima išvelgti savotišką nežinomybę dėl tarptautinio konteksto, kuriame randasi Lietuva, o sprendimų priėmėjų mąstyme vyraujanti susirūpinimą gerai atspindi parlamentaras Matas Maldeikis, kuris Seime pirmininkauja Parlamentinių ryšių su Taivanu grupei. Pasak jo: „Pasaulis, kuris buvo sukurtas Jungtinių Valstijų po Antrojo pasaulinio karo, Bretton Woodso pasaulis, kuriame turime NATO, ES, kitas tarptautines organizacijas, šiltnamio sąlygas, kuriose gyvenome ir įsivaizdavome, kad tai natūralus pasaulis, eina prie pabaigos.“¹²⁹ Galima numanyti, kad veikiant šio kintančio pasaulio suvokimui, atsiranda poreikis, dar kartą patvirtinti savęs suvokimą gerais amerikiečių draugais, nes būtent amerikiečiai suvokiami kaip pagrindiniai Lietuvos užtarėjai, kurių dėmesio ir paramos reikia norint jaustis saugiems kintančioje tarptautinėje realybėje.

Suvokimas, kad Lietuva randasi naujoje tarptautinės politikos realybėje atsispindi ir XVIII Vyriausybės priimtuose pagrindiniuose strateginiuose dokumentuose. Pavyzdžiui, Vyriausybės programoje teigiama, kad didėjantis Kinijos globalus vaidmuo, pasižymintis karinio ir politinio agresyvumo demonstravimu bei sistemingai pažeidinėjamomis žmogaus teisėmis, kelia

¹²⁶ Deividas Jursevičius, „Adomėnas apie Trumpo administracijos palikimą Bidenui: globalus autoritetas ir minkštoji galia buvo iššvaistyta“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1582627/adomenas-apie-trumpo-administracijos-palikima-bidenui-globalus-autoritetas-ir-minkstoji-galia-buvo-issvaistyta>.

¹²⁷ Interviu su sprendimų priėmėju nr.2, Vilnius, 2023 m. balandžio 3 d.

¹²⁸ Interviu su sprendimų priėmėju nr.1, Vilnius, 2023 m. kovo 30 d.

¹²⁹ Deividas Jursevičius, „Maldeikis: pasaulyje, kuriame taisyklės diktuotų Kinija, Lietuva kaip subjektas neišgyventų“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1588035/maldeikis-pasaulyje-kuriame-taisykles-diktuotu-kinija-lietuva-kaip-subjektas-neisgyventu>.

nuogaštavimų Lietuvos sprendimų priėmėjams. Pažymėtina, kad netiesiogiai Kinijos vykdoma politika prieš pastatoma Lietuvos vertybiniais įsipareigojimams, teigiant, kad laisvės, demokratijos, žmogaus teisių ir tarptautinės teisės principų išlikimas Vakarų pasaulio politikos centre yra prioritetas XVIII Vyriausybės tikslas.¹³⁰ Tarptautinės situacijos analizė išsamiau pateikiama 2021 m. gruodį Seimo valdančiosios daugumos patvirtintoje nacionalinio saugumo strategijoje, kurioje Kinija pastatoma į vieną lentyną su istoriniu Lietuvos „Kitu“ Rusija, deklaruojant, kad šios autoritarinės valstybės „kelia naujus iššūkius Vakarų demokratijoms, jų partneriams ir visai euroatlantinei bendruomenei“, o tai daro Lietuvos tarptautinę aplinką vis mažiau nuspėjama.¹³¹ Iš esmės toks požiūris į Kiniją persidengia su Valstybės Saugumo Departamento 2020 m. grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimu, kuriame stiprėjanti Pekino įtakos plėtra pristatoma kaip veiksny, nulemsiantis pokyčius ES ir NATO šalyse bei kituose pasaulio regionuose.¹³² Tiesa, XVIII Vyriausybė Kinijai taip pat priskiria bręstančios totalitarinės valstybės charakteristikas. Apie tai byloja 2021 m. gegužę priimta Seimo rezoliucija, kurioje smerkiamas Kinijoje vykdomas uigūrų genocidas ir kiti sistemingi žmogaus teisių pažeidimai.¹³³

Įdomiausia, kad suvokimas, jog Kinija turi pajėgumų ir noro formuoti pasaulio tvarką pagal savo viziją, kurį papildo manymas, kad JAV dėmesys sukasi link Kinijos, formuoja savotišką kritinę situaciją, atspindinčią XVIII Vyriausybės svarbiausių užsienio politikos formuotojų retorikoje. Iš vienos pusės, mažėjantis Vašingtono dėmesys Europai kelia tiesioginį nerimą dėl Lietuvos egzistencinės grėsmės Rusijos, nes atsiranda neapibrėžtumas, ar amerikiečių orientavimasis link Kinijos ir vis labiau pasireiškiantis Vašingtono noras ribotai žvelgti į savo globalaus lyderio rolę nepaskatins Kremliaus iniciatyvoms Europoje. Iš kitos pusės, Kinijos veikimas tampa iššūkiu pačiai JAV išlaikomai liberaliai tarptautinei tvarkai, kurią galima laikyti Lietuvos politine užuovėja. Kaip teigia B. Thorhallsson ir Sverrir Steinsson, mažoms valstybėms reikia politinės užuovėjos, nes jų

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIV-72 dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*, Vilnius, 2020 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c> (žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.).

¹³¹ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nacionalinio saugumo strategija 2021 m.*

¹³² Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2020“, 66, žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d., <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2020/02/2020-Gresmes-LT-.pdf>.

¹³³ Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl masinių, sistemingų ir sunkių Kinijos vykdomų žmogaus teisių pažeidimų ir uigūrų genocido*, Vilnius, 2021 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bee00632ba1e11eb91e294a1358e77e9?jfwid=-15kurkbb1o> (žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d.).

egzistavimui reikia palankių normų sklaidos tarptautinėje sistemoje, kuri sumažintų galios asimetriją tarp mažų ir didelių valstybių bei leistų silpniausiems sistemos veikėjams efektyviau funkcionuoti.¹³⁴

Būtent šį saugumo jausmą suteikia liberali tarptautinė tvarka, kurios svarba Lietuvos užsienio politikos formuotojų mąstyme matosi ir atliktuose interviu. Pavyzdžiui, sprendimų priėmėjas nr.4, paklaustas, kaip Lietuva turėtų prisidėti prie globalių taisyklių išlaikymo, konstatuoja: „[...] mes neturim pasirinkimo naujom taisyklėm, nes su visais globaliais veikėjais susitarti dėl ko nors geresnio tiesiog nepavyktų, o kaip tik tai būtų kažkas blogesnio. Nes, kaip galima matyti, tiek Rusija, tiek Kinija, kalbant apie suverenitetą ar taisykles, mąsto įtakos sferomis, kur mažytės kaimyninės valstybės turi tokią veikimo laisvę, kokią joms nori suteikti autoritarinės valstybės kaip Kinija ar Rusija. Tai manau, kad tokia tvarka nei mums priimtina, nei mes joje jausimės saugesni.“¹³⁵ Tuo tarpu sprendimų priėmėjas nr.1 reiškė susirūpinimą tarptautinėje plotmėje vykstančiais pokyčiais: „Pasaulis, link kurio mes artėjame, reiškia, kad jame būti subjektu laimėjimas. Būti objektu arba kažkieno dėlionės korta yra automatinis pralaimėjimas, nes taip žaidžiama žemesnėje lygoje.“¹³⁶

Šiuo atveju galima išvelgti aiškiai pasireiškiantį įsitikinimą, kad liberalioje tarptautinėje tvarkoje mažoms valstybėms suteikiama pasirinkimo laisvė, įgalinanti savarankišką veikimą. Kaip teigia viceministras M. Adomėnas: „Nes tik pasaulis, kuriame laikomasi tarptautinės teisės normų ir kuriame gali išlikti Taivanas, kur sutelkiamas demokratinės bendruomenės solidarumas jam ginti – tai yra pasaulis, kuriame Lietuva gali tikėtis solidarumo nuo agresyvios ir vis agresyvėjančios Rusijos siekių.“¹³⁷ Atitinkamai sprendimų priėmėjų pareiškimuose tarsi pripažįstama, kad Kinijos ardomoji veikla kelia grėsmę Vakarų, kurių dalimi nuo nepriklausomybės pradžios Lietuva stengėsi tapti, veikimui, o tai mažina stabilumo pojūtį ir skatina ieškoti būdų, kurie leistų patvirtinti įprastines Lietuvos užsienio politikos praktikas, t. y. būti gerais amerikiečių draugais ir kartu su JAV prisidėti prie liberalios tarptautinės tvarkos stiprinimo, kuris užtikrina pačios Lietuvos saugumą nuo Rusijos agresijos.

Pirmąsias tokio pobūdžio nuotaikas galima išvelgti prieš 2020 m. Seimo rinkimus parašytame M. Adomėno ir užsienio reikalų ministru tapusio Gabrieliaus Landsbergio straipsnyje. Straipsnyje Kinija dėl savo autoritarinio režimo vykdomų žmogaus teisių pažeidimų Honkonge vaizduojama kaip

¹³⁴ Baldur Thorhallsson ir Sverrir Steinsson, „A theory of shelter,“ kn. *Small States and Shelter Theory: Iceland's External Affairs*, sud. Baldur Thorhallsson (London and New York: Routledge, 2018), 44.

¹³⁵ Interviu su sprendimų priėmėju nr.4, MS Teams, 2023 m. balandžio 7 d.

¹³⁶ Interviu su sprendimų priėmėju nr.1, Vilnius, 2023 m. kovo 30 d.

¹³⁷ Benas Brunalas, „Adomėnas apie užsienio politikos posūkį: Kinija siekia sukurti alternatyvų vystymosi modelį“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1519839/adomenas-apie-uzsienio-politikos-posuki-kinija-siekia-sukurti-alternatyvu-vystymosi-modeli>.

tarptautinės teisės laužytoja, o pasitelkiant lietuviškajam kontekstui jautrią Juodojo kaspino analogiją, formuojamas imperatyvas Lietuvos sprendimų priėmėjams rinktis „teisingą“ istorijos kelią, būnat išvien su demokratijomis.¹³⁸ Kitu atveju, leidžiama suvokti, jog nuolaidžiavimas tokiems agresoriams kaip Kinija vestų prie pasaulio, kuriame vėl būtų dalinamasi „įtakos zonomis“, o tai mažai valstybei kaip Lietuva reikštų išnykimą. Viena vertus, kaip taikliai pastebi Konstantinas Andrijauskas, tokius pareiškimus nesunkiai galima nurašyti kaip priešrinkimines taktikas, kuriomis bandoma telkti rinkėjus. Tačiau tuo pačiu autorius atkreipia dėmesį, kad TS-LKD pergalė rinkimuose sudarė sąlygas šiems politikams interpretuoti jų siūlomą Vilniaus užsienio politikos kryptį Kinijos atžvilgiu kaip sulaukusią Lietuvos piliečių pritarimo.¹³⁹

Porinkiminė šio TS-LKD politikų pasaulio suvokimo tąsa ypatingai jaučiasi 2021 m. spalį M. Adomėnui komentuojant Lietuvos Kinijos atžvilgiu pradėtą vykdyti vertybinę užsienio politiką. Pasak jo, „Kinija bando pateikti alternatyvų pasaulio raidos modelį, kur įstatymo viršenybė, demokratija, žmogaus teisės nebūtų raidos rodikliai“.¹⁴⁰ Analogiškai 2022 m. rugsėjį užsienio reikalų ministras G. Landsbergis konstatuoja: „Pasaulio pasidalinimas į blokus – tarp laisvojo pasaulio ir autoritarinių valstybių ašies – tiktai aštrės. [...] Būdami laisvojo, demokratinio pasaulio atstovai, negalėsime likti nuošalyje.“¹⁴¹ Vėl pasimato poreikis Lietuvai rinktis, ar būti kartu su amerikiečiais, esančiais pagrindiniais laisvojo pasaulio atstovais, ar nieko neveikiant, pasiduoti autokratiinių valstybių įtakai, kuri ilgainiui ves prie Lietuvos kaip valstybės išnykimo. Toks „juodai-baltomis“ kategorijomis apibrėžiamo pasaulio matymas atsikartoja atliktuose interviu. Pavyzdžiui, sprendimų priėmėjas nr.2 teigia: „Šiam pasaulyje nėra tarp ko rinktis – yra demokratijos ir yra autokratijos. Jeigu nedengi savęs iš vidaus ir iš išorės demokratijomis, tavo globa ilgainiui užsiima autokratijos, o tai reiškia nepriklausomybės praradimą Lietuvai.“¹⁴² Savo ruožtu sprendimų priėmėjas nr.1, artikuliuodamas savo poziciją, atsiremia į istorines analogijas: „Demokratinis pasaulis leidžia mums gyvuoti. Autokratiniam pasaulyje vidutinės galios, kaip mes, pradingsta ir dingsta iš pasaulio žemėlapių – tai istorijos raida.“¹⁴³ Šie pareiškimai leidžia suvokti, kad sprendimų priėmėjų mąstyme

¹³⁸ Mantas Adomėnas ir Gabrielius Landsbergis, „Mantas Adomėnas, Gabrielius Landsbergis: Lietuvai ateina metas rinktis“, 15min, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/mantas-adomenas-gabrielius-landsbergis-lietuvai-ateina-metas-rinktis-18-1326900>.

¹³⁹ Konstantinas Andrijauskas, „The Sino-Lithuanian Crisis: Going beyond the Taiwanese Representative Office Issue“ *IFRI: Institut français des relations internationales* (2022): 5, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/andrijauskas_sino_lithuanian_crisis_2022.pdf.

¹⁴⁰ Brunalas, *Adomėnas apie užsienio politikos posūkį*.

¹⁴¹ Gabrielius Landsbergis, „Gabrielius Landsbergis. Geopolitinė ateitis ir Lietuvos užsienio politika“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1773153/gabrielius-landsbergis-geopolitine-ateitis-ir-lietuvos-uzsienio-politika>.

¹⁴² Interviu su sprendimų priėmėju nr.2.

¹⁴³ Interviu su sprendimų priėmėju nr.1.

kova tarp demokratijų ir autokratijų yra suvokiama kaip savotiška XXI a. užsienio politikos konstanta, reikalaujanti Vilnių pasirinkti.

Tuo pačiu šiame suvokime galima išvelgti nežinomybės dėl išorės aplinkos, kurioje randasi Lietuva, apraiškų. Kaip pastebi Guangyi Pan ir Alexander Korolev, veikiant pasaulio politikoje, valstybėms reikia stabilaus tapatybinio savęs suvokimo ir jį patvirtinančios stabilios išorės aplinkos, nes šių dviejų veiksnių sąveikoje atsiranda aiškūs lūkesčiai. Priešingu atveju, pasireiškiant nesuderinamumui, valstybėms kyla sunkumų vykdyti stabilią politiką ir pradama ieškoti būdų, kurie leistų atkurti anksčiau turėtą balansą.¹⁴⁴ Galima matyti, kad toks bandymas „atkurti anksčiau turėtą balansą“ jaučiamas sprendimų priėmėjų pasisakymuose. Viena vertus, priimant „demokratijos prieš autokratijos“ pasaulėžiūrą, suvokiama, kad amerikiečiai nebėra pasaulio galiūnai, kuriais buvo Šaltojo karo pradžioje. Taip tarsi atsiranda poreikis būti greta savo geriausių draugų, kai Vašingtono dėmesys krypsta nuo Europos link Kinijos. Kita vertus, mąstymas demokratijų ir autokratijų kovos kategorijomis leidžia identifikuoti, kad Pekino ardomoji veikla liberalios tarptautinės tvarkos atžvilgiu kelia tiesioginę grėsmę tiems patiems Vakarams, į kuriuos taip norėta grįžti Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Tai sukuria kontekstą XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjų mąstyme prilygstantį kritinei situacijai, reikalaujančiai ieškoti būdų, kurie leistų atkurti anksčiau turėtas bei stabilumą garantavusias rutinas. Apie šio kritinio momento vyravimą galima spręsti ir iš pastoviai užsienio politikos formuotojų retorikoje atsikartojančių istorinių analogijų, referuojančių į trauminę Lietuvos kaip mažos valstybės praeitį, lyg skatinančių XXI a. istoriniame momente atsidurti „teisingos“ istorijos pusėje.

Apibendrinant galima teigti, kad pirmosios priežastinio mechanizmo dalies veikimo įrodymui prieinamų duomenų pakanka. Tiriamame laikotarpyje buvo galima aptikti, kad XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai jautė nerimą dėl mažėjančios JAV globalios lyderystės, Vašingtonui nebenorint būti „pasaulio policininku“ ir vis labiau telkiant turimus resursus sritims, kurios Amerikoje laikomos prioritetinėmis. Nors sprendimų priėmėjai pripažįsta, kad JAV vis dar užima ypatingai svarbią rolę Europoje, Senajame žemyne dislokuodama savo karius ir taip patvirtindama Lietuvos gynėjos statusą, tačiau taip pat suvokiama, kad ilgajame laikotarpyje JAV prioritetu tampa konkuravimas su Kinija. Tokiame kontekste atsiranda nežinomybė, ar mažėjantis Amerikos dėmesys Rytų Europai ir Rusijai nepaskatins Kremliaus veikti. Greta to, nežinomybę kelia Kinijos ardomoji veikla, kuria manoma, kad Pekinas bando skaldyti Vakarų vienybę ir griauti liberalios tarptautinės tvarkos principus. Šią

¹⁴⁴ Guangyi Pan ir Alexander Korolev, „The struggle for certainty: Ontological security, the rise of nationalism, and Australia-China tensions after COVID-19“ *Journal of Chinese Political Science* 26, No. 1 (2021): 117.

nežinomybę išreiškia pastoviai sprendimų priėmėjų retorikoje atsikartojantis „demokratijų ir autokratijų kovos“ momentas, tarsi kuriantis imperatyvą Lietuvai pasirinkti teisingai ir būti kartu su savo geriausiais draugais amerikiečiais. Abiejų šių veiksmų sąveika sukuria neužtikrintumą dėl valstybės ateities, virstantį į kritinę situaciją sprendimų priėmėjams. Suvokimas, kad atsidurta kritiniame momente, reikalaujančiame rinktis tarp savo draugų ir priešų, kelia ontologinį nesaugumą, nes paliečia Lietuvos sprendimų priėmėjų saviidentifikaciją dvejetainiais - atsiranda nežinomybė dėl Europos svarbos mažėjimo Amerikoje, amerikiečius suvokiant Lietuvos gynėjais ir didžiausiais draugais, o nerimas dėl pokyčių Vašingtono orientacijoje lydimas suvokimo, kad pačiai Vakarų santvarkai, kurios dalimi atgavusi nepriklausomybę tapo Lietuva, pavojų kelia Kinijos tikslingas veikimas prieš liberalią tarptautinę tvarką.

Antroji mechanizmo dalis: ieškoma sričių, kuriose galima įtvirtinti save geraiis amerikiečių draugais

Veikiant nerimui dėl kintančios tarptautinės realybės, XVIII Vyriausybės užsienio politikos formuotojai pradeda keisti įprastinę Vilniaus užsienio politikos kryptį, reformuluojant Lietuvos strateginius prioritetus. Pavyzdžiui, 2021 m. nacionalinio saugumo ataskaitoje ties dvišalio ir daugiašalio bendradarbiavimo plėtojimo uždaviniais pirmą kartą įvardinamas Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas, kurio atžvilgiu deklaruojamas poreikis stiprinti ryšius su demokratinėmis ir atviromis bendradarbiavimui regiono valstybėmis.¹⁴⁵ Palyginimui, ankstesnėse nacionalinio saugumo strategijose Pietryčių Azijai nebuvo teikiamas dėmesys, o Lietuvos interesų sritymis buvo apibrėžiama euroatlantinė erdvė ir jos plėtra į Rytus. Paklaustas apie Lietuvos orientacijoje vykstančius pokyčius, sprendimų priėmėjas nr.2 esamą situaciją apibūdino taip: „JAV politika keisis, todėl atitinkamai turi keistis ir mūsų JAV pritraukimo būdai regione, kas bus susiję ir su mūsų aktyviu dalyvavimu *Indo-Pacific* regione. [...] Tai reiškia, kad turime būti pakankamai kūrybingi ir inovatyvūs, kad išlaikytume JAV savo regione.“¹⁴⁶

Minėto sprendimų priėmėjo logikoje pasireiškia manymas, kad išlaikyti amerikiečius Lietuvai tradiciškai svarbioje Rytų Europoje galima būnant tik aktyviais tarptautinės politikos formuotojais, peržengiančiais Vilniui įprastas ribas. Ties naujų veikimo būdų paieška dar labiau išsiplečia sprendimų priėmėjas nr.1, dalindamasis priežastimis, kodėl buvo nuspręsta Vilniaus užsienio politikos švytuoklę pasukti Pietryčių Azijos kryptimi. Jo teigimu: „[...] mums reikia padaryti, kad JAV pilietis Kanzase arba Kentuckyje sakytų: „Taip, mums reikia remti Lietuvą, jeigu ją užpuola“.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Seimas, *Nacionalinio saugumo strategija 2021 m.*

¹⁴⁶ Interviu su sprendimų priėmėju nr.2.

Taip mes turėsime didžiausią saugumą.¹⁴⁷ Iš šio pareiškimo galima suvokti, kad esamos priemonės, jog amerikiečiai ir toliau tęstų jiems įprastą „Lietuvos suvereniteto gynėjų“ rolę, yra nepakankamos. Panašią nuotaiką atkartoja ir europarlamentaras Andrius Kubilius. Pasak jo, „vienas didžiausių strateginių Lietuvos užsienio politinių uždavinių yra išlaikyti JAV geopolitinį buvimą Europos žemyne“.¹⁴⁸ A. Kubiliaus atveju tarsi pripažįstama, kad tarptautinis kontekstas, kuriame randasi Lietuva, tapo nebepalankiu pagrindinio Vilniaus užsienio politikos tikslo įgyvendinimui, kaip įmanoma labiau apsisaugant nuo pagrindinės savo egzistencinės grėsmės Rusijos. Dėl to galima suprasti, kad atsiranda poreikis būti kūrybiškiems, bandant pritraukti amerikiečių dėmesį.

Kitaip tariant, pripažįstama, kad socialinio mobilumo strategija, kuri leido Lietuvai pasiekti norimą statusą ir „grįžti į Vakarų“ yra nebeveiksni, nes buvimas NATO ir ES nare Lietuvai automatiškai negarantuoja kitos norimos statuso kategorijos - Vašingtono Lietuvai skiriamo dėmesio. Kaip matyti iš anksčiau pateiktų užsienio politikos formuotojų pareiškimų, suvokiama, kad norint būti matomais ir gerais amerikiečių draugais ir taip išsiskirti iš Vašingtono partnerių, nebeužtenka uoliai remti Rytų kaimynystės šalių euroatlantines ambicijas ar tiesiog palaikyti amerikiečių tarptautines iniciatyvas, kaip buvo daroma teikiant paramą Vašingtonui Irako invazijos klausimu ar dalyvaujant tarptautinėje operacijoje Afganistane. Tokiame kontekste atsiranda poreikis naujos socialinio kūrybiškumo strategijos pasitelkimui, XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjams kitu kampu pristatant Lietuvos neigiamas charakteristikas bei atrandant aktualias sritis, kuriose būtų galima išsiskirti. Nenuostabu, kad amerikiečiams orientuojantis link konkurencijos su Kinija, pagrindine neigiama charakteristika tampa būtent šalies buvimas Europos žemyne.

Vis dėlto XVIII Vyriausybė šį neigiamą Lietuvos bruožą bandė iš naujo įkontekstinti vertybinės užsienio politikos fone, atsiremiant į paramos pasaulio demokratijoms momentą. Žinoma, negalima pamiršti, kad Lietuvos veikimas Rytų kaimynystėje taip pat apibrėžiamas per paramą demokratijai. Tačiau ši Vyriausybė savo paramos demokratijai vizijoje peržengia Lietuvos kaimynystės ribas ir iš esmės pradeda kalbėti apie paramą liberaliai tarptautinei tvarkai. Pavyzdžiui, referuodamas į poreikį pritraukti Lietuvos egzistavimui reikšmingą JAV dėmesį, viceministras M. Adomėnas tikino: „Tik tapdami svarbūs dialoge dėl globalios demokratijos ateities, dėl demokratijų apsaugos kitoje pasaulio pusėje – Ramiojo vandenyno regione – mes galime laimėti strateginį dėmesį, kurio reikia mūsų saugumui užtikrinti.“¹⁴⁹ Analogiškai paramą demokratijai kaip amerikiečių dėmesį pritraukiantį

¹⁴⁷ Interviu su sprendimų priėmėju nr.1.

¹⁴⁸ Benas Brunalas, „Kubilius kritiką užsienio politikai vadina mėgėjiška: įsivaizduokime, kad demokratijos siena eina 400 km nuo Maskvos“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1556943/kubilius-kritika-uzsienio-politikai-vadina-megejiska-isi-vaizduokime-kad-demokratijos-siena-eina-400-km-nuo-maskvos>.

¹⁴⁹ Brunalas, *Adomėnas apie užsienio politikos posūkį*.

veiksni suprantą ir sprendimų priėmėjas nr.2, kuris teigė: „[...] tai yra vienas iš pagrindinių raktų į Amerikos rinkėjus, į jų Kongresą, nes ta demokratija paprastai yra ginama tiek kairės, tiek dešinės. Tai yra seniausia ir galingiausia demokratinė valstybė. Todėl jeigu tu nori apeliuoti į amerikiečius ne tik per jų interesus, bet ir per vertybių prizmę, tai yra vienas iš geriausių kelių.“¹⁵⁰ Įvertinus užsienio politikos formuotojų pareiškimus, galima matyti, kad veikimas, kuriuo siekiama pritraukti amerikiečių dėmesį, suvokiamas kaip būtinybė norint apsaugoti pavojingoje Lietuvos kaimynystėje, kurioje reikia amerikiečių užtarimo. Apie tai byloja tiek „strateginio dėmesio“ išsireiškimo naudojamas, tiek siūlymas ieškoti būdų, kuriais būtų galima paveikti Amerikos rinkėjus.

Pažymėtina, kad akcentuojant paramą pasaulio demokratijoms, XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai iš esmės daro tai, ką W. C. Wohlforth et al. apibūdina, kaip mažos valstybės bandymą siekti didžiosios galios pripažinimo, save pozicionuojant prie sistemos išlaikymo prisidedančiu veikėju. Kaip pastebi šie autoriai, prisiimdamos atsakomybę už tarptautinės tvarkos stiprinimą, mažos valstybės gali gauti pripažinimą ir statusą, leidžiantį patekti į sritis, į kurias maža valstybė negalėtų patekti.¹⁵¹ Sprendžiant iš Lietuvos užsienio politikos formuotojų pasisakymų apie augančią konkurenciją tarp JAV ir Kinijos, panašu, kad būtent amerikiečių dėmesys tampa trokštamu objektu, dėl kurio tarptautinėje politikoje vis ryškiau reikia konkuruoti mažoms valstybėms, norint užsitikrinti Vašingtono teikiamą užuovėją. Tokiame kontekste vertybinis veikimas tampa būtinybe siekiant matomumo ir girdimumo. Šio suvokimo vedami XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai, galima manyti, vykdo vertybinę Lietuvos užsienio politiką Kinijos atžvilgiu, o džiaugimasis dėl augančio statuso atsispindi ir užsienio politikos formuotojų pasisakymuose. Kaip rašoma viceministro M. Adomėno straipsnyje, kuriame bandoma sudėlioti pagrindines Vyriausybės užsienio politikos prielaidas ir principus: „Būtent čia strateginio sąjungininkų intereso suvokimas ir Lietuvos politikos fokusavimas į Rytų Aziją, konkrečiai į Taivano sąsiaurį, įgalino Lietuvai tapti reikšmingai JAV užsienio politikoje tokiu mastu, kokio anksčiau jokia proga, netgi stojimo į NATO metu, Lietuva nebuvo pasiekusi.“¹⁵² Šias užsienio reikalų ministerijoje vyraujančias nuotaikas taip pat gerai apibendrina buvęs diplomatas Albinas Januška, kurio teigimu: „Esame Amerikos dėmesio centre, ir tai yra ypač svarbu.“¹⁵³

¹⁵⁰ Interviu su sprendimų priėmėju nr.2.

¹⁵¹ William C. Wohlforth, et al., 534.

¹⁵² Mantas Adomėnas, „Mantas Adomėnas. Apie silpnųjų stiprybę. Trylika tezių apie naujosios Lietuvos užsienio politikos prielaidas ir principus“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1837798/mantas-adomenas-apie-silpnuju-stiprybe-trylika-teziu-apie-naujosios-lietuvos-uzsienio-politikos-prielaidas-ir-principus>.

¹⁵³ Brunalas, *Kubilius kritiką užsienio politikai vadina mėgėjiška*.

Bandymas socialinį kūrybiškumą pasiekti būnant prie liberalios tvarkos tarptautinės tvarkos išlaikymo prisidedančiu veikėju, matosi Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdytuose vertybinės užsienio politikos sprendimuose. Išstojus iš 17+1 formato, užsienio reikalų ministras G. Landsbergis pagrindine priežastimi įvardino šio formato sukuriamą neigimą efektą Europos vienybei. Pasak jo, „tai skaldantis formatas, todėl visas Bendrijos nares raginčiau siekti kur kas efektyvesnio 27+1 požiūrio ir bendradarbiavimo su Kinija“.¹⁵⁴ Taip tarsi siekiama telkti Vakarų tinkamai reaguoti į Kinijos tikslingai vykdomą prieš Vakarų nukreiptą ardomąją veiklą, kuria bandoma kurti skirtis tarp sąjungininkų. Panašią nuotaiką perteikia ir sprendimų priėmėjas nr.2, kuris komentuodamas Vilniaus veiksmus teigia: „Mes buvome farvateris šito proceso neleidžiant Kinijai mūsų skaldyti ir valdyti.“¹⁵⁵ Taip galima suvokti, kad bandoma telkti Vakarų bendruomenę reaguoti į liberaliai tarptautinei taikai grėsmę keliančius Kinijos veiksmus, o „farvaterio“ analogiją tarsi suponuoja pasididžiavimą pirmavimu ES keliant Kinijos klausimą. Analogišką poreikį Vakarams būti susitelkusiems reaguojant į Kinijos ardomąją veiklą pateikia ir G. Landsbergis, dar kartą teigdamas, kad Kinija kartu su Rusija drumsčia globaliomis taisyklėmis paremtą tvarką. Pasak jo: „Tai nėra regioniniai klausimai, tai ne tik Indijos–Ramiojo vandenyno regiono ar Europos regioniniai klausimai, nes tai yra globalūs žaidėjai, užsiimančios trikdymu, ir mes turime veikti prieš šį trikdymą.“¹⁵⁶ Lygiagrečiai buvimas prie sistemos išlaikymo prisidedančiu veikėju pasimato ir Seime priimant uigūrų genocido rezoliuciją. Racionalizuodama Seimo sprendimą, susilaukusį neigiamos Pekino reakcijos, Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto narė Dovilė Šakalienė aiškino: „[...] matant tarptautinės bendruomenės žingsnius, pavyzdžiui, mūsų strateginių partnerių Jungtinių Amerikos Valstijų buvusio valstybės sekretoriaus M. Pompeo ir dabartinio A. Blinkeno griežtus pareiškimus dėl uigūrų genocido, negalime vykdyti „business as usual“, privalome reaguoti.“¹⁵⁷

Panašu, kad Vilniaus sprendimų priėmėjai, sekdami paskui amerikiečius, sprendė savo mąstyme atsiradusį neužtikrintumą dėl valstybės ateities. Iš vienos pusės, vykdamas vertybinę politiką kartu su amerikiečiais veikiama išvien, patvirtinant buvimą gerais amerikiečių draugais. Tai rodo referavimas į Amerikoje vykstančias tendencijas. Iš kitos pusės, suvokimas, kad Kinija vykdo Vakarų silpninančias iniciatyvas, skatina sprendimų priėmėjus imtis iniciatyvų, kurios telktų pačią Vakarų

¹⁵⁴ Delfi, „Lietuva traukiasi iš „skaldančio“ bendradarbiavimo su Kinija formato 17+1“, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-traukiasi-is-skaldancio-bendradarbiavimo-su-kinija-formato-171.d?id=87264321>.

¹⁵⁵ Interviu su sprendimų priėmėju nr.2.

¹⁵⁶ LRT, „Landsbergis: nesustabdžius Kinijos, Lietuva ir Australija nebus vienintelės jos aukos“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1611110/landsbergis-nesustabdzius-kinijos-lietuva-ir-australija-nebus-vieninteles-jos-aukos>.

¹⁵⁷ Alfa, „Gresia dar vienas diplomatinis konfliktas su Kinija: Seime ruošama rezoliucija dėl uigūrų“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/gresia-dar-vienas-diplomatinis-konfliktas-su-kinija-seime-ruosiamas-rezoliucija-del-uguru/-50438529/>.

bendruomenę, suvokiant Kinijos liberaliai tarptautinei tvarkai keliamos grėsmės mastą. Ypatingai tokio pobūdžio apraiškos sklinda iš M. Maldeikio, kuris Vokietijos priklausomybę nuo Kinijos rinkos įvardina instrumentu, kuris leidžia Pekinui skaldyti Vakarų. Tam pasitelkiamas vaizdingas palyginimas: „Prieš 20 metų Henry Kissenger klausė savo įžymiosios frazės: „Aš nežinau kam galima skambinti Europos Sąjungoje“. Panašu, kad Kinija šią mįslę išsprendė – jie žino, kad skambinant į ES, reikia kalbėtis su vokišku verslu.“¹⁵⁸ Tokiame kontekste Lietuva tarsi tampa jėga, bandančia keisti Europoje vyraujančią požiūrį į Kiniją. Šiuo atveju iliustratyvus užsienio reikalų viceministro Jono Survilos pasisakymas, kuriame Vilniaus vykdoma vertybinė užsienio politika prilyginama normų vadybai: „Tai valstybės, kurios, būdamos santykinai nedidelės, savo laikysena bei vykdoma užsienio politika kaunasi už tai, kad pasaulyje dominuotų ne jėga arba grubi galia, bet būtent normos, tarptautinės institucijos, teisės viršenybės principai.“¹⁵⁹ Taip dar kartą parodomas Lietuvos įsipareigojimas apsaugoti savo politinę užuovėją, o parama tarptautiniams principams pristatoma kaip priemonė, įgalinanti mažas valstybes kūrybiškai kilti tarptautinėje hierarchijoje.

Tačiau iš sprendimų priėmėjų pareiškimų susidaro įspūdis, kad geriausiai liberalią tarptautinę tvarką ginančiu veikėju suvokiamos būtent JAV. Kitos Europos šalys matomos kaip turinčios ryškių pažeidžiamumą, trukdančių adekvačiai reaguoti į Kinijos keliamus pavojus. Todėl siekiant savo politinės užuovėjos stiprinimo, atsiranda poreikis būti kartu su amerikiečiais. Taip vertybinis veikimas Kinijos atžvilgiu tampa tapačiu savotiškam liberaliai tarptautinei tvarkai būdingų principų užtikrinimu, leidžiančiu Lietuvai įgauti pagrindinę norimo statuso kategoriją – buvimą gerais amerikiečių draugais. Ši dinamika pastato Lietuvos sprendimų priėmėjus į kaktomusą su Kinija, kuri Vilniuje suvokiama kaip Lietuvos išorės aplinkai grėsmę keliantis veikėjas. O bene didžiausią konfrontaciją su Kinija Lietuvos vertybinėje užsienio politikoje buvo galima išvysti Taivano klausimo atžvilgiu, kai 2021 m. lapkričio mėnesį Lietuva leido Taivanui atidaryti savo atstovybę Vilniuje. Tokiu veiksmu buvo kuriamas precedentas Vakaruose – iki tol daugelyje šalių buvo įprasta užmezgant ryšius su Taivanu savo atstovybes pavadinti „Taipėjaus atstovybe“, tačiau Lietuvos atveju oficialiai nuspręsta naudoti „Taivaniečių atstovybės Vilniuje“ pavadinimą. Tomas Janeliūnas ir Raigirdas Boruta pastebi, kad šis žingsnis buvo reikšmingas dėl to, kad tai buvo pirmas naujos Taivano atstovybės atidarymas Europoje per 18 metų. Be to, ji tapo antrąja Taivano atstovybe

¹⁵⁸ Breitbart, „Exclusive: Lithuania Will Stand With Taiwan, Won't Let China Decide Fate Like 'Stalin or Hitler', Says MP“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.breitbart.com/europe/2022/01/08/exclusive-lithuania-wont-let-china-decide-our-fate-like-stalin/>.

¹⁵⁹ Benas Brunalas, „Viceministras Survila: Landsbergio lyderystė pastaraisiais metais yra tam tikras „trend setter“ is“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1816470/viceministras-survila-landsbergio-lyderyste-pastaraisiais-metais-yra-tam-tikras-trend-setter-is>.

pasaulyje, pavadinime turinčia žodį „taivaniečių“.¹⁶⁰ Natūraliai reaguodamas į Vakaruose Lietuvos kuriamus precedentus, Pekinas paskelbė plataus masto ekonomines sankcijas ir pradėjo vykdyti politinį spaudimą, lydimą dezinformacijos kampanijų.

Iš Lietuvos sprendimų priėmėjų pasisakymų galima matyti, kad Pekino grasinimai antrinėmis sankcijomis, t. y. blokavimas eksporto iš kitų ES šalių, kurių eksportuojamose prekėse yra lietuviškų komponentų, nebuvo laukti. Pasak viceministro M. Adomėno, „nebuvo numatyta kad Pekinas ne tik blokuos mūsų eksportą, trukdys išvežti prekes iš Kinijos, bet ir neoficialiai spaus savo partnerius Vakaruose nutraukti verslo ryšius su Lietuva“.¹⁶¹ Analogišką nuotaiką perteikia ir užsienio reikalų ministras G. Landsbergis, kuris Kinijos veiksmus vaizdingai prilygino „ispanų inkvizicijai, kurios niekas nesitikėjo“, tikinant, kad Pekino pasirinktas eskalacijos lygis beprecedentis ir nematytas prieš jokią kitą pasaulio šalį.¹⁶² Kita vertus, T. Janeliūnas ir R. Boruta atkreipia dėmesį, kad Taivano klausimas natūraliai patenka į Kinijos interesų sritį.¹⁶³ Todėl galima nuspėti, kad peržengus Kinijos raudonas linijas ir keičiant Vakaruose nusistovėjusį požiūrį, Kinija būtų reagavusi griežtai, bandydama iš mažos valstybės padaryti pavyzdį, kas nutinka, kai Pekino interesai yra negerbiami. Dėl šios priežasties galima teigti, kad sprendimų priėmėjų kaštų-naudos skaičiavimuose prioritetas buvo teikiamas kitiems kintamiesiems, iš kurių, panašu, vienu svarbiausių buvo noras būti matomais ir girdimais Vašingtone.

Kaip matyti iš atliktų interviu, sprendimų priėmėjų mąstyme pagrindiniu vertybinės užsienio politikos sėkmės vertinimo kriterijumi įvardinamas Amerikoje gaunamas dėmesys, patvirtinantis Lietuvos buvimą gera amerikiečių partnere. Šis požiūris ryškiai atsispindi sprendimų priėmėjo nr.1 atsakyme, kuris reflektavo po prasidėjusių nesutarimų su Kinija padažnėjusius XVIII Vyriausybės atstovų vizitus į JAV: „Vašingtone mes esame girdimi kaip niekada iki šiol. Kitu atveju to nebūtų – būtume viena iš trijų Baltijos šalių, kuri kažkur ten. Dabar dėl mūsų veiksmų, dėl Taivano ir kitų dalykų turime tiesioginį ryšį su Vašingtono elitu.“¹⁶⁴ Šį atsakymą galima papildyti konservatoriaus E. Zingerio komentaru, kuriame teigiama: „Mes staiga Vakaruose įgavome mažo-didelio kovotojo,

¹⁶⁰ Tomas Janeliūnas ir Raigirdas Boruta, „JAV, Taivano ir Lietuvos trikampis: trys partnerės, vienijamos bendros saugumo vizijos“, *Rytų Europos studijų centras* (2022): 7, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/11/RESC.-JAV-Taivano-Lietuvos-Trikampis_LT.pdf.

¹⁶¹ Sofija Lapėnaitė, „URM viceministras pripažįsta – viena Kinijos atsako galimybė nebuvo numatyta“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1584228/urm-viceministras-pripazista-viena-kinijos-atsako-galimybe-nebuvo-numatyta>.

¹⁶² LRT, „Landsbergio interviu „Washington Post“: Pekino veiksmai primena ispanų inkviziciją“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1588562/landsbergio-interviu-washington-post-pekino-veiksmai-primena-ispantu-inkvizicija>.

¹⁶³ Janeliūnas ir Boruta, *JAV, Taivano ir Lietuvos trikampis*, 7.

¹⁶⁴ Interviu su sprendimų priėmėju nr.1.

pasaulinio lygio kovotojo už demokratiją įvaizdį. Patikėkite, tai savaime neateina“.¹⁶⁵ Tiek Taivano klausimo akcentavime, tiek „kovos už demokratiją“ momente galima išvelgti XVIII užsienio politikos formuotojų pasisakymuose atsikartojantį suvokimą, kad šiomis iniciatyvomis iš naujo pritraukiamas amerikiečių dėmesys Lietuvai. Amerikiečių dėmesio reikia, nes užsienio politikos formuotojų suvokime egzistuoja įsitikinimas, kad buvimas naudingais amerikiečių parteriais reikš, jog JAV bus pasiruošusi apsaugoti Vilnių nuo jo pagrindinių saugumo grėsmių, kylančių iš Rytų kaimynystės. Toks suvokimas yra gerai reprezentuojamas liberalo Raimundo Lopatos pasisakyme: „Regis, puikiai suvokėme, kad Taivano klausimas per mūsų strateginę partnerystę su JAV padėtų spręsti mūsų nacionalinio saugumo problemas.“¹⁶⁶ Tačiau norint tai pasiekti, Vilniui reikia patvirtinti savo gerų amerikiečių draugų statusą, atrandant naujas sritis, kuriose Lietuva galėtų parodyti savo naudingumą amerikiečiams.

Tokia sritimi tapo demokratiškas idealų kėlimas, iš esmės virstantis į įsipareigojimą ginti liberalią tarptautinę tvarką vykdant vertybinę užsienio politiką. Kaip rodo padažnęjė Lietuvos politikų vizitai į JAV¹⁶⁷, Valstybės departamento atstovų išreiškiama parama Lietuvai¹⁶⁸ bei Vašingtono kvietimas Vilniaus politikos formuotojams dalyvauti Indijos-Ramiojo vandenyno klausimus nagrinėjančiuose forumuose¹⁶⁹, JAV pripažino Lietuvos statuso siekimo praktikas, kuriomis XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjams pavyko pozicionuoti Lietuvą kaip naudą amerikiečiams už Europos ribų teikiantį veikėją. O geriausiu kilimo socialinėje valstybių hierarchijoje pavyzdžiu galima išskirti faktą, kad Lietuva pradėjo išsiskirti iš kitų Baltijos valstybių. Lietuvos atstovai buvo pradėti kviesti individualiems vizitams su Vašingtono politikos formuotojais¹⁷⁰, to paties nedarant su kitų Baltijos šalių atstovais. Greta to, JAV valstybės sekretorius vizito į Lietuvą metu reiškė paramą Vilniaus laikomam politiniam kursui, teigiant, kad Amerika gerbia ir palaiko Lietuvos sprendimą stiprinti

¹⁶⁵ Dainora Pankūnė, „Kinija baiminasi, kad Lietuva ras pasekėjų: gali panaudoti visą savo galią surengti tikrą šou“, Delfi, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kinija-baiminasi-kad-lietuva-ras-pasekeju-gali-panaudoti-visa-savo-galia-surengti-tikra-sou.d?id=88526057>.

¹⁶⁶ Raimundas Lopata, „Raimundas Lopata. Opozicija negali nepalaikyti Kinijos. Kodėl?“, Delfi, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/raimundas-lopata-opozicija-negali-nepalaikyti-kinijos-kodel.d?id=90408141>.

¹⁶⁷ Saulius Jakučionis, „Su Šimonyte susitikusi JAV viceprezidentė: Lietuva yra drąsos ir atsparumo pavyzdys“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1839558/su-simonyte-susitikusi-jav-viceprezidente-lietuva-yra-drasos-ir-atsparumo-pavyzdys>.

¹⁶⁸ 15min, „Užsienio reikalų ministras su darbo vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/uzsienio-reikalu-ministras-su-darbo-vizitu-lankysis-jav-55-1676724>.

¹⁶⁹ Lietuvos respublikos užsienio reikalų ministerija, „Ministras G. Landsbergis su vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://kz.mfa.lt/default/lt/naujienos/ministras-g-landsbergis-su-vizitu-lankysis-jav>.

¹⁷⁰ Delfi, „Ministras Landsbergis Vašingtone susitiks su JAV valstybės sekretorium Blinkenu“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ministras-landsbergis-vasingtone-susitiks-su-jav-valstybes-sekretorium-blinkenu.d?id=88179493>.

ryšius su Taivanu.¹⁷¹ Palaikymo sentimentus, sklindančius iš Vašingtono dėl Vilniaus vertybinės pozicijos, taip pat reiškė įtakingas Respublikonų partijos senatorius Ted Cruz, sveikinęs Lietuvą dėl jos teikiamos paramos Taivanui ir nebijojimo stoti į konfrontaciją su Kinija.¹⁷² Visa tai leidžia teigti, kad augantis JAV dėmesys ir su tuo ateinantis didesnis Lietuvos statusas tarptautinėje politikoje padidino sprendimų priėmėjų pozityvią saviidentifikaciją, patvirtinant, kad Lietuva yra naudinga ir gera JAV partnerė.

Apibendrinant antrosios priežastinio mechanizmo dalies duomenis galima teigti, kad XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai nerimą keliančio tarptautinio konteksto fone suvokė, kad jiems reikia ieškoti sričių, kurios leistų suaktualizuoti Lietuvą amerikiečiams. Viena iš tokių sričių tapo Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas, kuriame nuspręsta veikti vadovaujantis vertybine maksima, pabrėžiančia paramą demokratijai pasaulyje. Vertybinis veikimas tarsi turėjo kompensuoti Lietuvos buvimą Europos žemyne, kurio svarba JAV konkurencijos su Kinija fone mažėjo. Praktiniame lygmenyje tai reiškė, kad Vilniaus sprendimų priėmėjai Lietuvą pradėjo pozicionuoti kaip prie JAV sukurtos liberalios tarptautinės tvarkos išlaikymo prisidedantį veikėją, nebijantį paremti amerikiečių, kai kiti Vašingtono partneriai Kinijos atžvilgiu dar nebuvo suformavę itin vieningos pozicijos. Tokiame kontekste statusas, gaunamas iš amerikiečių dėmesio, prioretizuotas aukščiau nei potencialūs konfrontacijos su Kinija kaštai. Galiausiai dėl vykdomos vertybinės užsienio politikos padidėjęs Lietuvos statusas Vašingtone, ypatingai lyginant su kitomis Baltijos valstybėmis, sprendimų priėmėjams padidino pozityvią saviidentifikaciją, patvirtinant Lietuvos biografiniame naratyve institucionalizuotą poreikį būti gerais amerikiečių draugais. Taip žinojimas, kad Lietuva yra matoma ir girdima JAV leido sprendimų priėmėjams turėti didesnę ontologinę saugumą, nes buvo dar kartą patvirtintos „gerų amerikiečių draugų“ rutinos, kurios Lietuvos biografinio naratyvo kontekste suvokiamos kaip įrodymas, kad amerikiečiai, reikalui esant, bus pasiryžę užtarti ir apginti šalį nuo jos pagrindinio „Kito“ – Rusijos. Visa tai leidžia teigti, kad antrosios priežastinio mechanizmo dalies veikimo įrodymui reikiamų duomenų pakanka, o darbe sukonstruotas „ontologinio nesaugumo“ priežastinis mechanizmas iš tikrųjų suveikė nagrinėjamame Lietuvos vertybinės užsienio politikos atvejuje.

¹⁷¹ Delfi, „Vilniuje viešintis Blinkenas išreiškė paramą Lietuvai dėl Taivano“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniuje-viesintis-blinkenas-isreiske-parama-lietuvai-del-taivano.d?id=89637889>.

¹⁷² Ted Cruz, „Sen. Cruz Applauds Lithuania’s Diplomatic Support of Taiwan Despite Risk of Communist China Retaliation“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.cruz.senate.gov/newsroom/press-releases/sen-cruz-applauds-lithuania-and-146s-diplomatic-support-of-taiwan-despite-risk-of-communist-china-retaliation>.

Išvados

Šiame magistro darbe siekta išnagrinėti, kodėl Lietuva, būdama maža valstybe, vykdo prieš Kiniją nukreiptą vertybinę užsienio politiką, kurią sunkiai prognozuoja racionalių paskaičiavimų grindžiamos didžiosios tarptautinių santykių teorijos. Ieškant atsakymo rūpimam klausimui, pasitelkta ontologinio saugumo prieiga, kuri buvo papildyta socialinės tapatybės teorijos įžvalgomis. Toks sprendimas leido įsigilinti į sąveiką tarp Lietuvos biografiniame naratyve įtvirtintos „buvimo gerais amerikiečių draugais“ statuso reikšmės ir poreikio reprodukuoti šią reikšmę Lietuvos išorės aplinkoje su „svarbiu kitu“ JAV turimose rutinose. Manyta, kad veikiant šiai sąveikai Lietuvos sprendimų priėmėjams atsiranda ontologinis saugumas, suteikiantis stabilų žinojimą apie save ir savo vietą pasaulyje. Priešingu atveju, kintant išorės aplinkos rutinoms, randasi ontologinis nesaugumas, kuris išreiškiamas sprendimų priėmėjų retorikoje per nerimo įvaizdžius, kylančius iš suvokimo, kad turimai tvarkos ir stabilumo idėjai iškilo krizė. Dėl to darbe vadovautasi prielaida, kad amerikiečių orientavimasis link konkurencijos su Kinija, kuris buvo lydymas Europai skiriamo dėmesio mažėjimo ir iki karo Ukrainoje pradžios blėstančio Rusijos grėsmės akcentavimo, Lietuvos sprendimų priėmėjų buvo suvokiamas kaip nerimą – ontologinį nesaugumą - kelianti kritinė situacija. Atitinkamai suformuluota tyrimo hipotezė: Lietuvos sprendimų priėmėjai, siekdami ontologinio saugumo, vykdo vertybinę užsienio politiką, kad pritrauktų amerikiečių dėmesį, kuris darbe suvoktas kaip sprendimų priėmėjų ontologinio saugumo garantas.

Atskleisti ginamuoju teiginiu numanomą priežastinį ryšį buvo pasitelkta „modernistinio konstruktyvizmo“ tyrimo metodologinė prieiga. Pirmiausia, taikant diskurso analizės metodą, buvo atlikta Lietuvos biografinio naratyvo analizė, kuria pažvelgta į rutinas, susiformavusias su JAV po to, kai Lietuva atgavo nepriklausomybę. Kaip parodė atlikta analizė, nuo nepriklausomybės pradžios tarp JAV ir Lietuvos susiformavo rutinos, kuriomis buvo patvirtintas Lietuvos sprendimų priėmėjų tapatybinis suvokimas apie save – noras tapti integralia Vakarų bendruomenės dalimi. Siekiant šio statuso, buvo vykdoma socialinio mobilumo strategija, perimant Vakarų vertybes ir bandant įgyvendinti reikiamas reformas įstojimui į NATO ir ES. Tačiau pažymėtina, kad „grįžimą į Vakarus“ didžia dalimi įgalino būtent amerikiečiai, permąstydami NATO koncepciją po Šaltojo karo pabaigos ir įsiklausydami į Lietuvos nuogastavimus dėl Rusijos veikimo. Tai suminkštino kitų Europos valstybių poziciją Baltijos valstybių atžvilgiu, savotiškai atveriant duris į Vakarų klubą, į kurį iš pat pradžių Lietuvos nebuvo linkusios įsileisti kitos Vakarų Europos valstybės. Taip Lietuvos užsienio politikos diskurse amerikiečiai pradėti vaizduoti šalies saugumo teikėjais ir didžiausiais jos suvereniteto gynėjais. Toks amerikiečių vaizdavimas sukuria poreikį sprendimų priėmėjams pozicionuoti Lietuvą „gera amerikiečių drauge“, šią tapatybinę reikšmę Lietuvos biografiniame

naratyve įtvirtinant kaip statuso siekimo kategoriją. Tokiame kontekste matomumas ir girdimumas Amerikoje sprendimų priėmėjams suteikia pozityvią saviidentifikaciją, nes gavus pripažinimą šiam statuso poreikiui, kartu atsiranda ir ontologinis saugumas, kylantis iš žinojimo, kad Lietuva turi savo sergėtoją, reikalui esant pasiruošusį ją apginti.

Įvertinus Lietuvos ontologinio saugumo metmenis, buvo ištestuotas priežastinis mechanizmas, kuriuo buvo tikrinama, ar JAV mažėjantis Europai skiriamas dėmesys davė pradžią ontologinio nesaugumo priežastiniam mechanizmui, kuris įgalino Lietuvos sprendimų priėmėjus Kinijos atžvilgiu vykdyti vertybinę užsienio politiką. Mechanizmas susidėjo iš dviejų dalių: 1) sprendimų priėmėjai jaučia nerimą dėl JAV Europai skiriamo dėmesio mažėjimo; 2) sprendimų priėmėjai ieško sričių, kuriose galėtų įtvirtinti Lietuvą kaip gerą amerikiečių partnerę. Atliekant empirinę analizę, kiekvienai mechanizmo daliai pavyko rasti duomenų, įrodančių priežastinio mechanizmo veikimą tiriamame 2020-2022 m. laikotarpyje.

Pirmoje priežastinio mechanizmo dalyje buvo atrasta, kad Lietuvos sprendimų priėmėjai jautė nerimą dėl mažėjančios JAV globalios lyderystės, Vašingtonui nebenorint būti „pasaulio policininku“ ir vis labiau telkiant turimus resursus link Kinijos. Tokiame kontekste atsiranda nežinomybė, formuojama dvejų veiksmų. Pirmą, sprendimų priėmėjai baiminasi neapibrėžtumo, kuris kyla iš nežinomybės, ar mažėjantis JAV dėmesys Rytų Europai ir Rusijai nepaskatins Kremliaus agresijai. Antra, nežinomybę kelia Kinijos bandymai skaldyti Vakarų vienybę, griauinant liberalios tarptautinės tvarkos principus. Šių veiksmų sąveika sprendimų priėmėjų mąstyme formuoja kritinę situaciją, kylančią iš suvokimo, kad Lietuva atsiduria kritiniame istorijos momente, reikalaujančiame pasirinkti, ką gerai iliustruoja pastoviai sprendimų priėmėjų naudojama „demokratijų ir autokratijų kovos“ analogija. Tokiame išorės aplinkos suvokime randasi ontologinis nesaugumas, neigiamai paveikiantis Lietuvos sprendimų priėmėjų pozityvią saviidentifikaciją. Viena vertus, atsiranda nežinomybė dėl Europos svarbos mažėjimo, amerikiečius suvokiant Lietuvos gynėjais ir didžiausiais draugais. Kita vertus, nežinomybę taip pat kelia Kinijos tikslingas veikimas prieš liberalią tarptautinę tvarką, silpninantis Vakarų, kurių klestinčia dalimi atgavusi nepriklausomybę Lietuva taip norėjo tapti.

Veikiant šiam ontologinio nesaugumo jausmui, Lietuvos sprendimų priėmėjams atsiranda poreikis atkurti rutinas, kuriomis būtų patvirtinamas Lietuvos kaip „geros amerikiečių draugės“ statusas. Ši dinamika aiškiai pasimato antroje priežastinio mechanizmo dalyje. Kaip parodė analizė, sprendimų priėmėjai suvokė, kad nerimą keliančiame tarptautiniame kontekste jiems reikia ieškoti naujų sričių, kurios leistų suaktualizuoti Lietuvą amerikiečiams, taip patvirtinant savo trokštamą

statusą. Siekiant pritraukti amerikiečių dėmesį, pasitelkta socialinio kūrybiškumo strategija, kuria nuspręsta orientuotis link Pietryčių Azijos keliant vertybinius idealus, kaip paramą demokratijai visame pasaulyje. Taip tarsi bandyta kompensuoti kintančiame pasaulyje Vašingtonui vis labiau neigiama charakteristika tampantį buvimą Europos žemyno dalimi, kuriame iki karo Ukrainoje pradžios Amerika turėjo vis mažiau interesų. Atitinkamai tai reiškė, kad sprendimų priėmėjai pradėjo pozicionuoti Lietuvą kaip prie JAV sukurtos liberalios tarptautinės sistemos išlaikymo prisidedantį veikėją, nebijantį įvardinti šiai tvarkai grėsmės keliančios Kinijos. Galiausiai dėl vykdomos vertybinės užsienio politikos padidėjęs Lietuvos statusas Vašingtone patvirtino Lietuvos biografiniame naratyve institucionalizuotą poreikį būti gerais amerikiečių draugais.

Apibendrinant galima teigti, kad tiriamame atvejuje numanomas priežastinis ryšys iš tikrųjų suveikė ir Lietuvos sprendimų priėmėjai vykdė vertybinę užsienio politiką Kinijos atžvilgiu vedami ontologinio saugumo poreikio, norint pritraukti amerikiečių dėmesį. Taip atliktas magistro darbas prisidėjo prie egzistuojančių akademinų tyrimų lauko, suteikiant papildomą analitinę žiūros kampą, aiškinant, kodėl vykdydama vertybinę užsienio politiką Lietuva peržengė jai įprastas posovietinės erdvės ribas. Tuo tarpu sukonstruotas teorinis modelis, apjungiantis ontologinio saugumo ir socialinės tapatybės teorijų išvalgas, ateityje galėtų būti naudojamas analizuoti ir kitus aktualius užsienio politikos klausimus, kuriais bandoma įsigilinti į sąveiką tarp sprendimų priėmėjų poreikio jausti pozityvią saviidentifikaciją (ontologinį saugumą), gaunamą iš jų valstybės turimo statuso tarptautinėje hierarchijoje. Pavyzdžiui, tokių analizų objektais galėtų tapti agresyvus Rusijos ar Turkijos režimų elgesys tarptautinėje arenoje Vakarų atžvilgiu. Taip pat būtų galima nagrinėti kitus mažų ar vidutinių valstybių sprendimų priėmėjų užsienio politikos pasirinkimus, kurie ne visada lengvai patenka į racionalaus paskaičiavimo rėmus.

Be to, galima paminėti tyrimo eigoje kilusius klausimus, kurie ateityje galėtų tapti tyrimais, nagrinėjančiais Lietuvos užsienio politiką. Darbe dėmesys didžia dalimi buvo skiriamas XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjams, tačiau ateities tyrimai galėtų bandyti įvertinti, ar ontologinio nesaugumo jausmas peržengia šios Vyriausybės ribas ir yra paplitęs po visą Lietuvos politinį spektrą. Taip pat šio tyrimo eigoje buvo pamatyta, kad XVIII Vyriausybės sprendimų priėmėjai mato Kiniją kaip liberaliai tarptautinei tvarkai grėsmę keliantį veikėją. Todėl ateities Lietuvos užsienio politikos analizės galėtų įsigilinti į Vilniaus užsienio politikos formuotojų saugumizavimo praktikas, dėmesį kreipiant liberalios tarptautinės tvarkos saugumizavimui. Dėl ribotos šio tyrimo apimties ir nagrinėjamo probleminio klausimo pobūdžio atsakymų šiomis temomis magistro darbe nebuvo pateikta. Tačiau išskirtos potencialios analizės kryptys sudaro galimybę ir ateityje plėtoti Lietuvos vertybinio veikimo tarptautinėje arenoje klausimą.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

Literatūros sąrašas

1. Adler, Emanuel. „Seizing the middle ground: Constructivism in world politics“ *European Journal of International Relations* 3, No. 3, 1997, 319-363.
2. Asmus, Ronald D. ir Alexandr Vondra. „The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe“ *Cambridge Review of International Affairs* 18, No. 2, 2005, 203-216.
3. Baldwin, David A. „Neoliberalism, neorealism, and world politics.“ kn. Elman, Colin ir Michael A. Jensen (sud.) *Realism Reader*. London and New York: Routledge, 2014.
4. Banka, Andris. „The Roots and Resilience of Pro-Americanism in the Baltics“ *The Washington Quarterly* 45, No. 2, 2022, 169-183.
5. Beach, Derek ir Rasmus Brun Pedersen. *Process-tracing Methods: Foundations and Guidelines*. Michigan: University of Michigan Press, 2019.
6. Berenskoetter, Felix ir Bastian Giegerich. „From NATO to ESDP: A social constructivist analysis of German strategic adjustment after the end of the Cold War“ *Security Studies* 19, No. 3, 2010, 407-452.
7. Berenskoetter, Felix. „Parameters of a national biography“ *European Journal of International Relations* 20, No. 1, 2014, 262-288.
8. Beržiūnas, Valentinas. „Lietuvos užsienio politikos formavimo tapatybiniai veiksniai“ Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017.
9. Bilgic, Ali ir Jordan Pilcher. „Desires, fantasies and hierarchies: Postcolonial status anxiety through ontological security“ *Alternatives* 48, No. 1, 2023, 3-19.
10. Brown, Chris. „Do great powers have great responsibilities? Great powers and moral agency“ *Global Society* 18, No. 1, 2004, 5-19.
11. Browning, Christopher S. „Brexit, existential anxiety and ontological (in) security“ *European Security* 27, No. 3, 2018, 336-355.
12. Browning, Christopher. „Ethics and ontological security“ kn. Nyman, Jonna ir Anthony Burke (sud.) *Ethical Security Studies: A New Research Agenda*. London and New York: Routledge, 2016.
13. Brunalas, Benas. „Baimės koncepcija ir emocijos Lietuvos užsienio politikoje“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* 14, 2016, 169-208.
14. Bulley, Dan. „The politics of ethical foreign policy: A responsibility to protect whom?“ *European Journal of International Relations* 16, No. 3, 2010, 441-461.

15. Chandler, David ir Volker Heins. *Rethinking Ethical Foreign Policy*. London and New York: Routledge, 2006.
16. Chandler, David. „Rhetoric without responsibility: the attraction of ‘ethical’ foreign policy“ *The British Journal of Politics and International Relations* 5, No. 3, 2003, 295-316.
17. Chang, Chih-Hann. *Ethical foreign policy?: US humanitarian interventions*. London and New York: Routledge, 2016.
18. Chavoshi, Siavash ir Mohammad reza Saeidabadi, „The struggle for recognition, ontological security and the case of China as a rising power“ *International Politics Reviews* 9, 2021, 390-411.
19. Česnakas, Giedrius. „Lietuvos užsienio politika: Rytų vektorius“ kn. Jakštaitė, Gerda et al. (sud.) *Lietuva globalioje erdvėje: metinė apžvalga 2013–2014 m.* Kaunas: Versus Aureus, 2014.
20. Ejodus, Filip. „Critical situations, fundamental questions and ontological insecurity in world politics“ *Journal of International Relations and Development* 21, No. 4, 2018, 883-908.
21. Etzioni, Amitai. „Is China a responsible stakeholder?“ *International Affairs* 87, No. 3 (2011): 539-553.
22. Fierke, Karin M. ir Antje Wiener. „Constructing institutional interests: EU and NATO enlargement“ *Journal of European Public Policy* 6, No. 5. 1999, 721-742.
23. Flockhart, Trine. „The problem of change in constructivist theory: Ontological security seeking and agent motivation“ *Review of International Studies* 42, No. 5, 2016, 799-820.
24. Frost, Mervyn. „Putting the world to rights: Britain's ethical foreign policy“ *Cambridge Review of International Affairs* 12, No. 2, 1999, 80-89.
25. Giddens, Anthony. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press, 1991.
26. Hymans, Jacques EC. „Applying social identity theory to the study of international politics: a caution and an agenda“ *Annual meeting of the International Studies Association, New Orleans*, 2002, 1-20.
27. Ikenberry, John G. „The end of liberal international order?“ *International Affairs* 94, No. 1, 2018, 7-23.
28. Ingebritsen, Christine. „Norm entrepreneurs: Scandinavia's role in world politics“ *Cooperation and Conflict* 37, No. 1, 2002, 11-23.
29. Young, Jason. „Seeking ontological security through the rise of China: New Zealand as a small trading nation“ *The Pacific Review* 30, No. 4, 2017, 513-530.
30. Isoda, Vytautas. „Visuomenės ontologinio saugumo samprata: Lietuvos nacionalinio saugumo ontologinė dimensija“ *Visuomenės saugumas tvariai plėtrai* 18, 2017, 8-21.

31. Jakniūnaitė, Dovilė. „Baltijos valstybės ir Rusija: liminali dvišalių santykių būseną“ *Politologija* 3, No. 71, 2013, 21-45.
32. Jakniūnaitė, Dovilė. „Invested in Ukraine: The struggle of Lithuania against Russia over the future of Europe“ Besier, Gerhard ir Katarzyna Stoklosa (sud.) kn. *Neighbourhood Perceptions of the Ukraine Crisis: From the Soviet Union into Eurasia?*. London and New York: Routledge, 2016.
33. Jakobsen, Peter Viggo, Jens Ringsmose ir Håkon Lunde Saxi. „Prestige-seeking small states: Danish and Norwegian military contributions to US-led operations“ *European Journal of International Security* 3, No. 2, 2018, 256-277.
34. Januševska, Agnė. „Indijos vieta tarptautinėje arenoje: ontologinio saugumo perspektyva“ *Politologija* 4, No. 68, 2012, 65-105.
35. Jonavičius, Laurynas. „Geopolitical projections of new Lithuanian foreign policy“ *Lithuanian Foreign Policy Review* 17, 2006, 15-40.
36. Kojala, Linas ir Vilius Ivanauskas. „Lithuanian Eastern policy 2004-2014: the role theory approach“ *Lithuanian Foreign Policy Review* 32, 2014, 49-72.
37. Krickel-Choi, Nina C. „The concept of anxiety in ontological security studies“ *International Studies Review* 24. No. 3, 2022, 1-21.
38. Larson, Deborah Welch ir Alexei Shevchenko. „Status seekers: Chinese and Russian responses to US primacy“ *International Security* 34, No. 4, 2010, 63-95.
39. Larson, Deborah Welch. „Social identity theory: Status and identity in international relations“ *Oxford Research Encyclopedia of Politics* 2017, 1-18.
40. Lašas, Ainius. „Restituting victims: EU and NATO enlargements through the lenses of collective guilt“ *Journal of European Public Policy* 15, No. 1, 2008, 98-116.
41. Laurinavičius, Česlovas, Raimundas Lopata ir Vladas Sirutavičius. „Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų?“ *Politologija* 54, No. 2, 2009, 91-122.
42. Lingevičius, Justinas. „Identity discourse within a geopolitical crisis: The case of Lithuania“ *POLITIKON: The IAPSS Journal of Political Science* 44, 2020, 26-43.
43. Linkevicius, Linas. „Life After Enlargement“ *Baltic Defence Review* 9, No. 1, 2003, 102-107.
44. Lupovici, Amir. „Constructivist methods: a plea and manifesto for pluralism“ *Review of International Studies* 35, No. 1, 2009, 195-218.
45. Lupovici, Amir. *The Power of Deterrence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
46. Mälksoo, Maria. „Enabling NATO enlargement: changing constructions of the Baltic States“ *Trames* 8, No. 3, 2004, 284-298.

47. Mällksoo, Maria. „From existential politics towards normal politics? The Baltic states in the enlarged Europe“ *Security Dialogue* 37, No. 3, 2006, 275-297.
48. Mällksoo, Maria. „The transitional justice and foreign policy nexus: the inefficient causation of state ontological security-seeking“ *International Studies Review* 21, No. 3, 2019, 373-397.
49. Mankoff, Jeffrey. „Russia in the Era of Great Power Competition“ *The Washington Quarterly* 44, No. 3, 2021, 107-125.
50. Milliken, Jennifer. „The study of discourse in international relations: A critique of research and methods“ *European Journal of International Relations* 5, No. 2, 1999, 225-254.
51. Min, In Young. „Seeking status and ontological security in hierarchy: Korea in the historical East Asian order“ *International Relations of the Asia-Pacific*, 2022, 1-28.
52. Miniotaitė, Gražina. „„Europos normatyvinė galia“ ir Lietuvos užsienio politika“ *Politologija* 3, No. 43. 2006, 3-19.
53. Miniotaitė, Gražina. „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* 3, 2005, 83-97.
54. Mitzen, Jennifer. „Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma“ *European Journal of International Relations* 12, No. 3, 2006, 341-370.
55. Moller, Sara Bjerg ir Sten Rynning. „Revitalizing Transatlantic Relations: NATO 2030 and Beyond“ *The Washington Quarterly* 44, No. 1, 2021, 177-197.
56. Narozhna, Tanya. „Misrecognition, ontological security and state foreign policy: the case of post-Soviet Russia“ *Australian Journal of International Affairs* 76, No. 1, 2022, 76-97.
57. Nünlist, Christian. „The legacy of Obama’s Foreign policy“ *CSS Analyses in Security Policy* 188, 2016, 1-4.
58. Pan, Guangyi ir Alexander Korolev. „The struggle for certainty: Ontological security, the rise of nationalism, and Australia-China tensions after COVID-19“ *Journal of Chinese Political Science* 26, No. 1. 2021, 115-138.
59. Park, Aušra ir Gerda Jakštaite-Confortola. „Small state status-seeking: Lithuania’s foreign policy status aspirations“ *Europe-Asia Studies* 73, No. 7, 2021, 1279-1302.
60. Parlar Dal, Emel ir Samiratu Dipama. „G20 rising powers’ status seeking through social creativity: The case of South-South development cooperation“ *South African Journal of International Affairs* 26, No. 4, 2019, 663-684.
61. Paulauskas, Kęstutis. *Kieno saugumas? Kuri tapatybė?: kritinės saugumo stadijos ir Lietuvos užsienio politika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
62. Pratt, Simon Frankel. „A relational view of ontological security in international relations“ *International Studies Quarterly* 61, No. 1, 2017, 78-85.

63. Rossdale, Chris. „Enclosing critique: the limits of ontological security“ *International Political Sociology* 9, No. 4, 2015, 369-386.
64. Stanytė-Toločkienė, Inga. „Lietuva ir ES Rytų politika: tarp permainų ir tęstinumo“ kn. Jakniūnaitė, Dovilė (sud.) *Ambicingas dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika, 2004-2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
65. Steele, Brent J. „Ontological security and the power of self-identity: British neutrality and the American Civil War“ *Review of International Studies* 31, No. 3, 2005, 519-540.
66. Steele, Brent J. *Ontological security in international relations: Self-identity and the IR state*. London and New York: Routledge, 2008.
67. Subotić, Jelena. „Narrative, ontological security, and foreign policy change.“ *Foreign Policy Analysis* 12, No. 4, 2016, 610-627.
68. Tajfel, Henri. „Social psychology of intergroup relations“ *Annual Review of Psychology* 33, No. 1, 1982, 1-39.
69. Thorhallsson, Baldur ir Sverrir Steinsson. „A theory of shelter“ kn. Thorhallsson, Baldur (sud.) *Small States and Shelter Theory: Iceland's External Affairs*. London and New York: Routledge, 2018.
70. Thorhallsson, Baldur. „Studying small states: A review“ *Small States & Territories* 1, No. 1, 2018, 17-34.
71. Urbelis, Vaidotas. *Lietuvos vieta JAV didžiojoje strategijoje*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2005.
72. Vaicekauskaitė, Živilė Marija. „Security strategies of small states in a changing world“ *Journal on Baltic Security* 3, No. 2, 2017, 7-15.
73. Vasquez, John A. „Ethics, foreign policy, and liberal wars: The role of restraint in moral decision making“ *International Studies Perspectives* 6, No. 3, 2005, 307-315.
74. Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*. Cornell: Cornell University Press, 1987.
75. Ward, Steven. „Status, stratified rights, and accommodation in international relations“ *Journal of Global Security Studies* 5, No. 1, 2020, 160-178.
76. Wenden, Anita L. „The politics of representation: A critical discourse analysis of an Aljazeera special report“ *International Journal of Peace Studies* 10, No. 2, 2005, 89-112.
77. Wendt, Alexander. „Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics“ *International Organization* 46, No. 2, 1992, 391-425.
78. Wylie, Lana. „Valuing reputation and prestige: Canadian foreign policy and the international criminal court“ *American Review of Canadian Studies*, 39, No. 2, 2009, 112-130.

79. Wohlforth, William C. et al. „Moral authority and status in International Relations: Good states and the social dimension of status seeking“ *Review of International Studies* 44, No. 3, 2018, 526-546.
80. Zarakol, Ayşe. „Ontological (in) security and state denial of historical crimes: Turkey and Japan“ *International Relations* 24, No. 1, 2010, 3-23.

Internetinių šaltinių sąrašas

1. 15min, „Užsienio reikalų ministras su darbo vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/uzsienio-reikalu-ministras-su-darbo-vizitu-lankysis-jav-55-1676724>.
2. Adomėnas, Mantas ir Gabriėlius Landsbergis. „Mantas Adomėnas, Gabriėlius Landsbergis: Lietuvai ateina metas rinktis“, 15min, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/mantas-adomenas-gabriėlius-landsbergis-lietuvai-ateina-metas-rinktis-18-1326900>.
3. Adomėnas, Mantas. „Mantas Adomėnas. Apie silpnųjų stiprybę. Trylika tezių apie naujosios Lietuvos užsienio politikos prielaidas ir principus“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1837798/mantas-adomenas-apie-silpnuju-stiprybe-trylika-teziu-apie-naujosios-lietuvos-uzsienio-politikos-prielaidas-ir-principus>.
4. Alfa, „Gresia dar vienas diplomatinis konfliktas su Kinija: Seime ruošiamą rezoliucija dėl uigūrų“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/gresia-dar-vienas-diplomatinis-konfliktas-su-kinija-seime-ruosiama-rezoliucija-del-uiguru/-50438529/>.
5. Andrijauskas, Konstantinas. „The Sino-Lithuanian Crisis: Going beyond the Taiwanese Representative Office Issue“ *IFRI: Institut français des relations internationales*, 2022, 1-9, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/andrijauskas_sino_lithuanian_crisis_2022.pdf.
6. Bayer, Lili. „NATO’s looming fault line: China“, *The Politico*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://www.politico.eu/article/nato-looming-fault-line-china/>.
7. Breitbart, „Exclusive: Lithuania Will Stand With Taiwan, Won’t Let China Decide Fate Like ‘Stalin or Hitler’, Says MP“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.breitbart.com/europe/2022/01/08/exclusive-lithuania-wont-let-china-decide-our-fate-like-stalin/>.

8. Brunalas, Benas. „Adomėnas apie užsienio politikos posūkį: Kinija siekia sukurti alternatyvų vystymosi modeli“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1519839/adomenas-apie-uzsienio-politikos-posuki-kinija-siekia-sukurti-alternatyvu-vystymosi-modeli>.
9. Brunalas, Benas. „Kubilius kritiką užsienio politikai vadina mėgėjiška: įsivaizduokime, kad demokratijos siena eina 400 km nuo Maskvos“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1556943/kubilius-kritika-uzsienio-politikai-vadina-megejiska-isivaizduokime-kad-demokratijos-siena-eina-400-km-nuo-maskvos>.
10. Brunalas, Benas. „Viceministras Survila: Landsbergio lyderystė pastaraisiais metais yra tam tikras „trend setter`is“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1816470/viceministras-survila-landsbergio-lyderyste-pastaraisiais-metais-yra-tam-tikras-trend-setter-is>.
11. Bush, George H. W. „Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit“, George H.W. Bush Presidential Library & Museum, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/2217>.
12. Bush, George W. „Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University“, The White House: President George W. Bush, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010615-1.html>.
13. Clinton, William J. „Address to the Polish Parliament in Warsaw“, The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-polish-parliament-warsaw>.
14. Clinton, William J. „Memorandum on Withdrawal of Russian Armed Forces From Lithuania, Latvia, and Estonia“, The American Presidency Project, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/memorandum-withdrawal-russian-armed-forces-from-lithuania-latvia-and-estonia>.
15. Clinton, William J. „Transcript of the Remarks by President W. J. Clinton To People Of Detroit“, NATO, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.nato.int/docu/speech/1996/s961022a.htm>.
16. Cruz, Ted. „Sen. Cruz Applauds Lithuania’s Diplomatic Support of Taiwan Despite Risk of Communist China Retaliation“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.cruz.senate.gov/newsroom/press-releases/sen-cruz-applauds-lithuania-and-146s-diplomatic-support-of-taiwan-despite-risk-of-communist-china-retaliation>.
17. Delfi, „Lietuva traukiasi iš „skaldančio“ bendradarbiavimo su Kinija formato 17+1“, žiūrėta 2023 m. gegužės 8 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-traukiasi-is-skaldancio-bendradarbiavimo-su-kinija-formato-171.d?id=87264321>.

18. Delfi, „Ministras Landsbergis Vašingtone susitiks su JAV valstybės sekretorium Blinkenu“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ministras-landsbergis-vasingtone-susitiks-su-jav-valstybes-sekretorium-blinkenu.d?id=88179493>.
19. Delfi, „Vilniuje viešintis Blinkenas išreiškė paramą Lietuvai dėl Taivano“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniuje-viesintis-blinkenas-isreiske-parama-lietuvai-del-taivano.d?id=89637889>.
20. Gherghisan, Mihaela. „Vilnius 10 sign letter on Iraq“, EUObserver, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://euobserver.com/eu-political/9269>.
21. Girnius, Kęstutis. „Lithuania: Bush Welcomes Baltic Nation To NATO, Saying Long Night Of Fear Is Over“, Radio Free Europe, 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.rferl.org/a/1101471.html>.
22. Grybauskaitė, Dalia. „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2014>.
23. Grybauskaitė, Dalia. „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, Prezidentė Dalia Grybauskaitė, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015>.
24. Jakučionis, Saulius. „Su Šimonyte susitikusi JAV viceprezidentė: Lietuva yra drąsos ir atsparumo pavyzdys“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1839558/su-simonyte-susitikusi-jav-viceprezidente-lietuva-yra-drasos-ir-atsparumo-pavyzdys>.
25. Janeliūnas, Tomas ir Raigirdas Boruta. „JAV, Taivano ir Lietuvos trikampis: trys partnerės, vienijamos bendros saugumo vizijos“, *Rytų Europos studijų centras*, 2022, 7-9, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/11/RESC.-JAV-Taivano-Lietuvos-Trikampis_LT.pdf.
26. Janeliūnas, Tomas ir Raigirdas Boruta. „Lithuania’s Confrontation with China Over Taiwan: Lessons from a Small Country“ *Global Taiwan Institute*, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://globaltaiwan.org/2022/07/lithuanias-confrontation-with-china-over-taiwan-lessons-from-a-small-country/>.
27. Jursevičius, Deividas. „Adomėnas apie Trumpo administracijos palikimą Bidenui: globalus autoritetas ir minkštoji galia buvo iššvaistyta“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1582627/adomenas-apie-trumpo-administracijos-palikima-bideni-globalus-autoritetas-ir-minkstoji-galia-buvo-issvaistyta>.
28. Jursevičius, Deividas. „Maldeikis: pasaulyje, kuriame taisyklės diktuotų Kinija, Lietuva kaip subjektas neišgyventų“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 5 d.,

- <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1588035/maldeikis-pasaulyje-kuriame-taisykles-diktuotu-kinija-lietuva-kaip-subjektas-neisgyventu>.
29. Kubilius, Andrius. „Rusijos sulaikymo strategija“, TS-LKD, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d. <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/05/Andrius-Kubilius.-Rusijos-sulaikymo-strategija-2007.pdf>.
30. Laisvės Partija, „Laisvės partijos 2020 metų Seimo rinkimų programa: pasiūlymai Lietuvos proveržiui“, 1-163, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://www.laisvespartija.lt/wp-content/uploads/2020/06/Laisv%C4%97s-partijos-2020-m.-Seimo-rinkim%C5%B3-programa.pdf>.
31. Landsbergis, Gabrielius. „Gabrielius Landsbergis. Geopolitinė ateitis ir Lietuvos užsienio politika“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1773153/gabrielius-landsbergis-geopolitine-ateitis-ir-lietuvos-uzsienio-politika>.
32. Lapėnaitė, Sofija. „URM viceministras pripažįsta – viena Kinijos atsako galimybė nebuvo numatyta“, LRT, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1584228/urm-viceministras-pripazista-viena-kinijos-atsako-galimybe-nebuvo-numatyta>.
33. Laukagalis, Mindaugas ir Justina Ilkevičiūtė. „‘What have you done?’ Why the EU is slow to shield Lithuania from Chinese pressure“, LRT, žiūrėta 2023 sausio 25 d., <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1596044/what-have-you-done-why-the-eu-is-slow-to-shield-lithuania-from-chinese-pressure>.
34. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, *Konstitucinis aktas dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į posovietinės Rytų sąjungas*, Vilnius, 1992 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2149?jfwid=-> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
35. Lietuvos Respublikos Seimas, *Devintasis (355) posėdis*, Vilnius, 2003 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.207475> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
36. Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo rytinio posėdžio Nr.5 stenograma*, Vilnius, 2016 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b67c0ce0ad5411e68987e8320e9a5185> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
37. Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio Nr.24 stenograma*, Vilnius, 2021 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/8758a3414fff11eba1f8b445a2cb2bc7> (žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d.).

38. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. IX-907 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2002 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=rivwzvpyvg> (žiūrėta 2023 vasario 15 d.).
39. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. X-91 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2005, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249438?jfwid=> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
40. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XI-2131 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2012 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428981?jfwid=> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
41. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIII-202 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2017 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4c80a722e2fa11e6be918a531b2126ab?jfwid=> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
42. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIV-72 dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*, Vilnius, 2020 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c> (žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.).
43. Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas Nr. XIV-795 dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo*, Vilnius, 2021 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=124aazcfpq&actualEditionId=zDQFzPCLKi&documentId=TAIS.167925&category=TAD> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
44. Lietuvos Respublikos Seimas, *Penkiasdešimt devintasis posėdis*, Vilnius, 1993 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.237058> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
45. Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio, saugumo ir gynybos politikos nuoseklumo ir tęstinumo 2016–2020 metais*, Vilnius, 2016 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d8c780b0ab7711e68987e8320e9a5185> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
46. Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio ir Europos politikos ilgalaikių gairių bei tęstinumo*, Vilnius, 2020 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a609e6303b9311eb8c97e01ffe050e1c> (žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d.).
47. Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl masinių, sistemingų ir sunkių Kinijos vykdomų žmogaus teisių pažeidimų ir uigūru genocido*, Vilnius, 2021 <https://e->

- seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bee00632ba1e11eb91e294a1358e77e9?jfwid=-15kurkbb1o (žiūrėta 2023 m. gegužės 7 d.).
48. Lietuvos Respublikos Seimas, *Rezoliucija dėl strateginės Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų partnerystės įtvirtinimo*, Vilnius, 2021 <https://seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/22ed955150f411eba1f8b445a2cb2bc7> (žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d.).
49. Lietuvos Respublikos Seimas, *Seimo rezoliucijos „Dėl JAV, Estijos, Latvijos ir Lietuvos Partnerystės chartijos“ projektas*, Vilnius, 1998 <https://seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.49854?jfwid=uin1ipb8q> (žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d.).
50. Lietuvos respublikos užsienio reikalų ministerija, „Ministras G. Landsbergis su vizitu lankysis JAV“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://kz.mfa.lt/default/lt/naujienos/ministras-g-landsbergis-su-vizitu-lankysis-jav>.
51. Lopata, Raimundas. „Kodėl mums, lietuviams, reikalinga Amerika?“, Lietuvos Rytas, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2011/09/06/news/kodel-mums-lietuviams-reikalinga-amerika--4353915>.
52. Lopata, Raimundas. „Raimundas Lopata. Opozicija negali nepalaikyti Kinijos. Kodėl?“, Delfi, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/raimundas-lopata-opozicija-negali-nepalaikyti-kinijos-kodel.d?id=90408141>.
53. LRT, „Landsbergio interviu „Washington Post“: Pekino veiksmai primena ispanų inkviziciją“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1588562/landsbergio-interviu-washington-post-pekino-veiksmai-primena-ispanu-inkvizicija>.
54. LRT, „Landsbergis: nesustabdžius Kinijos, Lietuva ir Australija nebus vienintelės jos aukos“, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1611110/landsbergis-nesustabdzius-kinijos-lietuva-ir-australija-nebus-vieninteles-jos-aukos>.
55. Pankūnė, Dainora. „Kinija baiminasi, kad Lietuva ras pasekėjų: gali panaudoti visą savo galią surengti tikrą šou“, Delfi, žiūrėta 2023 m. gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kinija-baiminasi-kad-lietuva-ras-pasekeju-gali-panaudoti-visa-savo-galia-surengti-tikra-sou.d?id=88526057>.
56. Pew Research Center, „Public Uncertain, Divided Over America’s Place in the World“, 2016, žiūrėta 2023 gegužės 3 d., <https://www.pewresearch.org/politics/2016/05/05/public-uncertain-divided-over-americas-place-in-the-world/>.

57. Psaki, Jen. „Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki, January 25, 2021“, The White House, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2021/01/25/press-briefing-by-press-secretary-jen-psaki-january-25-2021/>.
58. Smeltz, Dina et al., „Divided We Stand: Democrats and Republicans Diverge on US Foreign Policy“, The Chicago Council on Global Affairs, 1-48, žiūrėta 2023 m. gegužės 3 d., https://globalaffairs.org/sites/default/files/2020-12/report_2020ccs_america_divided_0.pdf.
59. TS-LKD, „TS-LKD programa“, 1-78, žiūrėta 2022 m. vasario 18 d., <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2020/12/TS-LKD-rinkim%C5%B3-programa.pdf>.
60. Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2020“, 1-74, žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d., <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2020/02/2020-Gresmes-LT-.pdf>.
61. War on the Rocks, „East Asia First, Europe Second: Picking Regions in U.S. Grand Strategy“, žiūrėta 2023 m. sausio 25 d., <https://warontherocks.com/2019/08/east-asia-first-europe-second-picking-regions-in-u-s-grand-strategy/>.
62. Wiegrefe, Klaus. „Newly Released Documents Shed Fresh Light on NATO's Eastward Expansion“, Spiegel International, žiūrėta 2023 m. gegužės 1 d., <https://www.spiegel.de/international/germany/bonn-moscow-ties-newly-released-documents-shed-fresh-light-on-nato-s-eastward-expansion-a-5a362292-dfe6-4355-b90f-10d635d7d664?s=03>.

Priedas nr.1

Klausimynas

1. Kaip vertintumėte 2020-2022 m. laikotarpyje dabartinės Vyriausybės vykdytą užsienio politiką? Kokius pagrindinius iššūkius, su kuriais susidūrė / susiduria Lietuva, įvardintumėte?
2. Kaip manote, kokiais būdais / formomis Lietuva turėtų veikti tarptautinėje bendruomenėje, sprendžiant užsienio politikos iššūkius?
3. Ar 2020-2022 m. laikotarpyje iki karo Ukrainoje pradžios JAV užsienio politikoje išvelgėte mažėjančią dėmesį Europos saugumo problemoms? Jei taip, ar tai kėlė klausimų dėl JAV įsipareigojimų sąjungininkams Europoje?
4. Kokie 2020-2022 m. laikotarpyje iki karo Ukrainoje pradžios buvo pagrindiniai nesutarimai tarp JAV ir ES? Ar atsirandantys nesutarimai galėjo pakenkti JAV-ES santykiams ilgainiai laikotarpyje? Jei taip, kaip tai galėjo atsiliiepti Lietuvai?
5. Ar išvelgiate poreikį Lietuvai ateityje labiau prioretizuoti vieną iš savo sąjungininkų – JAV arba ES? Kurį sąjungininką įvardintumėte kaip labiau patikimą? Kodėl?

6. Jūsų manymu, kokią politiką JAV atžvilgiu turėtų vykdyti Lietuva? Kokias priemones turėtų pasitelkti Vilnius, kad išlaikytų JAV dėmesį Rytų Europos reikalams?
7. Ar manote, kad Lietuva turėtų remti JAV užsienio politiką už euroatlantinės erdvės ribų? Jei taip, kiek manote, kad Lietuva turėtų palaikyti amerikiečių iniciatyvas? Galbūt reiktų neišsiskirti iš bendro ES konteksto?
8. Kaip vertinate vis labiau JAV užsienio politikoje skiriamą dėmesį konkurencijai su Kinija? Ką, Jūsų manymu, tai reiškia Lietuvai?
9. Ar Kiniją interpretuotumėte grėsme Vakarų bendruomenei? Kodėl? Jei taip, kokių veiksmų Kinijos atžvilgiu turėtų imtis Lietuva? Ar turėtų?
10. Kaip apibūdintumėte Lietuvos vykdomą vertybinę užsienio politiką? Kokie yra pagrindiniai šios politikos tikslai, prioritetai?
11. Kaip vertinate šios Vyriausybės sprendimą įsteigti Taivano atstovybę Lietuvoje? Ar sutinkate su šiuo sprendimu? Kokias šio sprendimo potencialas rizikas ir / ar galimybes išvelgiate?
12. Jūsų nuomone, ar vykdoma Vilniaus vykdoma vertybinė užsienio politika vertinama Vašingtone? Ar / kiek šios politikos vykdymas didina Lietuvos statusą ir matomumą tarptautinėje arenoje?
13. Kiek, Jūsų nuomone, Lietuvos vertybinė užsienio politika, vykdoma už euroatlantinės erdvės ribų, leidžia pritraukti amerikiečių dėmesį ir paramą Vilniui svarbiems saugumo klausimams?
14. Galbūt norite ką nors pridėti, kas būtų naudinga atliekamam tyrimui ir dar nebuvo paminėta šiame pokalbyje?
15. Galbūt norite parekomenduoti ką nors, su kuo būtų galima pakalbėti pokalbyje aptartomis temomis?

Priedas nr.2

Interviu su sprendimų priėmėju nr.1

Interviu atliktas su TS-LKD Seimo frakcijos nariu, tiriamuoju laikotarpiu dirbusiu su užsienio reikalų / nacionalinio saugumo klausimais. Interviu buvo atliktas su darbo autoriumi 2023 m. kovo 30 d. gyvai Seime. Pagal gautą žodinį sutikimą iš interviu respondento, buvo atliktas garso įrašas. Konkreti respondento asmenybė neatskleidžiama.

A – interviuotojas, B - respondentas

A: Norėčiau Jūsų paklausti, ar sutinkate, jog interviu būtų įrašomas ir vėliau nugultų į transkripciją, kuri būtų naudojama mano baigiamajame darbe?

B: Taip, be abejo.

A: Pirmas mano klausimas būtų gana abstraktus ir bendrinis. Kaip Jūs vertinate, 2020-2022 m. laikotarpyje šios Vyriausybės vykdytą užsienio politiką?

B: Jinai buvo ryžtinga. Ši Vyriausybė buvo vienintelė, kuri turėjo konkrečią užsienio politiką. Prieš tai mes turėjome daugiau užsienio politikos vadybą. Tai buvo drąsi užsienio politika, suprantant šalies nacionalinius interesus – kartais net labai drąsi politika.

A: Prie to pačio norėčiau paklausti, kokius iššūkius įvardintumėte, su kuriais susidūrė ši Vyriausybė? Turiu omenyje ne tiek vidaus politikos dinamiką, kiek tarptautinį kontekstą, kuris kėlė iššūkius Lietuvai ir į kurį turėjo reaguoti ši Vyriausybė.

B: Didžiausias iššūkis buvo Kinijos pradėtas prekybos karas, kuris iš tikrųjų buvo didelis iššūkis. Kai buvo žengtas žingsnis dėl Taivano atstovybės atidarymo, tikrai nebuvo tikėtasi, kad Kinija pradės taikyti antrines sankcijas. Tai buvo didelė krizė, kuri pareikalavo daug energijos ir politinės valios bei politinių taškų.

A: Kalbant apie Taivano atstovybės atidarymą, koks būtų Jūsų šio sprendimo vertinimas?

B: Mano asmeninis?

A: Taip, Jūsų asmeninis. Ir prie to pačio, kokias potencialias šio sprendimo rizikas ar galimybes Jūs įžvelgiate?

B: Pats atidarymas buvo ne dėl vienos priežasties. Susidėjo daug priežasčių. Tai buvo drąsus sprendimas. Ar aš jį daryčiau būdamas užsienio reikalų ministru – nežinau.

A: O pats sprendimas ilgalaikėje perspektyvoje?

B: Be jokios abejonės jis bus labai naudingas. Dabar praėjus tam tikrai laiko perspektyvai, aš esu tuo įsitikinęs.

A: Ir galbūt galėtumėte įvardinti priežastis, kodėl Jūs taip manote?

B: Du faktoriai. Pirmas geopolitinis faktorius. Tai dėl to, kad mes matome pasaulio dėlionę, kurioje buvome vieni pirmųjų, kurie parodė, kurioje pusėje esą. Tik laiko klausimas, kada mes gausime didelių dividendų. Mes parodėme JAV, jog sunkiausiu metu, kai niekas dar to nedarė, mes stovėjome už Jus. Todėl, kai mums reikės pagalbos, mes turėsime galimybę kalbėti su JAV visai kita forma ir

visai kitu formatu, žinant, kad JAV žino, kokių ryžtingų sprendimų mes ėmėmės suprasdami iššūkius, su kuriais susiduria amerikiečiai. Europoje to dar niekas nebuvo padaręs. Mes buvome pirmieji, kurie pasakėme, kad esame amerikiečių sąjungininkai ir būsimė su jumis, kai jums mūsų reikės.

Antras dalykas tai, ką mes gausime iš pačio Taivano. Tai technologijos, kurios yra višta, dedanti auksinius kiaušinius. Mes kalbame apie Lietuvos pastūmimą į XXI a. ekonomiją ir tik nuo mūsų priklausys, ar mes sugebėsime tai įsisavinti.

A: Grįžkime grynai prie geopolitinio konteksto. Ar atėjus J. Bidenui, kai buvo dedamas akcentas ties sąjungininkų Europoje svarba ir partnerystės stiprinimu, Jūs išvelgtumėte prie D. Trumpo prasidėjusios tendencijos tęstinumą, kad amerikiečiai vis mažiau dėmesio skiria Europai?

B: Ta tendencija tik didėja ir ji nėra susijusi su viena konkrečia administracija. Tai JAV interesas, taip, kaip jie jį supranta. Tas pasaulis, kuris buvo sukurtas po II pasaulinio karo, viena jo pagrindinių priežasčių buvo poreikis stabdyti SSRS. Ką padarė D. Trumpas, tai jisai padarė, ką galvojo Vašingtono politikos elitas. D. Trumpas labiau tweetino, J. Bidenas jau instituciškai ėmėsi įforminti, kad JAV viena ar kita forma atsitraukinėja iš Europos, Vidurio Rytų ir pagrindinį akcentą deda Azijoje.

A: Kalbant apie JAV orientavimąsi į Aziją, kaip tokiam kontekste Jūs įsivaizduotumėte Lietuvos galimybes išlaikyti savo aktualumą ir kaip reiktų bandyti pritraukti amerikiečių dėmesį Rytų Europos problemoms?

B: Daug apie tai galvojau. Realiai tai, ką mes turime geriausio, yra mūsų geografinė pozicija. Tačiau daug kas priklausys ir nuo mūsų kaimynų lenkų. Jeigu Lenkija bus demokratinė ir ji bus stipriai pro-amerikietiška, vadinasi ji bus stipri žaidėja ES kontekste ir galės užimti Jungtinės Karalystės vietą kaip trečiosios ES galios. Todėl demokratinės Lenkijos lyderystė padarytų šį regioną labai dinamišku ir svarbiu. O mūsų geografinė, kaip Klaipėdos uostas, daro mus ypatingai svarbiais JAV geografiniu požiūriu. Ir dėl to mes esame žaidime.

A: Šiek tiek norėčiau išsiplėsti ties pačios Lietuvos politika, kurią ji turėtų vykdyti. Man tokiu atveju kyla klausimas, kokią poziciją turėtų konkrečiai užimti Lietuva šiame kintančiame geopolitiniame kontekste, kuriame amerikiečiai traukiasi iš Europos ir juda link Azijos. Ką tokiu atveju turėtų daryti Lietuva: ar ji turėtų siūlyti savų autentiškų iniciatyvų ar labiau sekti paskui didžiuosius savo partnerius ir jų nustatomas tendencijas?

B: Pasaulis, link kurio mes artėjame, reiškia, kad jame būti subjektu yra laimėjimas. Būti objektu arba kažkieno dėlionės korta yra automatinis pralaimėjimas, nes taip žaidžiama žemesnėje lygoje. Todėl Lietuvos aiškus nacionalinių interesų – taisyklėmis grįsto pasaulio siekis - artikuliuojamas ir JAV palaikymas reiškia, kad mūsų žaidimas pakyla į aukštesnį lygį ir mes taip išvengiame pavojaus tapti objektu kažkieno kito žaidime.

A: Iš Jūsų kalbėjimo susidaro įspūdis, kad Lietuvos interesas yra liberalios tarptautinės tvarkos išsaugojimas.

B: Taip, ES ir NATO yra instrumentai, kurie daro mus sėkmingais. Mes esame sėkmės istorija. Todėl turime kalbėti apie žaidimo taisykles, kurios geriausiai atstovauja mūsų nacionalinius interesus. Dabartinė tvarka yra geriausia tvarka iš galimų – tai šiltnamis mums, kuris leidžia daryti daugybę klaidų, turėti prastą politinį elitą, būti intelektualine pelke ir tuo pačiu plaukti į viršų.

A: Kalbant apie globalias žaidimo taisykles, ilgalaikėje perspektyvoje, Jūsų nuomone, Rusija ar Kinija kelia grėsmę šioms žaidimo taisyklėms?

B: Kinija – vienareikšmiškai.

A: Jūsų manymu, kokios būtų to priežastys?

B: Kinija mato, kad šitos taisyklės, kurios buvo sukurtos prie Breton Woodso pasaulio baigėsi. JAV baigia laisvos prekybos modelį, kurį jos palaikė, ir JAV mato Kiniją kaip didelę grėsmę jų ekonominei hegemonijai, t. y. dominavimui Azijoje. Todėl JAV aiškiai artikuliuoja Kiniją kaip grėsmę. O Kinija tai, suvokdama, siekia suformuluoti naujas žaidimo taisykles jau pagal savo planą ir savo interesus. Kinija yra kurianti jėga, o Rusija yra griauanti jėga – ji neturi ko pasiūlyti net savo kaimynams. Kinija siūlo tai, kas būtų aktualu trečiosioms šalims, paperkant konkrečių šalių politinį elitą. Kinija taip pat yra daug ryškiau įsitraukusi į globalias prekybos ir gamybos grandines, todėl kelia daug didesnę grėsmę nei Rusija.

A: Supratau. Bet kalbant apie Kiniją, konkrečiai apie JAV ir ES požiūrį į šią valstybę, ar Jūs pastebėjote kokių nors išsiskyrimų tarp amerikiečių ir europiečių požiūryje į Kiniją?

B: Be jokios abejonės. Dar visai neseniai didžiosios Europos šalys stengėsi nepastebėti Kinijos keliamos grėsmės dėl labai paprastos priežasties – jos buvo ir tebėra priklausomos nuo Kinijos. Todėl bet koks pašnairavimas ir pažiūrėjimas į Kiniją buvo traktuojamas labai atsargiai, nes buvo norima pelnytis iš prekybos su Kinija. JAV mes jau seniai matėme antikiniškas tendencijas. Tai, kas vadinama šios Vyriausybės antikiniškumu, nėra tiesiog mūsų Vyriausybės pasirinkimas. Reikia suprasti, jog tai, kas atsitiko šios Vyriausybės santykiuose su Kinija, buvo ankstesnių klausimų

tęstinumas, prie kurio dar tik prisidėjo Taivanas. Todėl tarp JAV ir ES buvo labai ryškus skirtumas. Amerikoje apskritai buvo tam tikras erzelis, kai Europa, kuri viena ranka sako padėkit, paremkit, kita ranka vysto santykius su Kinija. Iš esmės tai, ką kalbėjo D. Trumpas. D. Trumpas išreiškė labai didelės verslo ir politinio elito nuotaikas JAV – kodėl turime rūpintis Europos saugumu, kai europiečiai mūsų negirdi Kinijos klausimu.

A: Šiek tiek norėčiau grįžti, prie to, ką sakėte anksčiau apie globalias žaidimo taisykles. Jūsų klausant, man susidarė įspūdis, kad europiečiai Kinijos klausimu buvo neapsisprendę ir neturėjo aiškios pozicijos Kinijos atžvilgiu. Įvertinus faktą, kad, kaip minėjote, Lietuvos interesas yra globalios taisyklės, norėčiau paklausti: ką ilgalaikėje perspektyvoje laikytumėte labiau patikimu partneriu – JAV ar ES?

B: Tikrai JAV. Mes pakabinti ant JAV saugumo ir jų žaidimo taisyklių. Jeigu JAV nebelieka, Europa ir mūsų regionas atrodys labai blogai. Norėčiau atskirti skirtumą tarp JAV ir Europos požiūrio į Kiniją. JAV požiūris į Kiniją formavosi ilgus metus ir netgi prieš Obamos administraciją buvo galima matyti pirmuosius daigus, kad Kinija yra klausimas, kurį reikia spręsti. Europos požiūris į Kiniją yra labai senas. Pati Kinija labai keičiasi. Mes visą laiką neįvertiname, kaip Kinija atrodė prie Xi Jinpingo ir kaip jinais atrodė anksčiau – tai yra visiškai skirtingos Kinijos, ką reikia aiškiai suprasti. Kinija to neslepia ir aiškiai tai artikuliuoja. Kinija aiškiai pasako, kada valdys pasaulį, o Europos požiūris į Kiniją liko toks pats, kaip ir prieš penkiolika / dvidešimt metų, kad reikia atvažiuoti, investuoti, visi dirba nemokamai, viskas paprasta ir elementaru. Dabar Kinija yra kitokia ir Xi Jinpingas stato aiškią galios vertikalę ir autokratiją, kuri nori formuoti savo globalias žaidimo taisykles. JAV reagavo būtent į tai ir pradėjo aštrinti situaciją. Europa to nematė ir nenorėjo reaguoti. Dabar europiečiai irgi bando veltis egzistuojančius trendus ir bandyti atverti savo akis Kinijos grėsmei.

A: Supratau, ačiū už išsamų atsakymą. Atrodo, kad grįžtam prie to, jog JAV Lietuvos atveju yra mūsų saugumo garantas – užuovėją teikianti valstybė. Įvertinus kintančias tarptautines tendencijas, norėčiau paklausti apie priemones / instrumentus, kuriais mes galėtume išlaikyti savo aktualumą ir dėmesį JAV.

B: Taip, čia yra pagrindinis klausimas, apie kurį daug galvojau. Tai sudėtingas klausimas. Kol kas tai, ką mes galime pasiūlyti JAV yra mūsų geografinė padėtis – mes turime kaimynystę, kuri leidžia daryti įtaką visam regionui. Daugiau mes preferencijų neturime. Reikia suprasti ir tai, kaip naujame amžiuje JAV rinksis savo partnerius. Jos rinksis partnerius ne bendrai, o bandys įvertinti, ar tie partneriai joms realiai yra naudingi. JAV bus naudinga Danija, nes gali uždaryti ir kontroliuoti Baltijos jūrą. Turkija taip pat leidžia kontroliuoti didelį priėjimą. Amerika ieškos sąjungininkų, kurie

yra naudingi ir kurie yra patys iš savęs gyvybingi. Todėl mums yra ypatingai svarbu, kaip mes funkcionuosime viduje, ar turėsime stabilią demokratiją, kuri leidžia kurti verslą, švietimą ir normalią ekonomiką, kurios nereiktų išlaikyti kitiems. Bet pagrindinis dalykas, kurį mes galime pasiūlyti yra geografija ir Klaipėdos uostas, kuris leidžia projektuoti savo galią JAV šiame regione.

A: Kalbant būtent apie vertybinį dėmenį, iš Jūsų kalbėjimo užgaudžiau momentą, kad globalios taisyklės yra Lietuvos nacionalinis interesas, tačiau norim mes to, ar nenorim, vienaip ar kitaip, skirstome pasaulį į demokratijas ir autokratijas. Todėl greta geografijos norėčiau paklausti, kiek Lietuvai būtų svarbu telktis aplink demokratijas?

B: Pirma atsakant, kodėl mums yra svarbu aiškiai artikuliuoti paramą JAV. Mūsų didysis iššūkis yra padaryti, kad JAV pilietis apklausose teigtų, jog karo atveju jis yra pasiruošęs ginti Lietuvą. Kai Putinas įėjo į Ukrainą, jis pamatė apklausas, kuriose tik 20 proc. amerikiečių teigė, jog JAV turėtų įsitraukti su Rusija į konfliktą dėl Ukrainos. Jokia administracija neįsitrauks į konfliktą, kai reitingas yra tik 20 proc. Todėl mums reikia padaryti, kad JAV pilietis Kanzase arba Kentuckyje sakytų: „Taip, mums reikia remti Lietuvą, jeigu ją užpuola“. Taip mes turėsime didžiausią saugumą. Todėl mūsų pozicija dėl Taivano ir antikiniškumo yra apie tai, kad amerikiečiai ir jų politinis elitas žinotų, jog kai jiems buvo svarbu, mes juos rėmėme ir palaikėme.

Dabar grįžtant prie tavo klausimo, ar gali pakartoti?

A: Klausimas buvo apie demokratijos ir autokratijos sankirtą.

B: Demokratijos ir autokratijos yra labai supaprastintas dalykas. Tai supaprastintas požiūris į pasaulį. Demokratija yra stebuklas, kuris nėra natūralus. Kai mes kalbame apie demokratijas ir autokratijas, tai mes žiūrime iš savo taško. Kai mes kalbame apie demokratiją, galvojame, kad tai stabili forma, kuri nesikeičia. Bet tiek demokratijos, tiek autokratijos gali kisti. Tai nėra Šaltasis karas, kuriame buvo aiškios ribos tarp geriečių ir blogiečių. Tiesiog noriu pasakyti, kad tai paslanku ir daug paslankiau nei mes įsivaizduojame. Į kurią pusę dreifuoja Vengrija ir pan. Dabar jau pačiose demokratijos ir autokratijose procesai verda ir gali judėti į vieną ar kitą pusę. Lygiai taip pat ir su mumis, todėl neaišku, ar mes patys vertiname tai, ką turime.

A: Grįžtant prie to, ką seniau minėjote. Norėčiau paklausti, ar kintančiame pasaulyje Lietuvai atsiranda poreikis neapsiriboti savo kiemu, t. y. euroatlantine erdve, bet taip pat ieškoti kitų formatų už euroatlantinės erdvės?

B: Užsienio politika turi stiprų domino efektą. Lygiai taip pat su demokratine santvarka ir jos populiarumu. Jeigu vienur krenta demokratija, tai siunčia signalą visam pasauliui. Mūsų parama

demokratijoms bet kokiame pasaulio taške stiprina tiek aplinką, kurioje randasi demokratijos, tiek ir pačią demokratiją pasaulyje. Jeigu krenta Taivas, tai reiškia, kad Kinija stiprėja. O tai reiškia, kad JAV viską mes stabdyti Kiniją tame regione. Mums tai reiškia, kad ne tik mažėja amerikiečių dėmesys Europai, bet ir kokią Europą turime apskritai. Atrodo, kad tai yra tolima teritorija, bet ji ypatingai įtakoja mus. Taivaniečiai patys supranta, kad Ukrainą reikia remti, nes jai kritus, jie bus kiti.

A: Manęs neapleidžia įspūdis, kad kalbame apie vertybinį rinkinį, kurį suteikia demokratija. Bet tarptautiniame kontekste demokratija tampa tarsi savotišku galios daugikliu. Pavyzdžiui, Taivas kaip demokratinė valstybė kelia problemų Kinijai su savo augančia autokratija. Tęsiant jūsų kismo analogiją, ar Lietuvos interesas yra užtikrinti demokratiškas iniciatyvas sklaidą pasaulyje?

B: Be jokios abejonės – tai mūsų nacionalinis interesas. Noriu pabrėžti, kad bet kokia ideologija yra instrumentas. Aš nekalbu, ar čia gerai ar blogai. Ideologija yra tik instrumentas konkrečioms tikslams pasiekti. Demokratija yra žymiai geresnis instrumentas pasiekti mūsų turimų tikslų. Demokratinis pasaulis leidžia mums gyvuoti. Autokratiname pasaulyje vidutinės galios, kaip mes, pradingsta ir dingsta iš pasaulio žemėlapių – tai istorijos raida. Dabartinė pasaulio struktūra yra apie demokratijos dominavimą. Bet iš tikrųjų dominuoja Vakarų žaidimo taisyklės. Tai Vakarų pasaulio primastos taisyklės, pagal mūsų nacionalinius interesus. Todėl tos primastos žaidimo taisyklės ir atitinka mūsų – Lietuvos - nacionalinius interesus. Ne Prancūzijos, ne Britanijos, bet mūsų. Tokios šalys, kaip mes, gali egzistuoti tokioje tvarkoje.

A: Na ir pačiai pabaigai šiek tiek paliesime Lietuvos vertybinę užsienio politiką. Kaip Jūs apibūgtumėte XVIII Vyriausybės vykdomą vertybinę užsienio politiką?

B: Aiškus artikulavimas grėsmių, su kuriomis mes susiduriame, ir platesnis kontekstas. Supratimas, kad mums ne tik reikia to ir to, bet ir sugebėjimas išaugti iš prašytojų vaidmens. Mes tampame darbotvarkės siūlytojais, o ne tiesiog prašytojais. Tiek Europos Sąjungos, tiek pasauliniame kontekste. Mes tampame subjektu, kuris siūlo pasauliui darbotvarkę. Tai labai ambicinga, bet mes esame dėl to labai girdimi ir tai ilgajame laikotarpyje tikrai atsipirks.

A: Ar manote, jog šiuo metu Vašingtone vykdoma Lietuvos vertybinė užsienio politika yra vertinama ir ar teikia jau dabar dividendų?

B: Tikrai taip. Vien pasižiūrėjus susitikimus, matome, kad mūsų užsienio reikalų ministras yra priimamas. Anksčiau Lietuva niekada neturėjo galimybių Vašingtone atidarinti durų vieniems. Mūsų užsienio reikalų ministras turi susitikimus su A. Blinkenu – to anksčiau nebuvo. Mūsų anksčiau

neklause, ko jūs norite, ko jums reikia. Tai taip pat matome iš Latvijos ir Estijos, kurios klausia, kodėl į Vašingtoną nevažiuojame trise, nuo kada Baltijos šalys yra atskirtos ir į Vašingtoną Lietuva važiuoja pati. Daug dalykų vyksta diplomatiniam lygmenyje ir kitus protokolinius signalus. Lietuva yra labai vertinama šiuo metu, net geriausiai per visą nepriklausomybės laiką.

A: Ar tokiu atveju galima teigti, kad pats faktas, jog Lietuva vykdo vertybinę užsienio politiką, jai leido padidinti savo statusą tarptautinėje arenoje?

B: Be jokios abejonės. Toks ir buvo interesas. Čia yra problema, kad pasirenkama tokia formuluotė. Žodis „vertybinė“ suponuoja atitrūkimą nuo žemės, filosofų draugijos šūkį. Vertybinė užsienio politika yra apie mūsų interesus. Vašingtone mes esame girdimi kaip niekada iki šiol. Kitu atveju to nebūtų – būtume viena iš trijų Baltijos šalių, kuri kažkur ten. Dabar dėl mūsų veiksmų, dėl Taivano ir kitų dalykų turime tiesioginį ryšį su Vašingtono elitu. Šis palaikymas yra abejose politinio spektro pusėse. Tai yra labai, labai daug.

A: Iš esmės mano klausimus perėjome. Nebent norėtumėte kažką dar pridėti, kas būtų aktualu ir naudinga šio tyrimo rėmuose.

B: Tiesiog norėčiau, jog būtų suprasta, kad kai kalbame apie Vyriausybę, kad ji yra tam tikrame ore. Kinijos politika brendo jau seniai. Visų pirma, dėl Klaipėdos uosto ir kitų dalykų. Tai buvo ilgas kelias link to. Todėl pas mus niekada ir nebuvo Kinijos investicijų. Lygiai taip pat su Taivanu. Nebuvo taip, kad ši Vyriausybė atėjo ir nusprendė išsirinkti Taivaną ir nusprendė jį remti. Reikia mąstyti apie neformalių grupių įtaką. Jau seniai Lietuvoje veikia Lietuvos-Taivano forumas, kuriam priklausė didelė dalis politinio elito, kuriems patinka Taivanas. Taivanas visada buvo romantinis įvaizdis. Šioje grupėje brendo nemaža dalis politinio elito ir tai niekaip neįtakėjo paties Taivano. Tai yra iš apačios einanti idėja. Ką aš noriu pasakyti, jog tai, kas įvyko, yra labai didelės mozaikos dalis. Bet pagrindinis prioritetas yra mūsų santykiai su JAV ir aiškus artikuliacijoms, kur einame su Kinija. Tai darydami pasiėmėme didelius dividendus santykiuose su JAV, nes esame nuo jų gyvybiškai priklausomi.

A: Ačiū už interviu.

Interviu su sprendimų priėmėju nr.2

Interviu atliktas su TS-LKD Seimo frakcijos nariu, tiriamuoju laikotarpiu dirbusiu su užsienio reikalų / nacionalinio saugumo klausimais. Interviu buvo atliktas su darbo autoriumi 2023 m.

balandžio 3 d. gyvai Seime. Pagal gautą žodinį sutikimą iš interviu respondento, buvo atliktas garso įrašas. Konkreti respondento asmenybė neatskleidžiama.

A – interviuotojas, B – respondentas

A: Visų pirma, ar sutinkate, kad šis pokalbis būtų įrašomas, o po to transkribuojamas ir jo duomenys būtų naudojami mano magistro darbe?

B: Taip, sutinku.

A: Galime pradėti interviu ir pirmas mano klausimas būtų labiau bendrinis: kaip Jūs vertintumėte 2020-2022 m. laikotarpyje šios Vyriausybės vykdytą užsienio politiką?

B: Kaip galų gale iš tikrųjų politiką. Užsienio politikos iki to laiko nebuvo. O dabar turime aiškia politiką.

A: Kai kalbate apie politiką, Jūs turite omenyje grėsmių suvokimą ar labiau, sakykim, sugebėjimą suvokti, kur mes randamės, kaip Lietuva? Šiek tiek norėčiau, jeigu galima, kad prasiplėstumėte daugiau ties šiuo atsakymu.

B: Na tai gebėjimas formuluoti ir įgyvendinti interesą, burti koaliciją to intereso įgyvendinimui. Keisti geopolitinę aplinką, kurioje esame pagal Lietuvos interesus. Man tai primena šiek tiek prezidento Adamkaus laikus, kai mes formulavome tą regioninę lyderystę ir lyderiavome formuojant daugelį užsienio politikos nuostatų. Tačiau tuo metu mes buvom labiau izoliuoti arba labiau net galutinai izoliuoti tam tikrais atvejais. O šiais laikais mes jau ne tik sugeba lyderiauti, bet ir dažnu atveju suburti daugumą aplink mus tų transatlantinių valstybių ir todėl tikrai manau, kad tai yra sėkmingos užsienio politikos metais.

A: Dėkui už išsamų atsakymą. Prie to pačio norėčiau paklausti būtent apie iššūkius, su kuriais Jūs manote ši Vyriausybė susidūrė? Kalbant apie iššūkius, turiu omenyje labiau tarptautinį kontekstą iki karo Ukrainoje pradžios, kurie, galų gale, galbūt trukdė, kaip minėjote, formuoti politinę darbotvarkę ar būti matomiems tarptautinėje arenoje bei siekti savo nacionalinių interesų.

B: Ši Vyriausybės susidūrė su tokiais beprecedentiniais iššūkiais. Vieną valdą norėčiau pabrėžti, kad buvo užpulti visų įmanomų ir turbūt galingiausių ir kartu artimiausių mus supančių autokratinių valstybių. Šiuo atveju aš turiu omenyje migrantų krizę. Taip pat antivakserių šturmą. Migrantų krizė, kuri buvo organizuota Rusijos ir Baltarusijos, ir Kinijos sankcijos, įvestos tą pačią dieną, kai sukilo

migrantų stovyklos ir sukilo prorusiški / prokiniški / prolukašeniški / proantivakseriniai protestuotojai. Manau, kad tai yra labai įdomus tyrimų objektas. Faktiškai bent trys autokratinės valstybės veikė vienu metu bandydamos, mano manymu, nuversti šią Vyriausybę šiek tiek prieš karo Ukrainoje pradžia. Manau, kad tokiais veiksmais buvo bandoma sukurti tokių vengriškų valstybių buferį, nes rusai puikiai žinojo, kad mes būsime vieni pirmųjų žadindami Vakarų, jeigu Ukraina bus užpulta. Ėmėmės tam tikrų priemonių, kurios neleido nuversti šios Vyriausybės, pasitelkiant migrantų krizes ir taip atvedant į valdžią radikalias jėgas. Jiems to Lietuvoje nepavyko padaryti.

A: Ačiū. Tada tęsiant šią analogiją, kaip jau minėjot, Lietuva galima suvokti susiduria su tam tikromis autokratinėmis valstybėmis, kurios, kaip minėjote, gali net bandyti nuversti esamas Vyriausybes. Todėl norėčiau paklausti: tokiam tarptautiniame kontekste, kuriame Lietuva susiduria su autokratinėmis valstybėmis iššūkiu, kaip pati Lietuva, kaip valstybė, turėtų veikti – ar ji turėtų kurti iniciatyvas pati iš savęs, ar kaip tik bandyti sekti didžiųjų savo partnerių Europos Sąjungoje ir už Atlanto nustatomomis tendencijomis?

B: Nesuprantu antros opcijos. Kodėl mes turime sekti kitų valstybių pavyzdžiu, jeigu mes turime savo nacionalinį interesą? Mes vienu ar kitu atveju visada turime įgyvendinti savo nacionalinį interesą ir telkti valstybes aplinkui mus. Mes neturime nieko sekti. Mes turime savo interesą. Turime struktūras, turime partnerius, turime patirtį vos ne dvidešimties metų buvimo NATO šeimoje ir tikrai sugebame turimais instrumentais vadovautis. Mes nesame vieni ir gerai, kad tais instrumentais išmokome naudotis, kuriuos pasitelkus jie tampa visų mūsų organizacijų interesais.

A: Supratau, bet kalbant apie Lietuvos interesus, kokius interesus Jūs įvardintumėte kaip Lietuvos nacionalinius interesus, neskaitant suvereniteto stiprinimo arba valstybės matomumo didinimo, kuriais Lietuva turėtų vadovautis tarptautinėje arenoje?

B: Yra trumpalaikiai ir ilgalaikiai interesai. Aš manau tuo, kuo ši valdžia pasižymėjo ir ko nematė ankstesnės, kai kurios matė, bet ne visos. Tai tuo tokiu demokratišku, nežinau kaip pavadinti, demokratišku *decouplingu* nuo autokratinėse režimų. Vyriausybės iki šios įvairiais būdais skatino bendradarbiavimą ir priklausymą nuo autokratinėse režimų. Ypatingas atvirumas Lukašenkos režimui, nuimtos sankcijos nuo 2016 m. ir ilgas flirtas besitęsiantis Lukašenka atėjus šiam prezidentui. Tam tikras flirtas su Rusija ir gan stiprus flirtas su Kinija sąlygojo tam tikrą priklausomybę nuo šių režimų. Revoliucija, kuri prasidėjo Baltarusijoje, padėjo tašką šiai politikai. Rusijos invazija į Ukrainą padėjo tašką flirtavimui su Kremliumi. Ir Kinijos agresyvi politika, parama Rusijai tiesiogine ir netiesiogine prasme kare prieš Ukrainai manau, kad padeda tašką ir bendradarbiavimui su Kinija. Šis procesas dar nėra užsibaigęs pačiame Europos Sąjungos ir NATO viduje, tačiau mokantis iš savo ilgamečių klaidų

su Rusija. Tas *decouplingas* su Kinija vyksta visose Vakarų sostinėse mažesniu ar didesniu gyliu. Tai čia kalbu apie globalius procesus.

Regioniniai tikslai šios Vyriausybės yra Ukrainos įtvirtinimas Europos Sąjungos ir NATO struktūrose. Mūsų tikslas gauti kandidatės statusą Ukrainai. Taip pat Vilniuje vykstančiame NATO *summite* tikimės, kad Ukrainai bus atvertos narystės NATO durys. Taip pat tikimės, kad pasistumės Baltarusijos deokupacijos reikalai, o Moldova įsitvirtins Europos Sąjungoje kartu su Ukraina. Taip pat viliamės, kad galiausiai atsidarys galimybių langas ir Pietų Kaukaze, kurį šiuo metu dar pančioja autokratiniai režimai ir jų pačių problemos.

A: Ačiū kalbėjom šiek tiek apie Vakaruose ir Europoje vykstantį tą vadinamąjį *decouplingą* nuo Kinijos. Bet aš norėčiau dar paklausti, ar 2020-2022 m. laikotarpyje Jūs išvelgėte tendenciją, kad JAV traukiasi iš Europos ir jos orientuojasi į kitus regionus?

B: Nemanau, kad traukiasi, nes parama Amerikos totalinė arti totalinė paramos Ukrainai ir jos lyderystė ne tik karine prasme, bet ir energetiniais, ekonominiais, finansiniais klausimais pasaulio lygiu, užtikrinant paramą Ukrainai, parodė, kad tos kalbos apie Amerikos pasitraukimą buvo per ankstyvos. Žiūrint ilgalaikėje perspektyvoje, ne todėl, kad jie trauktųsi iš mūsų, bet dėl konfrontacijos su Kinija, tai resursai bus permetami į Vakarų krantą, o ne Rytų. Tai dėmesys Kinijai bus vis didesnis. Atitinkamai mes matydami ir norėdami, kad amerikiečiai išliktų mūsų regione, turime investuoti į *Indo-Pacific* regioną, kas yra labai toliaregiška. Tikrai manau, kad būtent tokiu būdu mes atveriamė sau visas duris Vašingtone, kurias bandėme atverti ir dėl Baltarusijos ir dėl Ukrainos. Tačiau šios durys atsivėrė būtent todėl, kad mes nuspaudėme Taivano mygtuką. Niekada nemačiau, kad JAV valstybės sekretorius mūsų ministrą priimtų vieną ar du kartus per metus. Mano laikais ritmas buvo vienas kartas per penkis metus. Tai Gabrieliaus, tiek Viktorijos individualūs priėmimai Vašingtone, susitikimas dvišalis su Ingrida tik dar kartą parodo amerikiečių paramą mūsų politikai. Čia svarbu ir JAV kariai, kas buvo mūsų labai sunkiai siekiamas tikslas apie tūkstantį šarvuotų karių. Ta prasme tai leido žymiai padidinti JAV karinį buvimą Lietuvoje, kuris yra nepalyginamai didesnis nei Latvijoje ar Estijoje. Tikslas prilygti Lenkijai, bet judame teisinga linkme ir tai yra būtent šios politikos pasekmė.

Ką aš noriu pasakyti: JAV politika keisis, todėl atitinkamai turi keistis ir mūsų JAV pritraukimo būdai regione, kas bus susiję ir su mūsų aktyviu dalyvavimu *Indo-Pacific* regione. Tai nereiškia, kad amerikiečiai atsitrauks. Tai reiškia, kad mes turime būti pakankamai kūrybingi ir inovatyvūs, kad išlaikytume JAV savo regione.

A: Ačiū, kalbant apie JAV išlaikymą regione ir, sakykim, bandymus didinti Lietuvos matomumą, vienas momentas, kurį mes jau palietėm, yra Lietuvos orientavimasis būtent į *Indo-Pacific* regioną, tačiau norėčiau paklausti: kaip Jūs vertintumėte Amerikoje vis labiau ryškėjantį kalbėjimą apie demokratiją ir autokratiją priešpriešą ir ar, Jūsų nuomone, Lietuva turėtų prisidėti prie demokratiškos iniciatyvų skatinimo ne tik savo artimojoje kaimynystėje, bet apskritai žengti toliau į kitus regionus ir ten prisidėti prie demokratiškos iniciatyvų sklaidos?

B: Be abejonės, tai yra vienas iš pagrindinių raktų į Amerikos rinkėjus, į jų Kongresą, nes ta demokratija paprastai yra ginama tiek kairės, tiek dešinės. Tai yra seniausia ir galingiausia demokratinė valstybė. Todėl jeigu tu nori apeliuoti į amerikiečius ne tik per jų interesus, bet ir per vertybių prizmę, tai yra vienas iš geriausių kelių. Mes žinom, kad lietuvių generolai, turėdami omenyje Kosčiušką, apgynė Amerikos laisvę. Ir mums būtų didžiulė bėda, jeigu Amerika nusisuktų nuo šių vertybių, nes yra toks pavojus. Toks pavojus yra. 2010-2015 m. Obamos administracija nebuvo įsidėjusi žodžio „demokratija“ į savo darbotvarkę. Dėl Rusijos įsiveržimo į Krymą / Ukrainą, JAV atstatė žodžio „demokratija“ svarbą. Ji buvo dingusi Trumpos valdymo laikotarpiu, bet prezidentas Bidenas pastatė ją į savo politikos centrą ir tai yra unikaliai panašu į tai, ką darė Reaganas.

Čia nėra tik mūsų interesas. Tai yra visų demokratiškos Amerikos partnerių interesas, kad ji išlaikytų akcentą demokratijai, nes būtent ji saugo mus autokratiškos valstybių užpuolimo. Jeigu šis vertybinis pamatas iš JAV užsienio politikos dings, tai atsiras ilgalaikė grėsmė mūsų saugumui. Ir kad įrodytumėte, kad demokratija ir yra naudinga ir svarbu, mes turime būti su amerikiečiais *Indo-Pacific*.

A: Na ir užbaigiant sakykim tą labiau tarptautinio konteksto dalį...

B: Norėčiau dar vieną dalyką paminėti, tai mūsų ilgametė politika Kubos atžvilgiu, kai mes buvome paskutinė iš Europos Sąjungos šalių, nenorėjusių pripažinti šio režimo ir iki šiol esame vieninteliai Europos Sąjungoje, kurie blokuoja Europos Sąjungos ir Kubos susitarimą, nes nenorime, kad Europos Sąjunga pakeistų Sovietų Sąjungą kaip šio komunistinio režimo rėmėją. O tai nusipelno milžiniškos paramos Vašingtone, nes kovodami už laisvę kituose regionuose, mes galime nusipelnyti Vašingtono dėmesio. Tie, kurie remia Taivaną, yra tie patys žmonės, kurie remia Kubos laisvę.

A: Ačiū, kad jau užsiminėt apie Taivaną, tai šiek tiek norėčiau paliesti Taivano klausimą. Ar Lietuvos veiklą Taivano atžvilgiu įvertintumėt, kaip būtent Lietuvos sugebėjimą didinti savo statusą apskritai tarptautinėje arenoje?

B: Manau, kad mūsų politika Taivano atžvilgiu istoriškai nusipelno labai panašios pagarbos, kaip kad mūsų iššūkis, kurį metėme Sovietų Sąjungai. Mes buvome pirmi, kurie sukilo ir iškilo. Tuo metu tai

nebuvo įprasta politika ir nesirodė, kad Baltijos šalys gali eiti vakarietišku keliu. Lygiai taip pat prieš Taivaną dar buvo 17+1 politika, nuo kurios mes atsitraukėme, ir mūsų pavyzdžiu pasuko kitos Baltijos šalys ir, tikiuosi, kad greit pasuks ir dauguma Vidurio Europos šalių. Ir galutinė fazė bus visų Europos Sąjungos šalių kalbėjimas vienu balsu su Kinija, ko dar neįvyko. Mes buvome farvateris šito proceso neleidžiant Kinijai mūsų skaldyti ir valdyti. Ir atitinkamai mes buvome antri, kurie paskatino Europos Sąjungą ir visą transatlantinę bendruomenę vykdyti žymiai platesnius santykius su Taivanu. Mes sekame čekų pėdomis, bet dar nepasiekėme, kad į Taivaną važiuotų ne tik parlamento vadovai, bet šimtai verslininkų, kurie lydėtų parlamentinius lyderius. Nematau kito kelio kaip tik visai transatlantinei bendruomenei judėti šiuo keliu.

Mes ta prasme lyderiaujame šiuo klausimu. Po sankcijų Kinijos klausimu mes esame nepriklausomi. Didžiosios Europos šalys ir jų ekonomikos yra priklausomos nuo Kinijos. Mums to nebus, nes mes jau kuriame santykius su *Indo-Pacific* valstybėmis, kurios negrasina mūsų strateginiams sektoriams.

A: Šiek tiek pratęsiant, ką Jūs pasakėte, man susidarė įspūdis, bent jau, kad kai mes kalbame apie ilgojo laikotarpio perspektyvą, tai susiduria du skirtingi požiūriai į Kiniją – europietiškas ir amerikietiškas. Kadangi esam ES ir NATO partneriai, todėl atsiranda savotiška vidinė dilema, iš kurios kyla ir klausimas: jeigu ilgojoje perspektyvoje konkurencija su Kinija vis labiau ryškės, ką, Jūsų manymu, reiktų daryti Lietuvai – prioretizuoti amerikiečių poziciją ar bandyti rasti balansą tarp JAV ir ES pozicijų ir taip priimti nuosaikesnį požiūrį?

B: Na tai atsakyta visose mūsų užsienio politikos deklaracijose, kur yra visur rašoma, kad JAV yra mūsų pagrindinis strateginis partneris, jokia kita valstybė ar darinys nėra įvardinama kaip pagrindinis mūsų strateginis partneris. JAV, kuri sudaro nuo 70 iki 80 % NATO, yra didžiausia karinė jėga. Taip pat dėl to, kad esame *front-line state* mes kiekvieną dieną susiduriame su autokratinėmis valstybėmis, tai mums iškyla grėsmė būtent iš jų. Todėl mes dar ilgai remsimės būtent į JAV ir manau, kad bent jau mano kartai to užteks, ir atitinkamai mūsų visi pasirinkimai bus gerinami su šita pagrindine ir stipriausia demokratine galybe. Nesu tikras, ar tai kurs disonansą Europos Sąjungos politikoje, nes mes Europos Sąjungoje priklausome tai valstybių grupei, kurios neleidžia atsirasti disonansui tarp JAV ir Europos Sąjungos. Mes esame tie, kurie tas takoskyras lygina.

A: Pačiai pabaigai norėčiau paleisti deklaracinę Lietuvos vertybinės užsienio politikos dimensiją. Jūsų nuomone, jeigu Jums reiktų apibūdinti Lietuvos vertybinę užsienio politiką, kaip Jūs šią politiką įvardintumėte ir kokius būtent šios politikos tikslus ir prioritetus apibrėžtume?

B: Na formaliai galima atsakyti, bet aš gal labiau atsakyčiau asmeniškai. Dar vis vyksta laisvės įtvirtinimo darbai. Mes įtvirtinome savo pačių laisvę Europos Sąjungoje ir NATO. Tačiau mes nesukūrėme tos gražios vizijos, kurią dar prezidentas senasis Bushas vadino „Europe whole-land“. Tai yra, mes nesukūrėme tos laisvos ir nedalomos Europos. Mes nenuginklavome nusikalstamo ir teroristinio Rusijos režimo. Kol mes nenugalėsime Rusijos, tol mes jausime grėsmę mūsų pačių dabar pasiektiems pasiekimams. Todėl tikslas ir toliau yra nugalėti Rusiją ir įtvirtinti tą laisvę, lygiai taip pat kaip mes ją įtvirtinome pas save, ir Ukrainoje, ir ilgojo laikotarpio perspektyvoje toje pačioje Rusijoje.

A: Paminėjote Rusiją, norėčiau paklausti: ar ilgalaikėje perspektyvoje Jūs didesne grėsmė Lietuvai išvelgtumėte būtent šią šalį, kuri yra tradicinė mūsų saugumo grėsmė, ar Kiniją?

B: Artimiausio ir vidutinės trukmės perspektyvoje - Rusiją, ilgalaikėje - Kiniją, bet tai priklausys irgi nuo to, kaip mes susitvarkome su artimiausiais ir trumpalaikiais tikslais, jeigu Rusija laimės Ukrainoje, tai Kinijos grėsmė pereis į vidutinę ar net artimą.

A: Ar galėtumėte prasiplėsti, kodėl Kiniją matote kaip ilgojo laikotarpio grėsmę?

B: Paprastai demokratijos tarpusavyje nekariauja. Demokratijų viduje yra tam tikri balanso, savikontrolės mechanizmai, kurie kaip susisiekiantys indai kitom tautom valdo tą karą, tą prievartą. Tad čia jau panaikinus paskutinis demokratijos garantus... Net atsimenu, ką man Vladimiras Karamurzamovas kartodavo: rusai įsiveržė į Krymą tada, kai uždarė paskutines radijo ir televizijos stotis. Tai mes turime, mes buvom labai nejautrūs tam. Tiksliau, Lietuva buvo visada jautri, bet didieji Vakarai tikėjosi, kad pinigai gali pakeisti autobiografiją ir Rusijos pavyzdys parodė, kad tai yra visiškai klaidinga ir negali nusikaltėlių, žudikų pakeisti pinigais, pripildydamas jų kišenes. Tas pats pasakytina apie Kiniją.

Jeigu tu nori pakeisti tas šalis, tai reikia žiūrėti vadinamąjį pirmąjį Kopenhagos kriterijų – t. y. žmogaus teisės ir demokratija, visos tos civilizuotos vertybės turi būti kaip apynasris arba sąlyga, atidarant rinkas ir prekiaujant su autokratinėmis šalimis. Tai nebuvo daroma su autokratinėmis didžiosiomis šalimis, tačiau tai buvo daroma mūsų atveju - mums nebuvo leista žengti nė vienas žingsnį į Vakarus, kol mes nepasitaisėme įvairiais būdais, kad atitiktume pirmąjį Kopenhagos kriterijų. Tačiau dabar vis daugiau valstybių šalių tai supranta, kad su autokratinėmis valstybėmis bendraujant reikia vertybių.

A: Ir interviu paskutinis klausimas. Jūsų klausant susidaro įspūdis, kad vertybinis momentas – sakykim, demokratijos, žmogaus teisių, galų gale, viso to kompleksinio paketo, kas yra liberali

tarptautinė tvarka – akcentavimas ir įgarsinimas Lietuvos atžvilgiu yra pagrindinis mūsų saugumo garantas. Gal galėtumėte ties šiuo akcentu labiau išsiplėsti?

B: Aš manau, kad taip yra. Tai pamatinio, tokio konstitucinio lygio garantas. Manymas, kad mes galim pirkti Vengriją, atsisakant šitų liberalių demokratijos principų ir netapt priklausomi nuo trečiųjų autokratinių valstybių yra naivus. Pradžioje visi tampa gruzijom, vengrijom, o po to tampa... Na nevardinsiu pavyzdžių, bet vidaus politikos pokyčiai visada atneša užsienio politikos pokyčius, nes šiam pasaulyje nėra tarp ko rinktis – yra demokratijos ir yra autokratijos. Jeigu nedengi savęs iš vidaus ir iš išorės demokratijomis, tavo globa ilgainiui užsiima autokratijos, o tai reiškia nepriklausomybės praradimą Lietuvai.

A: Dėkui už išsamų atsakymą. Galbūt norite ką nors dar pridėti?

B: Labai malonu, kad jauni žmonės domisi užsienio politika, ateina laikas jums aktyviau įsitraukti.

A: Dėkui, ačiū už pokalbį.

Interviu su sprendimų priėmėju nr.3

Interviu atliktas su Prezidentūros darbuotoju. Interviu buvo atliktas su darbo autoriumi 2023 m. balandžio 7 d. gyvai Prezidentūroje. Pagal gautą žodinį sutikinimą iš interviu respondento, interviu medžiagą leista naudoti tyrime. Konkreti respondento asmenybė neatskleidžiama.

A – interviuotojas, B – respondentas

A: Ar sutinkate, kad šis interviu būtų transkribuojamas, o jo medžiaga būtų naudojama mano magistro darbe?

B: Taip, sutinku.

A: Kaip vertintumėte 2020-2022 m. laikotarpyje dabartinės Vyriausybės vykdytą užsienio politiką? Kokius pagrindinius iššūkius, su kuriais susidūrė / susiduria Lietuva, įvardintumėte?

B: Vertinčiau teigiamai. Pagrindiniais iššūkiais išskirčiau būtent covidą. Koronaviruso pandemija apribojo diplomatinius instrumentus – diplomatiniai susitikimai nebegalėjo vykti gyvai, o tai sukėlė iššūkių efektyviai atstovauti Lietuvos poziciją.

A: Kaip manote, kokiais būdais / formomis Lietuva turėtų veikti tarptautinėje bendruomenėje, sprendžiant užsienio politikos iššūkius? Ar Vilnius turėtų veikti labiau savarankiškai, ar sekti paskui didžiuosius savo partnerius?

B: Reikia siūlyti konkrečius formatus ir iniciatyvas. Tarptautinė politika ir mūsų priklausymas NATO bei ES sudaro daugybę formatų, kuriuose galime būti aktualūs. Nėra taip, kad galime rinktis viena ar kitą. Užsienio politikoje visada turime ieškoti būdų, kurie leistų laviruoti tarp išsiskiriančių JAV ir ES pozicijų, o šioje sankirtoje taip pat galime bandyti kurti savo iniciatyvas, kurios leidžia mums būti aktualiams.

Nepaisant to, šiuo metu esame mažai girdimi Kinijos atžvilgiu. Taip, mes sulaukiame dėmesio Vakarų žiniasklaidoje, tačiau mus labiau linksniuoja dėl savo nemalonios patirties, kylančios iš griežto Kinijos atsako. Palyginimui, apie Rusiją kaip grėsmę mes kalbėjome jau seniai atkreipdami dėmesį į daugialypį iš šios valstybės kylantį pavojų tiek energetiniame, tiek informaciniame, tiek karinio saugumo sektoriuose. Tačiau kai tai darėme į mus vis tiek žiūrėjo kaip į keistuolius, nors po Krymo ši nuostata pamažu ėmė keistis, kol galiausiai prasidėjus karui Ukrainoje Europos Komisijos pirmininkė teigė, kad Baltijos šalių reikėjo klausytis.

Ilgainiui Kinija pakeitė visą savo politiką. Mes matome vis ryškėjančią šios valstybės agresyvią užsienio politiką, bet visi iš ES ten tebevyksta, nes tai yra pasaulio fabrikas, norim mes to ar ne. Todėl pasaulio ekonominės priklausomybės nuo Kinijos akimirksniu neįmanoma atsisakyti. Grįžtant prie koronaviruso pandemijos, būtent šios pandemijos laikotarpiu išryškėjo priklausomybė nuo Kinijos tiekimo grandinių ir jos įtakos pasaulio ekonomikai. Šią priklausomybę pamažu bandoma mažinti, tačiau tai neįvyks akimirksniu.

A: Kokie 2020-2022 m. laikotarpyje iki karo Ukrainoje pradžios buvo pagrindiniai nesutarimai tarp JAV ir ES? Ar atsirandantys nesutarimai galėjo pakenkti JAV-ES santykiams ilgajame laikotarpyje? Jei taip, kaip tai galėjo atsiliepti Lietuvai?

B: Konkrečiai vieno partnerio neįmanoma prioretizuoti. Tai tas pats, kas klausti – renkamės NATO ar ES. Užsienio politika yra nuolatiniai „špagatai“. JAV – tai mūsų saugumo garantijos, tačiau ES yra mūsų ekonominis augimas. JAV apskritai Kinijos atžvilgiu gali vykdyti daug aktyvesnę ir griežtesnę politiką nei ES vien dėl to, kad ten yra mažiau veikėjų turintis sprendimų priėmimo procesas, o pati ES yra marga – ji veikia daugiašališkai, todėl sutarti pagrindiniais užsienio politikos klausimais užtrunka ypatingai daug laiko. Bet mes, kaip Lietuva, ES stengiamės siūlyti savo darbotvarkę ir mums tai pavyksta padaryti, nors tai užima ir daug laiko bei pastangų vien dėl pačioje ES vykstančių galios žaidimų.

A: Ar 2020-2022 m. laikotarpyje iki karo Ukrainoje pradžios JAV užsienio politikoje išvėlgėte mažėjantį dėmesį Europos saugumo problemoms? Jei taip, ar tai kėlė klausimų dėl JAV įsipareigojimų sąjungininkams Europoje?

B: Keičiantis prezidentų administracijoms, neišvengiamai turime išryškinti konkrečias pozicijas ir prioritetus. Bet Bideno administracijos atžvilgiu nesakyčiau, kad buvo jaučiamas mažėjantis dėmesys Europos saugumo problemoms. Daugiau nerimo signalų kėlė pats amerikiečių pasitraukimas iš Afganistano. D. Trumpo prezidentavimo laikotarpiu JAV prioritetai buvo įvardinami tiesmukai, kad ir dėl tų pačių 2 proc. gynybai, o prekybos karai su Kinija simbolizavo, kur link juda JAV prioritetai. Vėlgi grįžtant prie covido, reaguojant į tiekimo grandinių priklausomybę nuo Kinijos JAV kaip tik pradėjo dar intensyviau bandyti susigrąžinti savo pramonę atgal pas save.

Skubotas JAV pasitraukimas iš Afganistano žymėjo, kad pasaulyje JAV rolė mažėja ir jos pačios nebenori daugiau būti „pasauliniu policininku“, kuris išlaiko visą tarptautinę tvarką.

A: Kaip tokiam tarptautiniame kontekste, kuriame JAV yra „lyderiauti atsisakantis lyderis“, Lietuva turėtų bandyti išlaikyti ir pritraukti JAV dėmesį Rytų Europos saugumo reikalams?

B: Akivaizdu, kad tai reiškia, jog reikia bandyti ieškoti rasti bendrų sąlyčio taškų su JAV. Mūsų Kinijos politika konkrečiai ir buvo apie tai. Pagrindinei idėjai iš esmės aš irgi pritariu. JAV Kinija buvo pagrindinė problema, todėl mes ir ieškojome būdų kaip save pozicionuoti tokiam kontekste. Pagrindinė Lietuvos problema buvo su koordinacija pačiame valstybės viduje ir pozicijų derinimu. Taip pat nemanau, kad buvo tinkamai įvertintas Kinijos atsako poveikis į mūsų veiksmus. Nors Kinija agresyvėjo ilgai, tačiau toks atsakas, kokio sulaukėme antrinėmis sankcijomis, nebuvo lauktas ir numatytas iš anksto.

A: Kaip vertinate šios Vyriausybės sprendimą įsteigti Taivano atstovybę Lietuvoje? Ar sutinkate su šiuo sprendimu? Kokias šio sprendimo potencialas rizikas ir / ar galimybes išvėlgiate?

B: Patį atstovybės įsteigimą vertinu teigiamai. Tai prekybinių saitų užmezgimas, tačiau diskusijose dėl pačio pavadinimo vyksta daug sumaištis. Taivano atžvilgiu yra ryškus ekonominis argumentas. Taivanas gali prisidėti prie Lietuvos ekonomikos augimo. Tačiau plėtojant ekonominius ryšius su Taivanu, atsiranda iššūkis, kaip mes savo santykius pozicionuojame bendrame kontekste, ar dėl problemų komunikuojant savo poziciją dėl Taivano nekyla neigiamų pasekmių mūsų ekonomikos augimui, o ekonomikos traukimasis reiškia, kad ir mažiau lėšų galime skirti savo krašto apsaugai ir dėl to būname mažiau saugūs čia – savo kaimynystėje.

A: Taivano atžvilgiu palietėte ekonominės naudos aspektą, tačiau norėčiau šiek tiek išsiplėsti ir dėl konkrečiai vertybinio dėmens – paramos demokratijoms – šios Vyriausybės užsienio politikoje. Ar jį matytumėte šiame nagrinėjamame atvejuje?

B: Taip, mūsų politika Taivano atžvilgiu yra susijusi ir su demokratijos skatinimu. Dabar prasidėjęs Ukrainos karas ar JAV-Kinijos prekybos karas išryškino patikimų partnerių svarbą. O nuspėjami ir patikimi partneriai yra demokratinės valstybės. Greta to, reikia nepamiršti, kad mums kaip mažai valstybei demokratinė koalicijų kūrimas tiesiog yra būtinas, nes taip mes galime išlaikyti tarptautinę tvarką, kurioje užtikrinami tarptautinės teisės ir demokratijos principai. Todėl stiprinti demokratiją pasaulyje yra svarbu, Lietuva yra suinteresuota burti demokratinį pasaulį. Pavyzdžiui, Taivano klausimo kėlimas padidino mūsų matomumą Vašingtone. Tačiau demokratijos sklaida yra lėta, o įsitvirtinusios demokratijos taip pat gali silpnėti. Šito reikia nepamiršti.

A: Na ir pačiai pabaigai, kaip apibūdintumėte Lietuvos vykdomą vertybinę užsienio politiką? Kokie yra pagrindiniai šios politikos tikslai, prioritetai?

B: Lietuvos vertybinė užsienio politika yra apie vertybių gynybą, tarptautinės tvarkos palaikymą ir paramą tarptautinei teisei, be šių dalykų tarptautinė aplinka, kurioje mes randamės būtų mums, kaip mažai šaliai, pavojinga.

A: Ačiū už pokalbį.

Interviu su sprendimų priėmėju nr.4

Interviu atliktas su Užsienio reikalų ministerijos darbuotoju. Interviu buvo atliktas su darbo autoriumi 2023 m. balandžio 7 d. virtualiai per „MS Teams“ platformą. Pagal gautą žodinį sutikimą iš interviu respondento, interviu medžiagą leista naudoti tyrime. Konkreti respondento asmenybė neatskleidžiama.

A – interviuotojas, B – respondentas

A: Pirmasis mano klausimas būtų, kaip vertintumėte būtent 2020-2022 m. XVIII Vyriausybės vykdomą užsienio politiką? Jūsų asmeniniu vertinimu?

B: Kai dirbi užsienio reikalų ministerijoje, tai įvertinti atitinkamai. Manau, kad užsienio politikos vertinimas iš tikrųjų priklauso nuo kai kurių, kaip sako, veikėjų, kurie apsiima tą funkciją atlikti. Tai

jeigu žiūrėsime į Lietuvos matomumą, į užsienio politikos įgyvendintojų matomumą, kad ir visai neseniai pasirodžiusį „soft power“ indeksą. Tai manau, kad visi šitie dalykai rodo, kad Lietuvą dažnai cituoja, cituoja Lietuvos užsienio politikos veikėjus, kaip ministrą. Ir dažnai cituoja ne šiaip kažkokios tai marginalios žiniasklaidos priemonės, bet pačios didžiausios. Na ir, kita vertus, pats vertinimas užsienio politikos tikriausiai ateina iš tų kitų taip vadinamų „counterpartų“. Tai tikriausiai viena žymiausių kalbų 2022 m. buvo Europos Komisijos pirmininkės Ursulos von der Leyen metinis pranešimas, kuriame ji teigė, kad reikėjo klausyti Baltijos šalių ir Lenkijos. Tai manau, kad tas mūsų politinis nuoseklumas, vertinant Rusiją kaip grėsmę, taip pat siekiant iš tikrųjų diversifikuoti tiek savo energetiką, tiek ekonomiką atsispindėjo ir užsienio politikos sprendimuose.

A: Ačiū, jeigu šiek tiek dar būtų galima išsiplėsti ties konkrečiais iššūkiais, su kuriais susidūrė ši Vyriausybė 2020-2022 m. iki karo Ukrainoje pradžios, kokius, pavyzdžiui, pagrindinius iššūkius Jūs įvardintumėte? Šiuo atveju siūlyčiau atkreipti dėmesį būtent į iš tarptautinio konteksto, o ne iš vidaus politikos dinamikos kylančius iššūkius.

B: Skirti užsienio politiką nuo vidaus yra gana sudėtinga. Tai tikriausiai didžiausias iššūkis buvo Lietuvos santykiai su Kinija ir įvesti eksporto ribojimai Lietuvos produkcijai į Kiniją.

A: O kalbant apie Lietuvos Kinijos atžvilgiu vykdomą politiką, norėčiau Jūsų paklausti, ar Jūs įžvelgiate būtent iš sąjungininkų JAV ir ES pasireiškiantį skirtumą Kinijos grėsmės vertinime?

B: Kinijos vertinimas JAV ir ES visą laiką šiek tiek skiriasi. Tai nuo pat Obamos laikų Amerika ėjo į tą, jeigu ne susipriešinimo, tai labai aiškia konkurenciją su Kinija. Buvo įvedami muitai, buvo taikomi netarifiniai barjerai, buvo plėtojamos saugumo priemonės Azijoje. Tuo tarpu ES diskusija apie Kiniją visą laiką buvo gerokai subtilesnė, aiškiai neapsibrėžiant, kas yra Kinija: ar tai partneris, priešas, konkurentas? Todėl Europoje tas vertinimas ne toks vienalytis ir be vienareikšmiško atsakymo. Atitinkamai ir mūsų pačių pozicija keitėsi. Reikia nepamiršti, kad iki 2020 m. Lietuva veikė 17+1 formato kontekste, o santykiai su Kinija visada buvo vertinami per ekonominės naudos prizmę.

A: Kalbant apie tai, kad tarp JAV ir ES veikimo Kinijos atžvilgiu išryškėja tam tikra takoskyra, norėčiau paklausti, ką ilgalaikėje perspektyvoje laikytumėte didesne grėsme Lietuvai – Rusiją ar Kiniją?

B: Na manau, kad grėsmę kelia tas veikėjas, kuris yra arčiausiai ir kelia didžiausią grėsmę galėdamas panaudoti konvencines ir nekonvencines priemones. Tai šiuo atveju savo kaimynystėje turime valstybę, kuri kitos šalies teritorijoje yra pradėjusi karinę agresiją bei kvestionuoja tarptautinės

santvarkos sienų neliečiamumo ir visų nusistovėjusių valstybių principus. Tačiau, kita vertus, jeigu vertintume tokias grėsmes kaip kibernetinis saugumas, ekonominis saugumas, informacinis saugumas ar visuomenės atsparumo užtikrinimas, tai tikriausiai tiek ilgalaikėje, tiek vidutinio laikotarpio perspektyvoje Kinija išlieka grėsme. Jinai ne tai, kad išlieka, tikriausiai galbūt gali ir padidinti tą grėsmės lygį, kurį ji kelia mums net ne nuo 2020 m. Sakyčiau, Kinija mūsų VSD grėsmių ataskaitose buvo jau minima kokiais 2017 ar 2018 m.

A: Supratau ačiū. Dabar ties tuo tarptautiniu kontekstu. Norėčiau paklausti apie patį JAV požiūrį į partnerius Europoje, sklindantį iš J. Bideno administracijos. Konkrečiai, ar pastaraisiais metais išvelgtumėte mažėjantį amerikiečių dėmesį Europos saugumo reikalams, ypač iki 2020-2022 m., kol dar nebuvo prasidėjęs karas Ukrainoje?

B: Bet čia toks vertinamasis klausimas, tam, kad tu galėtum įvertinti, tu tikriausiai turi turėti šaltinius pagrįstus ir padaryti faktų analizę. Viskas priklauso nuo to, su kuo mes lyginam J. Bideno administraciją. Jeigu su B. Obamos, tai bus vienoks vertinimas, jeigu su D. Trumpo bus kitoks. Jeigu mes lyginam su D. Trumpo administracija – tai atsakymas: ne, nesumažėjo. Nesumažėjo dėmesys nei Europai, nei partneriams Europoje. Jeigu mes lyginame su Obamos administracija, tai irgi greičiausiai nesumažėjo tas dėmesys ir išliko daugmaž vienodas lygis. Jeigu labai banaliai šnekant, tai Demokratai yra linkę užsiimti savo vidaus politikos reikalais formuojant užsienio politiką. Tai J. Bideno administracijos negalim pavadinti izoliacine, vertinant jos teikiamą paramą Ukrainai ar jos retoriką Taivano atžvilgiu. Todėl reikia atlikti išsamią analizę, o pats klausimas labai vertinamojo pobūdžio.

A: Tęsiant JAV temą, kaip Jūsų nuomone, Lietuva, būdama maža valstybė ir turėdama didžiąją galią – Rusiją – savo kaimynystėje, o globaliame lygmenyje veikiant Kinijos veiksmui, turėtų veikti tarptautinėje arenoje? Ką turiu omenyje: ar Lietuva turėtų prisitaikyti prie atsirandančių globalių tendencijų, formuojamų mūsų pagrindinių partnerių, kaip JAV ar ES, ar ieškoti formatų ir galimybių, kur mes galėtume labiau parodyti savo veiksnumą kurdami autentiškas iniciatyvas, kylančias iš pačios Lietuvos?

B: Diplomatiijoje nėra atsakymo vat yra tikrai taip ir taip. Visą laiką yra panaudojami tie formatai, kurie, jau egzistuoja. Žinant mūsų ribotus Lietuvos resursus – tiek žmogiškuosius, tiek finansinius, tiek bet kokius kitokius – tai tikriausiai būtų neatsakinga teigti, kad mes dabar imsime ir sukursime kažkokius tai naujus formatus. Tačiau na ne tikrai tarptautiniuose formatuose galima veikti. Galima veikti ir individualiai kaip valstybei keliant tam tikrus klausimus, kvestionuojant ar siūlant kažkokias idėjas, kurios patampa paskui vieno ar kito formato idėjomis.

Pavyzdžiui, dauguma idėjų, kaip reiktų sankcionuoti Rusiją būna iškeliami Lietuvos ir taip paskui tampa Europos sankcijų politika ar netgi G7 politika. Todėl diplomatija turi būti pakankamai pragmatiška ta prasme, kad tos vertybės, kurios yra puoselėjamos ir atstovaujamos nacionaliniu lygiu, jos būtų įgyvendinamos per tuos instrumentus, kurie atrodo prieinami ir labiausiai tinkami tų tikslų pasiekimui.

A: Ačiū šiek tiek apie Lietuvos klausimų kėlimą tarptautiniu mastu užsiminėte, todėl norėčiau paklausti, kokiais būdais Lietuva galėtų bandyti išlaikyti dėmesį Rytų Europos klausimams, kai pastaruoju metu amerikiečiams, atrodo, darosi vis svarbesnė konkurencinė kova būtent su Kinija?

B: Manau šitas klausimas galbūt būtų aktualus, jeigu neturėtumėm karo. Šiuo metu Europos kontinente prie pat Aljanso sienų vyksta konvencinis karas. Žinoma, galima sakyti, ką Amerika šiuo metu mato ilgalaikėje perspektyvoje ir ką nori prioretizuoti. Tokiu atveju galėtume sakyti, kad ji Kiniją mato kaip didžiausią savo grėsmę, kuri yra didžiausia ekonominė konkurentė, technologinė konkurentė.

Tačiau trumpojo ir vidutinio laikotarpio perspektyvoje manau, kad to dėmesio vidutinio ir trumpojo laikotarpio perspektyvoje, tikriausiai Rytų Europai ir apskritai Europai yra pakankamai. Ir jį galima išlaikyti. Tačiau šiuo atžvilgiu visada reikia įvertinti galimus vidaus politikos pokyčius, ypač tuos pokyčius, kurie vyksta ir vyks JAV artimiausiu metu. Kitais metais per rinkimus, keičiantis administracijoms, jeigu jos keistųsi, gali įvykti ilgalaikės perspektyvos peržiūros. Tačiau nemanau, kad tai iš principo pakeistų JAV požiūrį. Tai yra, JAV nepaims ir staiga neišeis iš Europos ar visiškai uždarys bet kokius komunikacinius kanalus, nes nepaisant Trumpo retorikos, kuris kvestionavo NATO, kitų šalių indėlį į NATO finansavimą ir apskritai pačio NATO būtinybę, jo administracija vis tiek padidino JAV karių buvimą Lenkijoje. Todėl sakyčiau, kad visada reikia politinę retoriką, jos vertinimą atskirti nuo fakto, nes, kaip ir minėjau, mums atrodo, kad retoriškai JAV daugiausiai to skilimo su Europa ir to pasipriešinimo buvo prie Trumpo. Tačiau pagrindiniai prekybiniai tarifai ir teisinė bazė tiems tarifams įvesti atsirado dar prie Obamos administracijos. Tai mes iš tikrųjų matome pakankamai nuoseklią, visiškai skirtingų partijų, bet nuoseklią laikyseną Kinijos atžvilgiu.

A: Šiek tiek dėl pačios Lietuvos pozicijos. Kaip jau minėjote, mes didžiąja dalimi esame suinteresuoti, kad mūsų, sakykim, saugumo klausimai būtų išgirsti. Tačiau mus kartais mėgstama vadinti „vieno klausimo valstybe“. Todėl norėčiau paklausti: ar matytumėte poreikį Lietuvai ieškoti iniciatyvų už euroatlantinės erdvės ribų, kuri yra mūsų interesas, ar ieškoti

kitų bendraminčių valstybių, kurios leistų, galų gale, padidinti tą patį Lietuvos matomumą ir patrauklumą?

B: Na aš negalėčiau sutikti, kad Lietuva yra vieno klausimo valstybė. Visų pirma, dėl to, kad jeigu pasižiūrėsime į Lietuvos pasisakymus bet kokiuose tarptautiniuose formatuose, tai tikrai jie nėra vien tikrai apie Rusiją, nors tai gali atsispindėti daugiau žiniasklaidoje. Todėl toks išpūdis gali susidaryti. Kita vertus, šiaip jau kai kalbama, pavyzdžiui, apie Europos Sąjungą kaip energetinę bendriją kažkaip pamirštama, kad tai mūsų iniciatyva atsiradęs projektas dar 2014, 2015 metais. Dėl to dirbame, kad Europos Sąjungoje būtų energetinis sujungiamumas be energetinių salų ir panašiai.

Lygiai tą patį galima pasakyti apie ekonominę diversifikaciją. Šiuo metu Lietuvos interesai atrodo irgi yra išsiplėtę per tą ekonominę diplomatiją, siekiant ne tikrai sumažinti ekonominę priklausomybę nuo vienos ar kitos šalies – šiuo atveju nuo autoritarinių režimų. Tačiau tai išvirto į tam tikrą ekonominės diplomatijos politiką, kuri yra paremta vertybiniu elementu, kad prekiauti yra patikimiau su valstybėmis, kurios gali apie save girdėti faktus ir kurios nėra tik giriamos ar glostomos. Kai pradedi diversifikuoti savo ekonomiką ir ekonominę politiką, tai akivaizdžiai atsiranda galimybė suprasti ir reaguoti į tam tikrus dalykus ir įvykius, vykstančius viename ar kitame regione. Šiuo atveju galbūt mūsų dėmesys tais 2020-2022 m. iki vasario 24 d. buvo daugiau Azijoje.

A: Ačiū ir dabar jau pačiai pabaigai bus pora klausimų konkrečiai apie Lietuvos vertybinę užsienio politiką. Norėčiau Jūsų paklaust, kaip būtent apibūdintumėt Lietuvos vykdomą vertybinę užsienio politiką ir kokius prioritetus bei tikslus įvardintumėte?

B: Na vertybinė politika jinau yra svarbi tuo, kad kai galvojama apie mūsų kaip šalies identifikaciją, identitetą – čia vienas dalykas. Kitas dalykas, kai galvojama apie veiksmus, kokių mes norim politikos veiksmų ir koks tas tikslas galutinis mūsų. Tai jeigu pradedant iš galo, mūsų galutinis tikslas, tikriausiai yra tas, kad galėtume sugyventi ir plėtoti ryšius su valstybėmis, kuriomis tikime, pasitikime ir kurios nekvestionuoja demokratijos kaip santvarkos ir nekvestionuoja viso pasaulio nusistovėjusių taisyklių ir tarptautinės tvarkos. Tikriausiai labai sunku mažiau kalbėti apie tai dabartiniame kontekste – šios vertybės yra ypatingai svarbios dabartiniame kontekste.

Kitas dalykas yra tų vertybių puoselėjimas arba siekis užsitikrinti ir užtikrinti tas sritis, kurias laikome prioritetinėmis. Todėl turime klausti: ar mūsų tikslas yra viską parduoti vienoje šalyje arba dvejose ir taip būti nuo jų priklausoma? Ir būti priklausoma ne tikrai nuo pardavimo, bet ir nuo nuotaukų. Tai matyti atsakymas yra ne ir iš tų vertybių išplaukia labai praktiniai interesai. Na ir galiausiai, kur yra mūsų tos galimybės veikti. Mes, kaip valstybė, su tam tikrais savo resursais – žmogiškaisiais, finansiniais ir ekonominiais – greičiausiai galime kalbėtis ir paveikti tam tikrus veiksmus tokiose

pačiose valstybėse, panašiose į mus. Kai kalbame apie nedemokratinis autoritarinius ryšius, tai tas ryšys yra negarantuotas ir nestabilus. Todėl kadangi esame laisva rinkos ekonomikos valstybė, tai greičiausiai diversifikacija yra atsakymas. Kai sakau diversifikacija, turiu omenyje diversifikaciją visais įmanomais lygiais – diplomatinio, politinio, ekonominio ir taip toliau.

A: Ačiū, užsiminėte apie ryšių su giminingomis demokratinėmis valstybėmis mezgimą, šiek tiek labai trumpai norėčiau paliesti Taivano atstovybės atidarymo klausimą paklausdamas: ar galėtumėte įvertinti, kokios yra būtent pagrindinės galimybės ir rizikos susijusios su šiuo Lietuvos sprendimu?

B: Na galimybės tai iš tikrųjų visų pirma ekonominės ir politinės. Taivano klausimu, mes esame suinteresuoti išlaikyti, kad Taivanas, kuris yra demokratija, toks ir liktų. Tikriausiai esminė vertybė, ypatingai žiūrint, kas vyksta aplinkui mus, tai šalies suverenitetas tampa ne duotybe, o vertybe, kurią reikia apsaugoti. Tai čia tikriausiai yra tas ryšys tarp mūsų suvereniteto, kurį reikia apsaugoti, ir todėl mūsų parama automatiškai kyla Taivanui iš to. Galiausiai, kalbant apie Taivaną, tai jisai yra viena labiausiai išsivysčiusių valstybių ir jo biudžeto prieaugis yra vienas didžiausių kiekvienais metais. Todėl manau, kad ekonominis, technologinis bendradarbiavimas Lietuvai yra labai svarbus. Matome, kad prekybos ir investicijų augimas vyksta ir todėl lieka manyti, kad šios skaitinės tendencijos išliks ir toliau stabilios.

A: Šiek tiek suvereniteto momento paliesiu, jeigu galima. Jūs paminėjote suvereniteto apsaugą ir pagalbą Taivanui jį išlaikant, norėčiau paklausti, ar tai reiškia, kad Lietuva turėtų prisidėti prie globalių taisyklių išlaikymo, pavyzdžiui, stiprinti tą vadinamą liberalios tvarkos taisyklių rinkinį?

B: Žinoma, mes neturim pasirinkimo naujom taisyklėm, nes su visais globaliais veikėjais susitarti dėl ko nors geresnio tiesiog nepavyktų, o kaip tik tai būtų kažkas blogesnio. Nes, kaip galima matyti, tiek Rusija, tiek Kinija, kalbant apie suverenitetą ar taisykles, mąsto įtakos sferomis, kur mažytės kaimyninės valstybės turi tokią veikimo laisvę, kokią joms nori suteikti autoritarinės valstybės kaip Kinija ar Rusija. Tai manau, kad tokia tvarka nei mums priimtina, nei mes joje jausimės saugesni ar galėsime užsitikrinti elementarų ekonominį augimą.

A: Na ir paskutinis klausimas, kurį, aš manau, Jūs pačioj pradžioj palietėte, bet galbūt šiek tiek bus galima išsiplėsti. Jūsų vertinimu, ar ši Lietuvos vertybinė užsienio politika vertinama Vašingtone ir ar leidžia padidinti mūsų matomumą tarptautinėje arenoje?

B: Mums tikrai labai daug durų naujų atvėrė mūsų aktyvus veikimas. Taivano klausimu mūsų įdirbis ir atviras kalbėjimas apie tai, kokia yra Rusija ir ko iš jos galima tikėtis. Na ir apskritai pasisakymas už tas vertybes už demokratiją, už esamų taisyklių, tvarkos išlaikymą diplomatijoje davė savo rezultatų. Tai aiškus kalbėjimas tikrai padėjo ir tas mūsų statuso ir matomumo augimas tikrai yra jaučiamas.

A: Ačiū už pokalbį.

Summary

The research paper *USA's Attention as a Source of Ontological Security: Analysis of Lithuanian Values-based Foreign Policy Directed Against China* focuses on a case when a small state such as Lithuania implements a value-based foreign policy against a great power such as China.

Under the maxim of values-based foreign policy, Lithuania's actions in the international arena are not in line with China's interests, as it has taken actions that go against Beijing's expectations. In 2021, Lithuania withdrew from China's 17+1 cooperation forum with Central and Eastern European countries and allowed Taiwan to open a representative office in Vilnius named the "Taiwanese Representative Office in Vilnius" instead of the usual "Taipei Representative Office." These actions have resulted in political and economic pressure from China on Lithuania.

From a "security as survival" perspective, it is unexpected for a small state like Lithuania to pursue a foreign policy that goes against the interests of a much more capable country like China, as Lithuania's initiatives go beyond its immediate interests in the region. This suggests that Lithuania's foreign policy decisions are not based solely on rational calculations, as emphasized by major international relations theories such as neorealism or neoliberalism. Rather, Lithuania's values-based foreign policy places a small state in confrontation with a great power and presents an uncertain vision of mutually beneficial economic relationships with other Asia-Pacific countries that could compensate for the closure of China's market for Lithuanian companies. Therefore, the research aims to understand why Lithuania have chosen to pursue a values-based foreign policy directed against China, despite the potential risks and uncertainties involved.

To answer this question, an ontological security framework is used in conjunction with social identity theory. This choice allows to understand cases when states make seemingly costly and dangerous decisions that are difficult to explain in terms of strictly rational calculus. The research paper argues that the United States' attention to Lithuania provides a sense of ontological security for Lithuanian decision-makers, as it confirms Lithuania's status as a "good friend of Americans" and

reinforces its place in the Western social hierarchy. This need for ontological security, in turn, influences Lithuanian decision-makers to pursue a values-based foreign policy directed against China.

To investigate this phenomenon, the research paper employs a methodology for *modernist* constructivist research proposed by Amir Lupovici, which allows to combine discourse analysis and process tracing to identify the causal mechanisms that drive decision-making. Lithuanian foreign policy discourse analysis allows to establish the context from where the ontological security need of being perceived as a “good friend of Americans” emerges by analysing Lithuanian biographical narrative, while process tracing allows to evaluate causality for values-based foreign policy making directed towards China. The proposed causality in this research is as follows: the cause (USA’s lessened attention towards Europe and perceived Russian threat is followed by orientation towards China) is transmitted through *ontological insecurity* causal mechanism that results in an effect – Lithuanian decision-makers pursue values-based foreign policy against China.

Through biographical narrative analysis, it has been shown that since the end of the Cold War, the United States and Lithuania have established routines where the US is seen as Lithuania's protector, listener, and enabler of its return to the West after Soviet occupation, while also acknowledging its fears about Russia. Consequently, the official Lithuanian foreign policy discourse portrays the USA as Lithuania's most reliable partner, security provider, and the greatest defender of Lithuanian sovereignty. As a result, “being a good American friend” is seen as a status category that confirms Lithuania's successful integration into the Western community, while for decision-makers it also provides a positive self-identification because it confirms that Lithuania is important to its guardian.

To test the ontological insecurity causal mechanism, a two-part mechanism was evaluated in the period of 2020-2022. The first part is that Lithuania’s decision-makers feel anxious due to the USA's lessening attention towards Europe, while the second part states that Lithuania’s decision-makers search for areas where Lithuania could be positioned as a beneficial American partner. The analysis conducted during this period showed that enough empirical evidence was gathered to confirm that both parts of the ontological insecurity mechanism worked. As a result, Lithuanian values-based foreign policy towards China can be tied to Lithuania’s decision-makers' need to solve their ontological insecurities by attaining the USA's attention to Lithuania. This is done by using a social creativity strategy of value-based foreign policy.

This research paper contributes to the existing field of research by providing an explanation for why Lithuania's value-based foreign policy has extended beyond its usual post-Soviet boundaries. The paper proposes a theoretical model that combines ontological security and social identity theories, which can be applied to analyse other foreign policy issues by exploring decision-makers' need to feel ontological security derived from their state's status within the international social hierarchy. This model could be used to understand the aggressive behaviour of political regimes such as Russia or Turkey towards the West, as well as to provide insights into foreign policy choices made by decision-makers in small or medium-sized states, which may not always be explained easily by rational calculation alone.